G. POPA-LISSEANU

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

FONTES
HISTORIAE DACO-ROMANORUM

FASCICULUS XV

PROCOPII CAESARIENSIS
DE AEDIFICIIS

EDIDIT

G. POPA-LISSEANU

BUCUREȘTI
TIPOGRFIA «BUCOVINA», I. E. TOROUȚIU
1939

IZVOARELE ISTORIEI ROMÂNILOR

VOLUMUL XV

PROCOPIUS DIN CAESAREA DE AEDIFICIIS

TEXT, TRADUCERE ŞI COMENTARII DE

G. POPA-LISSEANU

BUCUREŞTI
TIPOGRFIA «BUCOVINA», I. E. TOROUŢIU
1939

Amico dilecto

Georgio Cioriceanu

Rerum historicarum amantissimo

d. d. d.

PREFAȚA

Cu opera lui Procopius, De aedificiis, se completează cu încă un izvor principal colecția noastră Fontes historiae Daco-Romanorum. *O colecție cu totul completă nu se va putea face nici odată și de nimenea, atât de multe sunt izvoarele istorice ale unui popor.*

Spre deosebire de celelalte volume, acesta îmbrățișează numai materialul ce interesează mai de aproape istoria noastră primitivă, căci, din opera lui Procopius, am cuprins în această ediție numai construcțiunile ce a ridicat împăratul Justinian în jurul mării Negre, în peninsula Balcanică și la nordul Dunării și am lăsat la o parte, ca ne având pentru noi un prea mare interes, clădirile ce a construit acest împărat în Asia, în Africa și la Constantinopol.

Ca și textul ambasadelor lui Priscus, de asemenea și textul grecesc al lui Procopius, l-am reprodus pe cale fotografică, după cea mai bună ediție critică din câte există. In chipul acesta credem că am putut scăpa de inevitabilele greșeli de tipar.

O hartă ce însoțește volumul de față cuprinde toate localitățile ce am putut identifica. In ea cetitorul va avea, dintr'o singură privire, aproape întregul material ce conține cartea aceasta.

G. POPA-LISSEANU

PROCOPIUS, CONSTRUCŢIILE RIDICATE DE IMPĂRATUL JUSTINIAN

INTRODUCERE

I. *Vieaţa autorului.* — Procopius, cel mai mare istoric din epoca bizantină, s'a născut spre sfârşitul veacului al V-lea la Caesarea, în Palestina. Venind la Constantinopol, capitala imperiului roman de răsărit şi cel mai însemnat centru de cultură pe vremea aceea — imperiul roman de apus căzuse în mâna Goţilor, cu câteva decenii mai înainte — s'a dedicat, ca mai toţi oamenii de seamă din acele timpuri, studiilor juridice şi a ajuns să fie repede cunoscut. Dovadă despre aceasta găsim în faptul că încă din anul 527, an în care moare împăratul Justin şi-i ocupă locul Justinian, este luat de consilier juridic, asesor şi secretar ξύμβουλος, πάρεδρος şi ὑπογραφεύς de generalul Belizarie care îl duce cu sine în cele mai multe campanii de războiu ale sale [1]).

Intr'o epocă în care împăratul Justinian avea să procedeze la o însemnată operă juridică, la codificarea tuturor textelor de legi câte existau până atunci, alegerea de consilier juridic şi de secretar al celebrului general, ne arată ce rol important îi se rezervase lui Procopius la curtea imperială şi ce situaţie de răspundere nu avea el să aibă în timpul lungei domnii, de 38 de ani, a acestui mare împărat.

In anul 533, Procopius însoţeşte pe generalul Belizarie în războiul acestuia în Africa împotriva Vandalilor, unde a rămas câtva timp chiar şi după plecarea comandantului,

1) Krumbacher, *Geschichte der Byzantinischen Litteratur*, p. 230, Cf. Ch. Diehl, *La Grande Encyclopédie, Procop de Césarée.*

iar în anul 536 se duse în Italia, unde Belizarie se lupta în contra Goţilor. De aci pleacă în urmă tot însoţind pe Belizarie în expediţia ce acesta avea să poarte împotriva Perşilor.

In anul 542, întâlnim pe Procopius din nou la Constantinopol, unde a ocupat, probabil, demnităţi însemnate, după cum rezultă aceasta din titlul de *Illustris* pe care îl purta. Timpul morţii sale, ca şi al naşterii, nu se cunoaşte. Se crede că a murit după anul 562.

II. *Opera sa.* Procopius este celebru prin trei scrieri.

1. Cea dintâi şi, în acelaşi timp, cea mai de seamă scriere a lui Procopius este opera sa istorică ((Ἱστορικὸν ἐν ιββλίοις ὀκτώ). In aceasta sunt descrise, în două cărţi, războaele Romanilor în contra Perşilor, în alte două cărţi războaele în contra Vandalilor şi în urmă în alte trei cărţi războaele împotriva Goţilor. Aceste cărţi erau terminate în anul 545 şi au fost publicate în 550 sau 551. La aceste şapte cărţi de istorie, în care ni se povestesc întâmplările unor războae speciale şi cu un caracter local, Procopius a mai adăugat şi o a opta carte în care se expun evenimentele petrecute până la anul 554. Această carte este mai mult un supliment al celorlalte şapte cărţi precedente.

Această operă istorică a lui Procopius, operă ce poate fi considerată ca o istorie a epocii lui Justinian, se bazează, în ce priveşte evenimentele petrecute mai înainte, pe izvoare de mâna întâi, izvoare pe cari nu le citează decât atunci când în ele se susţin păreri deosebite de ale sale ; iar în ce priveşte descrierea evenimentelor contimporane, ea se bazează în special pe larga experienţă a autorului, şi pe observaţiile şi informaţiunile ce şi le-a câştigat direct la faţa locului. Şi în aceasta stă în special însemnătatea şi valoarea acestei opere istorice.

2. A doua lucrare a lui Procopius, scrisă după primele şapte cărţi de istorie, sunt nişte *Memorii*, numite de cei vechi Anecdota, iar de cei mai noui Istoria secretă (Historia arcana). Această lucrare este, pe de o parte, o justificare şi o întregire a celor ce el a spus, şi mai ales a celor ce n'a îndrăznit să spună în cărţile sale de istorie, iar, pe de altă parte, o critică aspră plină de acuzaţiuni amare

aduse lui Justinian, împărătesei Theodora, lui Belizarie şi soţiei acestuia, Antonina, învinuindu-i de toate nenorocirile câte au căzut pe imperiul roman [1]). Şi dacă cetitorul, cetind printre rânduri, poate să descopere adevărul tăinuit în descrierea faptelor istorice, în Istoria secretă ţine însuşi autorul să scoată în evidenţă morala faptelor şi să biciuiască, uneori în chip trivial, pe făptuitori. Lucrarea aceasta de mare importanţă pentru cunoaşterea moravurilor din acea epocă, s'a publicat numai după moartea împăratului.

3. A treia lucrare a lui Procopius, întitulată Περὶ κτισμάτων şi numită cu un termin latin, nu tocmai potrivit, *De aedificiis*, adecă despre construcţiile ce le-a ridicat împăratul Justinian, a fost scrisă şi publicată între anii 558—560. Este o operă de laudă şi de glorificare a împăratului, un panegiric ce a servit de model şi pentru alte panegirice de mai târziu, panegirice ce s'au scris în literatura bizantină mai ales subt dinastiile Comnenilor şi Paleologilor.

Nu se cunoaşte motivul ce a determinat pe Procopius să scrie acest panegiric. Autorul va fi voit probabil să îndulcească puţin raporturile dintre sine şi împărat. Acesta pare a fi fost indispus pentru critica ce i s'a adus în cărţile asupra războaelor; sau poate va fi fost şi vr'un alt motiv. Ar fi chiar posibil ca Procopius să fi scris această carte la îndemnul împăratului. Justinian nu are, după Procopius, decât însuşiri bune, nu are decât calităţi de om superior. Laudele exagerate şi lipsite de orice măsură merg uneori aşa de departe că ele ne apar ca o ironie. Căci tot ce s'a făcut din partea statului sau a comunităţilor, tot ce s'a construit ca lucrare de utilitate publică, ori cât de neînsemnată ar fi, se atribuie împăratului, care ne este prezentat ca restauratorul şi mântuitorul providenţial al imperiului.

Dar, cu toate aceste exagerări retorice, lucrarea aceasta a lui Procopius este de o foarte mare însemnătate istorică şi geografică şi unul dintre cele mai importante izvoare pentru cunoaşterea istoriei interne a imperiului roman de răsărit.

III. *Caracterizarea operei lui Procopius.* — Având o

1) Comparetti, *Procopio di Cesarea, Le inedite.*

serioasă cultură literară şi câştigându-şi la faţa locului, ca secretar şi consilier juridic al unui mare general, cunoştinţe bogate de militărie, de politică, de geografie şi de etnografie, şi găsindu-se în măsură să poată consulta archivele oficiale, hărţile şi itinerariile, Procopius poseda o bună pregătire spre a putea să scrie cu competinţă opera ce a întreprins. Inzestrat dela natură cu o mare iubire de adevăr şi cu un desvoltat simţ istoric, autorul prin relaţiile sale cu înalta societate şi prin demnităţile cu cari fusese învestit, se găsea în situaţie de a deveni un mare istoric. Şi dacă totuş ţinuta sa faţă de împărat lasă câteodată de dorit, mai ales în De aedificiis, aceasta se explică prin presiunea despotică în care scria.

Ca model de imitat Procopius a avut pe Herodot şi pe Tucidide, la înălţimea cărora însă n'a putut să se ridice, nici ca concepţie, nici ca limbă, nici ca stil. Influenţa lor însă se poate uşor urmări, mai cu seamă în cărţile asupra războaelor.

IV. *De aedificiis ca izvor al Istoriei Românilor.* — Din lectura atentă a scrierii lui Procopius «De aedificiis» putem să aflăm şi să precizăm, pe de o parte, câteva fapte noui de ordin general pe cari n'am putea să le cunoaştem de aiurea, iar, pe de altă parte, să câştigăm o întreagă serie de informaţiuni şi de date, privind în special trecutul nostru ca popor şi trecutul unor localităţi din ţara noastră.

De ordin general ni se precizează în De aedificiis două fapte de o mare însemnătate :

1) *Imperiul roman şi imperiul bizantin.* — In toate cele trei scrieri ale lui Procopius ni se vorbeşte despre imperiul roman de răsărit, iar nu despre imperiul bizantin. Un imperiu bizantin n'a existat, cel puţin în secolul al VI-lea când a scris Procopius. Imperiul Constantinopolitan, un imperiu roman nou, este dublarea şi, în urmă, după căderea Romei, continuarea imperiului roman de apus. El nu este un imperiu grecesc, cum îl consideră mulţi, ci al doilea imperiu roman, iar poporul grec, după cum am mai spus-o şi altădată, este un popor romanic de limbă greacă. Căci iată ce spuneam încă din 1914 : «Monumentele antice

din noul teritoriu dobrogean, ca în genere monumentele antice din întreaga ţară, ne arată, încă odată mai mult, legătura intimă ce a existat întotdeauna între civilizaţiunea greacă şi civilizaţiunea latină. Poporul grec, în timpul imperiului roman, era grec numai ca limbă; cultura sa însă era cultura romană, felul său de a fi era felul de a fi al Romanului. Exceptând limba, încolo am putea zice că poporul grec era un popor romanic [1]).

Şi spuneam mai departe : «Deşi cultura latină a biruit cultura elină şi s'a impus acesteia, totuş limba grecească, având atâtea calităţi inerente sieşi, n'a putut fi nimicită, cum s'a întâmplat cu alte limbi. Aceasta se explică prin faptul că Romanii înşişi au recunoscut superioritatea limbii greceşti pe care adeseori o considerau ca pe a lor proprie, pe care o cunoşteau toţi intelectualii şi în care nu arareori îşi exprimau gândurile lor.

Şi mai adăugam : «Nu numai atât, dar chiar şi cultura grecească de astăzi este în cea mai mare parte o cultură romanică. Insăşi limba neogrecească din zilele noastre, ca şi limba Albanezilor, un alt popor necomplet romanizat, este plină de elemente romanice. Şi din punct de vedere politic spuneam : «E de mirare cum nu s'a putut încă ajunge la convingerea unităţii culturale greco-romanice şi cum, mai ales în Grecia, exclusivismul naţional a făcut să se împiedice desvoltarea culturii romanice. Lupta între oameni de aceaşi rasă, dintre oameni cu aşa de multe interese vitale comune, apare astăzi ca un non sens politic».

Iar dacă limba nu este singurul criteriu pentru cunoaşterea etnicului unui popor, ci numai unul dintre multele criterii, atunci Grecii de astăzi, tocmai contrar celor susţinute de actualul preşedinte al Academiei greceşti, sunt Romanici de limbă grecească, sunt elinofoni.

De aceea nu trebuie să ne prinză mirarea, dacă întâlnim la Procopius printre cele 761 numiri de localităţi câte ne sunt citate în ediţia noastră din De aedificiis, foarte multe numiri latine sau latinizate şi acestea nu numai în regiunile nordice, dar chiar şi în cele din sudul

1) *Cetăţi şi oraşe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei,* p. 6.

peninsulei Balcanice. Citâm numai câteva din acestea: Augustas, Piscinae, Candida, Verus, Fasciae, Via, Castina, Gesilaefassatum, Petroniana etc. Şi nu trebuie să scăpăm din vedere că autorul scriind greceşte, grecizează numirile latine de cari ne vorbeşte. Câte odată ţine să ne spună că vorba latină are cutare însemnare în greceşte; că bunăoară ripa înseamnează mal, prima, întâia (Justiniana prima) şi secunda, a doua.

2. *Hunii în De aedificiis.* — Prin lupta de lângă râul Nedao din Pannonia, lupta dată în anul 454 între fiii lui Attila şi regii popoarelor supuse acestuia, s'a distrus imperiul Hunilor fără însă să fi dispărut, cum se crede de obiceiu, şi acest popor de barbari. Ei au mai dăinuit multă vreme, colonizaţi în peninsula Balcanilor şi după arătările lui Procopius au mai neliniştit împărăţia romană cel puţin o sută de ani. Toate invaziile ce s'au făcut în imperiul roman dela sudul Dunării, înainte de refacerea cetăţilor de către Justinian, sunt atribuite de Procopius barbarilor huni. Şi nu numai în regiunile dela Dunăre, dar chiar şi în sudul peninsulei, în Cheronez şi în Rodope, Hunii năvălesc în provinciile romane. E drept însă că subt numele acestor barbari se vor fi ascuns uneori şi triburile de Alani, de Sciri etc. şi poate şi de Sclavini cari îşi făcuseră apariţiunea cam în aceleaşi localităţi dobrogene, unde fuseseră colonizaţi şi Hunii, şi cari trăiau din jaf şi din hoţie, după spusele lui Procopius.

Pentru Istoria Românilor, în special, De aedificiis ne procură următoarele informaţiuni:

1. *Justiniana Prima.* — Ca recunoştinţă pentru localitatea în care Justinian a văzut pentru întâiaş dată lumina zilei, a ţinut să prefacă această localitate dintr'un sat modest într'o frumoasă cetate, numind-o, după numele său, Justiniana Prima. Şi nu numai că a împodobit acest oraş, fortificat ca cetate, cu admirabile edificii şi monumente publice, de cari ne vorbeşte cu entuziasm Procopius, dar l-a ridicat la rangul de capitală a regiunei, făcându-l un impor-

tant centru administrativ şi în acelaşi timp un centru bisericesc.

Reşedinţa prefectueri Illyricului, ce fusese mai înainte vreme la Sirmium, precum şi reşedinţa archiepiscopală dela Thessalonic a mutat-o acum la Justiniana Prima, dând astfel acestui oraş o strălucire împărătească. Deci archiepiscopatul întregului Illyric, precum şi vicariatul papei trec acum în acest oraş împărătesc şi rămân aci până în veacul al VII-lea, când archiepiscopia latină a Illyricului se refugiază din nou, subt presiunea Slavilor, la Thessalonic.

Ni s'a păstrat şi actul de fundaţie al acestei cetăţi. In Novella a XI-a, redactată numai în limba latină, într'o frumoasă scrisoare, împăratul Justinian, adresându-se archiepiscopului Catellianus, ne spune :

«Multis et variis modis nostram patriam augere cupientes in qua primo deus praestitit nobis ad hunc mundum, quem ipse condidit, venire et circa sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliare, ut primae Justinianae patriae nostrae pro tempore sacrosanctus antistes, non solum metropolitanus, sed etiam archiepiscopus fiat, et ceterae provinciae sub eius sint auctoritate, id est tam ipsa mediterranea Dacia, quam Dacia Ripensis, nec non et Mysia secunda, et Dardania et Praevalitana provincia et secunda Macedonia et pars secundae etiam Pannoniae quae in Bacensi est civitate[1]).

Şi ceva mai jos : «Cum igitur in praesenti deo auctore ita nostra respublica aucta est, ut utraque ripa Danubii iam nostris civitatibus frequentaretur, et iam Viminacium quam Recidiva[2]) et Litterata, quae trans Danubium sunt, nostrae iterum dicioni subactae sint, necessarium duximus ipsam gloriosissimam praefecturam, quae in Pannonia fuerat constituta, in nostra felicissima patria collocare,

1) In Bacensi civitate. Acest oraş se identifică de obiceiu cu Bassiana, despre care ne vorbeşte şi Jordanes în *Getica* 53 şi Geogr. Ravennas, *Cosm.* p. 214, 16, localitate între Sava şi Dunăre, la extremitatea de apus a împărăţiei lui Justinian.

2) Unele manuscrise au Recidua.

cum nihil quidem magni distat a Dacia Mediterranea secunda Pannonia [1]).

Din această scrisoare a împăratului Justinian rezultă că provincia Dacia dela nordul Dunării ce încăpuse pe mâinile barbarilor de aproape trei sute de ani, n'a fost cu totul năpăstuită de Romani, ci a fost părăsită numai temporar, în interesul apărării imperiului, că din când în când ea reintra din nou în stăpânirea romană şi că pe la mijlocul veacului al VI-lea ea se găsea, cel puţin în parte, subt dependenţa imperiului. Iar dacă din punct de vedere administrativ şi al apărării de duşmani prin legiuni, Dacia lui Traian a putut fi părăsită, din punct de vedere spiritual şi bisericesc şi din punct de vedere economic şi comercial, ea a rămas totdeauna subt influenţa împărăţiei romane şi subt protecţia acestei împărăţii.

. Cât priveşte cele două oraşe dela nordul Dunării, despre cari scrisoarea împărătească ne spune că au revenit din nou subt stăpânirea romană — nostrae iterum dicioni redactae sunt — deşi nu cunoaştem data când se va fi petrecut acest fapt, constatăm totuş că ele nu sunt două turnuri de observaţie cum ne spune Procopius, cel puţin pentru Lederata — «în faţa cetăţii Novae, pe continentul din faţă se ridică un turn de mult părăsit, aşa numitul Lederata, din care împăratul a ridicat un castel mare şi mai ales foarte puternic [2]) — ci sunt două oraşe populate cu locuitori creştini, asupra cărora avea să se întindă iuridicţiunea civilă şi bisericească ce se stabilise acum în Prima Justiniana din Dardania.

Cât despre oraşul Recidiva sau Recidava despre care ne vorbeşte această Novella a împăratului Justinian, ea nu ne este cunoscută din alte izvoare istorice. După V. Pârvan, Recidiva, ori Recidava (şi Recidua), n'ar fi decât o formă coruptă a Arcidavei, oraş citat de Ravennat între Bersovia şi Potula [3]), pe drumul dela Lederata spre Tibiscum şi Sarmisegetuza ; Arcidava este satul de astăzi Vărădia. Se înţelege că o localitate din interiorul Daciei,

---

1) Iustinianus, *Novella* XI, Praefatio.

2) Procopius, *De aedif.* IV, 6.

3) Geogr. Ravennas, *Cosmogr.*, p. 204, 4.

observă V. Pârvan, nu putea fi ocupată şi întărită de Justinian, dacă Gepizii, stăpânitorii acestor regiuni, nu s'ar fi învoit la aceasta, în schimbul unor avantagii acordate lor de împărat"[1]).

Cetăţi formate cu apelativul — Dava şi — Para în De aedificiis. — O sumedenie de numiri topice enumerate de Eutropius în De aedificiis sunt formate cu apelativul «dava» şi «para». Primul din aceste apelative «dava» sau «deva» are o extindere foarte mare, atât în stânga cât şi în dreapta Dunării, şi se întâlneşte până şi în Asia Mică; al doilea apelativ însă «para» se găseşte numai în numiri topice în teritoriul tracic propriu zis, dela sudul marelui fluviu.

Se crede în deobşte că formaţiunea poporului român a avut loc numai în Dacia lui Traian, sau, după unii, în special după cei ce tăgăduesc continuitatea elementului roman la nordul Dunării, că această formaţiune ar fi avut loc numai în peninsula Balcanică şi anume în contactul cu Ilirii, a căror influenţă asupra formării limbii noastre este de netăgăduit. Adevărul însă este altul. Neamul românesc, după cum am arătat-o şi altădată, s'a format în acelaşi timp, de ambele părţi ale Dunării care n'a fost un fluviu despărţitor de neam, ci, din contră, o punte de legătură pentru acelaşi neam. Şi, formaţiunea poporului românesc a avut loc pe un teritoriu foarte extins, pe întregul teritoriu tracic care cuprindea atât populaţiunile trace propriu zise, dela sudul Dunării, romanizate în timpul cuceririi Daciei, cât şi populaţiunile trace ale Dacilor şi ale Geţilor dela Dunărea de jos.

Romanitatea aceasta coherentă de pe un teritoriu aşa de extins a fost spartă de invaziile popoarelor barbare, în special de invazia Slavilor şi a Bulgarilor şi apoi de invazia Ungurilor. Şi odată cu spargerea coheziunei acestei romanităţi, a fost spartă şi unitatea limbii care, formată pe acelaşi teritoriu, unitară în sine, a trebuit să sufere prefa-

---

1) V. Pârvan, *Contribuţii epigrafice la Istoria creştinismului Daco-Roman*, p. 187.

cerea sa în cele trei dialecte : daco-român, macedo-român şi istro-român.

Că formaţiunea neamului românesc a avut loc pe un teritoriu aşa de extins, ne-o dovedeşte, între altele, şi apelativul «dava» ce se întâlneşte din regiunile transnistriene şi galiţiene, până în sudul peninsulei Balcanice. Căci, din regiunea Bugului, unde întâlnim localităţi ca Vidava, Moldava, Şatava, Liatava Olceadava (Olcea daev) — până şi în ţinutul Chievului întâmpinăm numiri topice ca Voscodavia, Voscodavţi, Voscodavinţi[1]) — şi până la Adrianopol, vechiul Uscudava[2]), adecă cetatea locuitorilor veniţi dela Oescus-Gigen dela Dunăre, găsim o sumedenie de aşezări, urmate cu apelativul «dava», aşezări ce ne pomenesc teritoriul de formaţiune al neamului românesc.

Fără a mai aminti nenumăratele localităţi ce le cunoaştem în interiorul Daciei, formate cu apelativul «dava», atestate de autori şi de inscripţii, constatăm că Procopius în De aedificiis ne citează nu mai puţin de paisprezece cetăţi terminate în «dava» şi de cinsprezece cu apelativul «para».

Iată cetăţile cu apelativul «dava» sau «deva» : In Dardania Cuvimedava, în ţinutul Cabeţan : Danedava, Bregedava şi Itadeva ; în ţinutul Remesian : Aiadava, Cumudeva ; în Hemimont : Cyridava ; în Moesia Zicideva, Zisnudeva, Scedeva ; în interior Murideva ; lângă Dunăre Aidava, Sucidava şi Sicivida, probabil Sicidava.

Cetăţi formate cu apelativul «para» sau «pera». In Dardania : Dardapara, Priscupera, în teritoriul...[3]), Hesdupara ; în ţinutul Remesian : Topera, Dardapara, Grinciapara, Mutzipara, Scaripara ; în Tracia Bospara, Besupara, Isgipara, Belaidipara, Beripara, Ceriparon, Avthipara, şi în Moesia Beripara.

Apelativele acestea «dava» sau «deva», caracteristice trace, ca şi «dunum» caracteristic celtic, se adaugă întocmai ca şi germanul «burg» sau «berg» pe lângă topicul pe care aveau să-l determine.

1) A. V. Boldur, *Istoria Basarabiei*, I, p. 125.

2) Uscudava sau Uscudama. Finala *dama*, constatată în sanscrita, se regăseşte în gr. δόμος lat. domus şi în limbile slav. dom.

3) Fiind o lacună în text nu se cunoaşte numele teritoriului.

Πύργος *Burg, Turris-Turn în De aedificiis.* — Vieaţa cuvintelor, întocmai ca şi cea a oamenilor, nu rămâne întotdeauna aceeaşi, ci, cu trecerea vremii, ea se schimbă şi înţelesul primitiv de multe ori piere, cum aşa de lapidar ni-a spus-o cândva poetul Horatius:

Mortalia facta peribunt
Nedum sermonum stet honos et gratia vivax [1])

Acestei influenţe modificatoare a timpului n'a putut să i se smulgă nici cuvântul ce ne dă noţiunea de «turn». Căci, precum cuvântul «panis», în accepţiunea sa primitivă, nu însemnează «pâine», ci «hrană» — pâinea noastră cea de toate zilele nu însemna într'o epocă în care pâinea ca atare poate nici nu exista, ci hrana noastră cea de toate zilele — tot astfel şi cuvântul grec şi latin ce corespundea noţiunei de turn, nu însemna turla ce împodobeşte o biserică sau un palat, ci însemna întăritură, fortificaţie.

Pentru ideea de fortificaţie Grecii aveau cuvântul de πύργος, înrudit cu germanul Burg [2]).

Romanii pentru aceeaşi noţiune aveau cuvântul «turris», împrumutat din gr. τύῤῥις, τύρσις, , loc întărit, fortificaţie, casă îngrădită cu ziduri.

Alături de Burg-ul lor, Germanii au mai împrumutat, probabil dela Anglo-Saxoni [3]), cuvântul Turm sau Turn, pe care l-am adoptat şi noi, căci vorba românească „turn", nu derivă direct din turris, cu care este înrudit, având aceeaşi obârşie comună, ci din germanul Turn.

Dar, Burgul german ce-l întâlnim ca apelativ în atâtea nume de cetăţi şi de oraşe (Hamburg, Strassburg) — uneori subt forma de Berg [4]) în aceeaş accepţiune (Bamberg, Nürnberg) — are aceeaşi însemnare cu πύργος al Grecilor.

---

1) Horatius, *Ep. ad Pisones*, v. 70.

2) Seeck, în Pauly-Wissowa, *Encyc.* sub voce, crede că nu au nimic comun πύργος cu Burg.

3) Walde, *Lateinisches Etymologisches Wörterbuch:* turris.

4) Cf. Kluge, *Etymol. Wörterbuch der deutschen Sprache* şi *Grimm, Deutsches Wörterbuch* sub voce, constată aceeaşi origine pentru Burg şi Berg.

Apelativul german „burg" este foarte vechiu. Il întâlnim în Tacit în cuvântul Asciburgium [1]).

In De aedificiis, ca şi în cărţile de istorie ale lui Procopius, îl găsim având întocmai aceeaşi însemnare, ca şi pyrgos în greceşte. Astfel avem: Mareburgus, Halicaniburgus, Stiliburgus, Lucerniaburgus, Laccoburgus, Sculcoburgus, Burgonovore şi Burgus altus [2]).

In acelaşi timp, întâlnim alături de aceste burguri, un Pyrgos cui nomen Litterata (Lederata), Pyrgos Iudaeus, Saltopyrgos şi mai multe monopyrgia, a căror situaţiune nu ne este precizată ca loc.

Burgurile acestea, întocmai ca şi Pyrgus-urile greceşti serveau ca posturi de observaţie, pe marile căi de comunicaţie, dar mai ales la fruntariile ţării spre a împiedica trecerea barbarilor jefuitori. Intr'o inscripţie găsită în Dacia, pe malurile Dunării, la Duna Pentelek, se spune precis: ripam omnem burgis a solo extructis item praesidiis per loca opportuna ad clandestinos latrunculorum transitus oppositis munivit [3]).

Păzitorii burgurilor se numeau burgarii şi drepturile lor erau prevăzute prin legi. Ei erau constituiţi în corporaţii, — corpora, — şi alcătuiau un numerus. Impreună cu veredarii (veredus, cal) cari făceau serviciul de curieri poştali, aceşti burgarii se întâlnesc de multe ori şi în inscripţiile găsite la noi [4]) şi burgarii din Dacia păzeau în specal calea militară a văii Oltului.

Dar, fiindcă Goţii şi Gepizii şi alte neamuri germane au trăit mai multă vreme prin regiunile noastre dunărene. s'ar putea crede că aceste numiri de burguri să fi fost date de populaţiunile germane [5]). Noi însă socotim că ele sunt

---

1) Tacitus, *Hist.* IV, 33, *Germ.* 3. In limba latină, ca termen militar, se constată la Vegetius dela sfârşitul sec. IV.

2) Procopius, *De aedif.* IV, 4, 6, 7. Un Burgus noes întâlnim şi în regiunea Tzanilor de lângă marea Neagră, *De aedif.* III, 6. Cf. Skok, *Zum Balkanlatein*, în *Zeitschrift für romanische Philologie*, 1930, p. 529 sq.

3) C. I. L. III, 10312 şi 10313. Cf. V. Christescu, *Istoria militară a Daciei Romane*, p. 108.

4) Tocilescu, *Fouilles et recherches archéologiques*, pag. 126. Cf. şi G. Cantacuzino, *Câteva corpuri barbare în armata romană*, p. 63.

5) K. Miller, în *Itineraria Romana*, pag. 501, vorbindu-ne despre burgurile dela Dunăre, semnalate de Procopius, nu stă la îndoială să

simple traduceri ale pyrgurilor greceşti. De părerea noastră este şi Skok[1]) şi alţii. Căci, în general, triburile germane nu ridicau burguri şi nici nu încercau să cucerească burgurile.

In această privinţă avem două mărturii precise. Una este a lui Ammian Marcellin care ne spune lămurit că Goţii nu ştiu să asedieze cetăţi — haec et similia machinari penitus ignorantes[2]) — şi a doua mărturie este cea a lui Procopius care ne spune — cităm textul grecesc în traducere — „aceste întărituri le-a făcut nu doar ca să fie de necucerit, dacă cineva le-ar ataca, ci ca să nu lase malurile fluviului lipsite de apărători, barbarii din aceste regiuni *evitând asediul oraşelor*. Cele mai multe din aceste întărituri, — continuă mai departe Procopius, — erau formate dintr'un singur turn, de aceea se şi numeau ele monopyrgia şi, de sigur, dinlăuntru le apărau puţini oameni; aceasta însă ajungea pe atunci să bage groaza în popoarele barbare spre a nu mai ataca pe Romani[3]). Se înţelege că aceste *turnuri-sperietoare*, cum le numeşte V. Pârvan[4]), au fost făcute una cu pământul la venirea lui Attila.

Astfel de turnuri de observaţie şi de apărare[5]), în acelaşi timp, se ridicau mai ales la stânga Dunării. Procopius ne spune clar: ἐν δὲ τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ ἄλλα τε πολλὰ φρούρια ἐκ θεμελίων καὶ ταῦτα τῶν ἐσΧάτων ἐδείματο (=şi pe malul de pe continentul din faţă *alte multe castele* pe cari le-a zidit din temelie)[6]). Iar în altă parte ne spune: οὐ δὴ ἐν

afirme că trebuesc atribuite Germanilor: Eine Reihe von Kastellen, welche auf burgos endigen von deutschen Truppen erbaut wurden, fără însă să ne poată dovedi când şi în ce împrejurare au fost ele construite.

1) Skok, *op. cit.*, pag. 531, a. 1930.

2) Amm. Marcell. *Res gest.* XXXI, 8.

3) Procopius, *De aedif.* IV, 5.

4) V. Pârvan, *Contribuţiuni la istoria creştinismului daco-roman*, pag. 180.

5) Cetăţi formate cu apelativul Turn, Turris se găseau mai multe la Romani. Astfel se aminteşte Turris Caesaris, localitate fortificată în Apulia, Turris Stratonis, Turris Caesarea, patria lui Procopius din Palestina, Turris Libisonis în Sardinia, Turris Protesilai în Troada, Turres Hannibalis în Africa şi în Spania.

6) Procopius, *De aedif.* 6.

δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀυτοῦ ἐνιαχῇ ἐπὶ θάτερα πολίσματά τε καὶ φρούρια τῇδε δειμάμενοι (= nu numai în partea dreaptă a fluviului, ci pe alocurea şi pe cealaltă parte a zidit oraşe şi castele) [1]. Şi fără îndoială din acele vremuri ni s'a păstrat amintirea cunoscutelor noastre turnuri: Turnu-Severin [2]) şi Turnu-Măgurele [3]).

Turris Traiani. — Cu Turnul Măgurele socotim că trebuie identificat şi Turris Traiani, de care ne vorbeşte Procopius într'una din cărţile sale asupra războaielor cu Goţii [4]). Căci iată ce ne spune acest istoric. „Impăratul Justinian a trimis o solie la barbari (la Anţi şi Sclaveni) cerându-le să se ducă cu toţii în vechea cetate Turris care, aşezată dincolo de Dunăre, şi clădită odinioară de împăratul Traian, era pustie de mai mulţi ani, fiind jefuită de barbari. Şi le mai făgădueşte să le dea şi câmpiile din împrejurime cari erau ale Romanilor, în virtutea drepturilor lor celor vechi şi pe deasupra mulţi bani, cu o singură condiţie, ca, încheiând un tratat cu Romanii să se împotrivească Hunilor ce şi-au pus în gând să invadeze în imperiul roman" [5]). Anţii şi Sclavenii primiră propunerea Romanilor.

Din acest interesant pasagiu al lui Procopius rezultă că pe la mijlocul veacului al VI-lea, veac în care precum

1) Procopius, *De aedif.* 5.

2) Asupra numirii acestui turn vezi Drăgan, *Romanii în veacurile* IX—XIV, pag. 261.

3) Existenţa unei cetăţi romane la Turnu-Măgurele ne este atestată de o inscripţie găsită la Nicopoaia, lângă Turnu-Măgurele, cetate prefăcută în cetate turcească; ea a fost dărîmată în urma tratatului dela Adrianopol din 1827. In inscripţie se vorbeşte despre un conductor publici portorii Ilyrici et ripae Thraciae. Cf. şi *Marele Dicţionar geogr. al Rom.*, sub voce.

4) Şi d. Aur. Sacerdoţeanu, *Consideraţiuni asupra Istoriei Românilor* în evul mediu, pag. 263, bănueşte că ar fi vorba de Turnu-Măgurele, iar nu de Turnu-Severin.

5) Procopius, de *Bello Gothico*, III, 14. Vezi III, 34 unde se vorbeşte despre influenţa Romanilor în războiul dintre Longobarzi şi Gepizi. In politica lor de basculă, Romanii căutau să se amestece întotdeauna în războaele dintre diferitele populaţiuni barbare dela nordul Dunării. Şi aceasta o făceau, ca şi în cazul de faţă, în baza *vechilor lor drepturi* de stăpânire asupra Daciei Traiane.

ştim s'a plămădit neamul românesc şi a început să se formeze limba română, imperiul roman stăpânea regiunile din stânga Dunării, şi le stăpânea în virtutea unor drepturi pe cari le considerau ca drepturi vechi. Această stăpânire nu va fi fost, desigur, în totdeauna efectivă; o stăpânire spirituală însă nu va fi încetat nici odată să existe.

Cetăţile romane dela stânga Dunării în De aedificiis: Lederata, Recidava, Drubeta-Theodora, Sycidava, Turris Traiani, Daphne.

Nu ne ocupăm aci de cetăţile şi oraşele din interiorul Daciei, despre cari ne vorbesc autorii şi inscripţiile, ci vom aminti numai pe acelea cari ne sunt menţionate de Procopius, aproape trei sute de ani după părăsirea Daciei.

a) *Lederata* şi *Recidava.* Lederata, prin ' etimologie populară Literata, despre care am vorbit mai sus, se găsea în Banat, în faţa oraşului Novae, Brniţa de astăzi din Jugoslavia. Acest Lederata, pe care Procopius îl numeşte turn, pyrgos, era de fapt o cetate însemnată. Căzută în ruină, împăratul Justinian a prefăcut-o, după cum ni se spune în De aedificiis, într'o fortăreaţă mare şi mai ales foarte puternică.

Şi, după cum, şi în alte părţi, exista un oppidum şi un transoppidum, tot astfel exista şi aci o Lederata si o Translederata. In partea dreaptă a Dunării, în locul Translederatei, avem localitatea numită astăzi Rama, iar în stânga fluviului, în Banat, în locul Lederatei, sau în apropiera ei, avem localitatea numită Palanca Nouă [1]).

Recidava-Recidiva, despre care am vorbit mai sus, nu ne este cunoscută decât din Novella XI-a a împăratului Justinian. După V. Pârvan, Recidiva ar fi o transcriere coruptă a Arcidavei, oraş populat, în calea militară spre Sarmisegetuza, şi ai cărei locuitori treceau acum subt ierarchia bisericească a Justinianei Prime.

---

1) Hipoteza celor două oraşe, un oppidum şi un transoppidum, hipoteză propusă de V. Pârvan şi verificată prin exemplul Diernei şi Transdiernei, primeşte după C. Litzica, *I. Niculce, Contribuţiuni de topografia Balcanică în evul mediu,* p. 46, o nouă verificare prin arătările geografului arab Hadzi-Calfa care pomeneşte aci de două oraşe Haram (Rama) şi Jeni-Haram. Cf. şi Jirecek, *Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe,* p. 17.

b) *Drobeta-Theodora*. Plecând dela Novae din fața Lederatei, pe Dunăre în jos, Procopius, după ce ne enumeră castelele Cantabaza, Smornes, Campses, Tanatas, Zernes și Ducepratum, și după ce ne arată că împăratul Justinian a clădit din temelie pe malul stâng al Dunării mai multe castele, pe cari însă nu le numește, — fiindcă, probabil, nu se găseau în hărțile sau în itinerariile ce va fi avut în față — ajunge la cetatea *Caput Bovis*, operă a împăratului Traian și apoi la orășelul Zanes-Cladova.

In ce privește Caput Bovis, lectură admisă mai întâi de editorul lui Procopius, Claudius Maltretus [1]), din anul 1663 și după el de toți ceilalți editori de mai târziu [2]), C. Litzica, reluând studiul manuscriselor, ajunge la concluziunea foarte plauzibilă că lectura lui Maltretus este greșită și că în realitate nu poate să fie vorba de un Caput Bovis, ci de un *Caput Fossae*. Căci, după cum copistul neglijent a ajuns să transcrie numirea de Castra Martis, din același capitol al lui Procopius prin καὶ Στραμάρτις, tot astfel din καὶ πουδφόσες, lecțiune atestată în manuscrisul principal, cel din Vatican, s'a ajuns la lecțiunea καὶ πουδβόες, pe care Maltretus a interpretat-o greșit, ca însemnând Caput Bovis. Și Maltretus a fost determinat pentru această interpretare de faptul că în antichitate se găseau mai multe numiri analoage: Caput Arietis, Caput Bubali etc.

In apropiere de Caput Fossae [3]) se găsește fortăreața Pontes. Și Procopius ține să ne arate în ce împrejurări s'a ridicat această clădire. Impăratul Traian, dând ordin să se construiască podul ce-i poartă numele și ale cărui urme se mai pot vedea și astăzi, când scad apele Dunării, și-a asigurat opera prin fortificații ridicate pe ambele maluri ale fluviului și a numit fortificația de pe malul drept Pontes și cea de pe malul stâng Theodora.

Neamintindu-se de Procopius nimica despre Drobeta

---

1) Claudius Maltretus, *Procopii Caesariensis, De aedificiis Justiniani libri sex.*, Paris, 1663.

2) Cf. Dindorf în *Corp. script, hist. Byzant.* ed. Bonn și Haury, *Procopii Caesariensis opera omnia*, 1912, ediție critică, pe care am adoptat-o și noi în textul nostru.

3) Fossa în limba latină însemnează și canal.

sau Drubeta [1]), oraş care neapărat trebuia să fi fost numit, V. Pârvan, şi după el şi alţii, a crezut că trebuie considerată numirea de Theodora ca un dublet al Drobetei.

Mai apoi, din cauza ruinării podului şi din cauza picioarelor de piatră — în realitate însă după cum cred unii mai mult din cauza stâncilor dela Porţile de Fier — s'a ajuns la facerea unui canal, alături de albia Dunării, pe unde să se facă navigaţia în dreptul podului celui mare de piatră. Canalul era lung de 2.220 m. şi se termina la Caput Fossae, astăzi satul Şip. Canalul este acum astupat [2]).

Pe malul stâng al Dunării, împăratul Traian ridicase o fortificaţie pe care Procopius o numeşte, de două ori în acelaşi pasagiu, Theodora. De sigur, după cum presupune V. Pârvan, avem de a face aci cu Drobeta, atestată de atâtea ori de monumentele şi de inscripţiile găsite în această localitate.

Podul lui Traian dela Drobeta-T. Severin, descris cu amănunte de D. Tudor [3]), pare să nu fi durat multă vreme. In orice caz, subt Justinian, în veacul al VI-lea nu mai exista şi împăraţii de după Traian nu s'au mai gândit să-l refacă spre a nu fi folosit de barbari pentru trecerea lor în imperiu. După arătările lui Procopius, Justinian a reclădit cetatea Pontes pe care a făcut-o inexpugnabilă; dar Theodora din stânga Dunării a lăsat-o în părăsire, fiind prea expusă invaziilor barbarilor.

Dar dacă împăratul Justinian n'a refăcut fortăreaţa

---

1) Asupra Drobetei vezi: Al. Bărcăcilă: *Drubeta, azi T. Severin*, p. 38. După d. Bărcăcilă, Procopius când ne spune că împăratul n'a refăcut castrul Theodora, înţelege că n'a refăcut castrul în întregimea sa, cum a refăcut Pontes, iar nu că n'ar fi refăcut în parte turnurile de apărare şi de observaţie ale acestui castru, norddunărean. „Justinian s'a mulţumit să aibă la Drubeta, zice d. Bărcăcilă, un fort redus la colţul sudvestic al castrului traianic, cum va fi avut şi în alte puncte strategice ale Dunării, grosul garnizoanei îşi va fi avut adăpostul la Pontes. Justinian a făcut micul fort de veghe şi de pază, pe care cu dreptate Procopius nu l-a putut socoti drept castrul reconstruit, ca la Pontes".

2) Ar fi posibil ca numirea de Pontes (la plural) să se fi dat din cauza celor două poduri, unul mai mare peste Dunăre, podul construit de Apollodor din Damasc şi celălalt mai mic peste canal.

3) D. Tudor, *Podul lui Traian dela Drobeta*.

dela capul podului din Dacia Traiană, aceasta nu însemnează că oraşul Drobeta a fost cu totul părăsit şi că n'ar fi existat acolo o vieaţă romană. Dovadă despre aceasta ne sunt monumentele arheologice ce s'au găsit aci şi cari se păstrează în colecţiunea Muzeului regiunii Porţilor de Fier dela liceul din T.-Severin, strânsă prin îngrijirea d-lui Bărcăcilă.

Monetele găsite în castrul dela Drobeta, provenind dela împăraţii Constantin şi Licinius şi până la Valens şi Gratian, apoi ţiglele având inscripţii, ce e drept fragmentare, dar prezentând caractere specifice secolului al IV-lea şi în sfârşit un capitel de pilastru, având săpată în relief o cruce, în forma în care se întâmpină pe monumentele funerare creştine găsite la Constanţa, din secolul al V-VI-lea, toate acestea ne dovedesc că la Drobeta vieaţa romană n'a încetat să pulseze după părăsirea Daciei.

Examinând aceste monumente archeologice, V. Pârvan se întreabă cu drept cuvânt: „De cine a fost locuită vechea cetate? Nu este greu de hotărît: sau de o garnizoană imperială sau de o populaţie romano-barbară, trăind în pace cu imperiul. De barbari duşmani, în orice caz, nu: şi anume pentrucă dela Constantin la Valens, expediţiile romane în stânga Dunării sunt aproape neîntrerupte, imperiul este destul de puternic şi subt nici un cuvânt Constantin, Constantius ori Valens n'ar fi putut suferi încuibarea vr'unui roiu de barbari în poziţia strategică aşa de importantă dela Drobeta [1]).

c) *Sucidava-Sucivida-Celei.* — După strămutarea în răsărit, la Constantinopol, a celui de al doilea imperiu roman, căile de comunicaţie spre Dacia şi Carpaţi nu mai duceau pe la Drobeta, rămasă oarecum izolată, ci pe valea Oltului. Pe aici era drumul cel mai scurt dela Constantinopol spre inima Daciei. Dela Oescus-Gigen din Bulgaria se trecea Dunărea pela Sucidava, azi Celei, şi pe valea Oltului se ajungea în Carpaţi. Şi calea aceasta era foarte frecventată, căci, odată cu părăsirea Daciei nu s'a întrerupt şi legăturile cu regiunile dela nordul Dunării. Aceste

1) V. Pârvan, *Contribuţiuni epigrafice la istoria creştinismului dacoroman*, pag. 195.

regiuni nu mai erau doar apărate de armata romană, dar, altfel, relaţiunile, mai ales cele comerciale şi cele spirituale au existat în totdeauna. De aceea, nu trebuie să ne prinză mirarea că împăraţii s'au preocupat, în socotelile lor pentru apărarea imperiului, şi de vechia Dacie. Şi Procopius, ne spuse limpede, că şi alţi împăraţi, înainte de Justinian, s'au interesat de Dacia Traiană. Ba ştim precis că împăraţi ca un Constantin cel Mare, şi în urmă Justinian, s'au gândit să ocupe din nou Dacia părăsită de Aurelian.

In vederea acestei reocupări, împăratul Constantin, întocmai ca şi înaintaşul său Traian, cu două sute de ani mai înainte, a construit, în aceleaşi proporţii, un nou pod peste Dunăre, la Celei, la gura Oltului. Podul acesta al împăratului Constantin ne este atestat de scriitorii latini şi greci: Aurelius Victor [1]), Cedrenus şi Chronicon Pascale. Şi tocmai ca şi Traian, a făcut şi Constantin fortificaţii pentru apărarea podului său.

Existenţa acestui pod ne este dovedită prin două probe materiale. Mai întâi, avem o monetă reprodusă de Marsigli, care, în anul 1691, a vizitat localitatea Celei. Moneta reprezintă pe avers pe împăratul Constantin cu cornul abundenţei şi cu inscripţia Populus Romanus, iar pe revers două turnuri pe un pod, subt care curg valuri de apă. Intre turnuri este inscripţia Cons, adecă oraşul Constantinopol şi subt inscripţie litera I, probabil iniţiala atelierului unde a fost bătută moneta. Ea se găseşte în colecţia de monete Netzhammer [2]).

Apoi mai există, în al doilea rând, un medalion reprezentând podul lui Constantin, având pe avers bustul împăratului. Pe revers este reprezentată o zeitate a Dunării şi o imagine a împăratului înarmat cu o suliţă şi un scut căruia îi arată drumul o Victorie ce se găseşte în faţa

1) Aurelius Victor, *De Caesaribus,* XLI, 18: Pons per Danubium ductus, castra castellaque pluribus locis commode posita. Cedrenus, *Historiarum compendium,* I, p. 517, ed. Bonn: καὶ αὐτὸς τὸν Δάνουβιν περάσας γέφυραν ἐν ἀυτῷ λιθίνην πεποίηκε. şi *Chronicon Paschale,* subt anul 328, ne vorbeşte de acelaşi pod de piatră, γέφυραν λιθίνην πεποίηκε *Mon. Ger. Hist.* IX, *Chronica Minora,* vol. I, p. 233.

2) Marsigli, *Danubius,* II, pag. 37. Cf. Netzhammer, *Aus Rumänien,* II, 218.

lui. Inaintea Impăratului mai este reprezentat în genunchi un prizonier. Se mai observă şi un trofeu pe umărul stâng al împăratului. Sub pod este inscripția: Danubius.

Medalionul acesta, reprodus de Netzhammer se găseşte de asemenea reprodus în cabinetele de monete din Viena şi Paris.

Nici podul împăratului Constantin n'a durat mult. Dovadă avem în faptul că împăratul Valens voind să treacă cu armata sa peste Dunăre, a fost nevoit să-şi construiască un pod de vase şi n'a recurs la podul lui Constantin, pod care probabil se ruinase.

Procopius nu ne aminteşte nimic despre acest pod dela Sycidava. De altfel, nici despre Oescus nu ne spune nimic, decât doar că se numea Palatiolum, din fața Sicivídei, adecă a Sucidavei, pe cari le-a restaurat. Căci ne spune: „Nu departe de aci, de cetatea Hunilor, se găseşte o localitate în care, de ambele părți ale Istrului, erau două castele, cel din Iliria numit Palatiolum, iar cel din fața lui Sycivida. Acestea ruinate cu timpul, împăratul Justinian le-a renovat şi le-a tăiat prin aceasta barbarilor drumul [1]).

d) *Turris Traiani*, T. Măgurele [2]).

e) *Dahpne-Constantiana*. — In fața Transmariscei, Turtucaia de astăzi, cetate ce se găsea pe malul drept al Dunării, la gura râului Mariscus-Argeşul [3]) din zilele noastre, se afla odinioară castelul Daphne. După cercetările făcute de Tocilescu, acest castel s'ar găsi în vatra satului Spanțov, de lângă Oltenița, după cele ale lui V. Pârvan, el s'ar fi aflând probabil, chiar la Oltenița de astăzi sau poate la Ulmeni. Castelul se mai numea şi Constantiana, după numele fondatorului său.

Iată ce ne spune Procopius, singurul izvor ce ne vorbeşte despre această Daphne [4]): «Urmează fortăreața Transmarisca [5]), căreia, pe continentul din față, îi răspun-

1) Procopius, *De aedif.*, IV, 6. In Sycivida C. Diculescu, *Die Gepiden*, I, p. 94, vede o germanizare a Sycidavei.

2) Vezi mai sus, p. 22.

3) Argeşul este vechiul Ordessos, numit şi Mariscus mai târziu.

4) Cetăți cu numele de Daphne se mai aflau şi în Licia, Palestina şi Siria.

5) Transmarisca presupune şi o Marisca pe malul stâng al Dunării, după cum o Translederata presupune o Lederata şi o Transdierna o Derna,

de Daphne, un castel întemeiat odinioară de împăratul Constantin; căci el a socotit că este necesar să fie aci o garnizoană pe ambele maluri ale fluviului. Cu vremea însă barbarii au distrus-o cu totul, dar împăratul Justinian a rezidit-o din temelie[1]). Textul lui Procopius nu ne lasă să cunoaştem, dacă Justinian a rezidit numai Transmarisca sau şi Daphne.

Insemnătatea acestei cetăţi de lângă actuala Olteniţă în războaele ce împăratul Constantin a purtat împotriva Goţilor şi Sarmaţilor rezultă şi din împrejurarea că el a pus să se bată monete de aur, de argint şi de aramă pentru victoriile sale. O astfel de monetă ni s'a păstrat până astăzi şi ea se găseşte în colecţia Netzhammer[2]).

Pe aversul acestei monete este înfăţişat împăratul Constantin cu diadema pe cap, având ochii ridicaţi spre cer, cum îi plăcea să fie reprezentat după anul 325 (Conciliul dela Nicea), iar pe revers este o Victorie ţinând într'o mână o ramură, având în faţă un trofeu şi la picioare un prizonier dela care zeiţa îşi întoarce ochii şi inscripţia Constantiana Dafne.

Moneta aceasta ne face să credem că întemeierea cetăţii Daphne trebuie pusă în legătură cu expediţia de războiu a împăratului Constantin împotriva Goţilor.

Cu toate că această Daphne va fi fost în secolul al VI, când scrie Procopius, mai mult un cap de pod, totuş, de oarece la Transmarisca din faţă se găsea o garnizoană puternică formată, la un moment dat, din legiunea XI Claudia ce staţiona la Durostorul din apropiere şi fiindcă

---

o Transdrobeta, o Drobeta, un Transaquincum, un Aquincum. Asupra originei Transmariscei, ca numire, vezi Skok, *Zum Balkanlatein*, în *Zeitschrift für romanische Philologie*, a. 1930, p. 552. Cf. şi C. Patsch, *Beiträge zur Völkerkunde von Südosteuropa*, II, p. 4, în *Sitzungsberiche der wien.* Akademie a. 1929. Cf. şi G. I. Brătianu *Les origines du peuple roumain: Les données archéologiques*, pag. 31. In Marisca am avea un cuvânt de origine germană *(marsk, marais)*, oraşul fiind întemeiat în bălţile dela gura Argeşului. D. G. I. Brătianu ne atrage atenţia asupra reapariţiunii unor numiri preromane, întrebuinţate de localnici: *Pulpideva*, în loc de grec. Philippopolis, *Ordessus* în loc de Mariscus, etc.

1) Procopius, *De aedif.* IV, 7.

2) Netzhammer, *Aus Rumänien*, II, pag. 211.

la Transmarisca funcţiona şi o episcopie [1]), e de presupus că şi Daphne se bucura, după părăsirea Daciei, de protecţia legiunilor romane dela sudul Dunării [2]).

Cetăţi şi castele la Dunăre şi în Dobrogea, refăcute de Justinian. — Având înaintea ochilor săi, ca mijloace de informaţie, archive, itinerarii şi acte oficiale, Procopius se ocupă numai de imperiul roman de răsărit, nu şi de cel de apus, care, la data când scrie el, încăpuse de mult pe mâinile Goţilor. Procopius se ocupă, prin urmare, numai de regiunile din Asia, din Africa şi din partea orientală a peninsulei Balcanice, lăsând netratate ţinuturile din Bosnia, Herţegovina, Dalmaţia şi toate celelalte regiuni ce aparţineau sau aparţinuseră imperiului Occidental al Romei.

Dar, întrucât tinuturile din Asia [3]) şi din Africa nu au vr'o însemnătate deosebită pentru istoria Românilor, în această carte a noastră nu ne ocupăm decât de informaţiile şi de datele ce ni le procura Procopius asupra localităţilor din peninsula Balcanică şi din regiunile dela marea Neagră, localităţi ce se pot vedea, întrucât am putut face identificarea lor, în harta ce însoţeşte acest volum al nostru.

Lăsând deci la o parte regiunile din Asia şi din Africa, se întâlnesc în această carte a noastră 761 de numiri de localităţi. Din acestea pentru 182, Procopius ne vorbeşte

---

1) Cf. Netzhammer, *ibidem* şi G. Popa Lisseanu, *Cetăţi şi oraşe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei*, pag. 63.

2) In *Notitia Dignitatum*, pag. 4, Sub dispositione viri illustris Magistri militum per Thracias găsim printre legiunile comitatense: *Constantini Daphnenses* şi *Ballistarii Daphnenses*.

3) Totuş nu putem să nu atragem luarea aminte a cetitorului asupra unui pasagiu, privind ridicarea la a. 536 de către împăratul Justinian a unui castel în Asia, la poalele muntelui Sinai, împotriva barbarilor Saraceni, castel despre care ne vorbeşte Procopius în *De aedificiis*, V, 8. După legenda ce s'a născut în urmă, împăratul ar fi adus aci o sută de *sclavi ai Romei* împreună cu soţiile şi cu copii lor. Pentru aceştia a zidit lângă mânăstire case, în cari ei să poată locui şi să străjuiască mânăstirea şi pe călugări. Formându-se în colonie a parte, fără amestec cu alte naţii, aceşti fii ai creştinilor păstrau amintirea venirii lor din ţara numită Llah. Vezi Marcu Beza, *Urme româneşti în Răsăritul Ortodox*, pag. 4.

în special, pentru fiecare în parte, dându-ne despre ele informaţiuni mai mult ori mai puţin complete, arătându-ni-se unde ele se găsesc şi, uneori, chiar şi îndemnul ce l-à determinat pe împărat să renoveze sau să clădească din temelii construcţiile sale. Celelalte localităţi însă, în număr de 579, ne sunt înşirate în două liste, seci, fără de nici un fel de indicaţie, în afară doar de cea a ţinutului în care ele se găsesc. Şi se întâmplă, câte odată, ca aceeaşi localitate să fie trecută, ca dublet, de două ori. Identificarea acestor localităţi a făcut obiect de studiu al mai tuturor istoricilor ce s'au ocupat de archeologia peninsulei Balcanice şi ele se găsesc amintite în itinerariile celor vechi, în Notitia Dignitatum Orientis, în inscripţiuni şi în toate operile mai însemnate de geografie antică.

Am arătat cetăţile dela nordul Dunării. Iată acum *cetăţile şi castelele din Dobrogea* pe cari le întâlnim în De aedificis şi cari, fiind astăzi pe teritoriu românesc, ne interesează mai de aproape. Ele ne sunt atestate unele cu indicaţia localităţii unde se găsesc, iar altele sunt numai enumerate în listele lui Procopius.

In Moesia Inferioară

1. Transmarisca-Turtucaia
2. Altina-Oltina
3. Candidiana-Dolni Rahova
4. Saltopyrgus neidentificat
5. Durostorum-Silistra
6. Sycidava-Mârlan
7. Cuestros, poate Cius-Eski Sarai
8. Palmatis, neidentificat
9. Adina, neidentificată[1])
10. Tilicion, neidentificat[2])

In Scythia Inferioară

11. Sf. Chiril[3]) lângă Axiopolis
12. Ulmetum[4])-Pantelimonul de sus
13. Ibida-Slava Rusă[6])
14. Aegissus-Tulcea
15. Almiris[5]), Salmoruda-Zaporojeni.

1) Niederle, *Manuel de l'Antiquité slave*, I, pag. 61, bănueşte că Adina este o formă coruptă din Aldina. Existenţa Slavilor constatată, la Adina şi la vicus Ulmetum, de Procopius, nu ne este atestată şi de alte izvoare.

2) Tilicion, pare a fi un dublet al lui Tillito.

3) Cf. Litzica, *Conv. Liter.*, a. 1920, pag. 202.

4) Pârvan, *Cetatea Ulmetum* în *An. Ac. Rom.* s. II, a. 1912, p. 49, a 1914 p. 245 şi a. 1915 p. 265.

5) Pârvan, *Ibidem*.

6) Cf. Litzica, *Ibidem*, pag. 204.

In cele două liste ale lui Procopius ne mai sunt arătate, fără indicația regiunei, următoarele cetăți și castele din Dobrogea:

16. Troesmis-Iglița
17. Noviodunum-Isaccea
18. Constantiana [1])-Constanța
19. Callatis-Mangalia
20. Zaldapa [2])-Bazargic
21. Abrittus-Abtat Calessi
22. Axiopa [3])-Axiopolis-Cernavoda
23. Carso, Carsum [4])-Hârșova
24. Tomis-Constanța
25. Novovicus-Babadag
26. Altina [5])-Oltina
27. Murideva, neidentificată [6])
28. Valentiniana, neidentificată [7])
29. Tropaeum [8])-Adam Clissi
30. Gratiana [9]), lângă Marughiol
31. Argamo-Ergina, lângă Jurilovca [10])
32. Tzascles [11]), probabil Salices
33. Creas-Ecrene [12])
34. Pulchra Theodora [13]) lângă Tomis [14].

---

1) Constantiana este de sigur un dublet pentru Tomis care se mai numea și Constantiana. Nu e de presupus a fi un dublet pentru Daphne Constantiana.

2) Zaldapa, Vezi *Cetăți și orașe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei*, pag. 86.

3) Axiopa este aceeași localitate cu Axiopolis.

4) Carsum sau Carsium este redat de Hierocles prin Carpos, fie că era aceeași localitate cu Vicus Carporum, fie că era o reminiscență a acestui sat al Carpilor. Asupra lui Carsium Troesmis, Noviodunum. vezi și Pârvan, *Descoperiri nouă, An. Ac. Rom.*, II, a. 1913, p. 478, p. 491, p. 502.

5) Altina este de sigur un dublet.

6) După Pârvan și Litzica ar putea fi identificată ca Buteridava, ori cu Buteries, castel în Dacia Mediterranea. Procopius, *De aedif.* IV, 4.

7) Valentiniana va fi fost în vecinătatea Mangaliei, cf. Litzica, *op. cit.*., pag. 77.

8) Nemenționat de Procopius, nefiind un loc de apărare.

9) O Gratiana se întâlnește și în Iliria.

10) Argamo, cu dubletul Ergamia, era situată pe malul lacului Raselm.

11) Cf. Pârvan, *Histria* în *An. Ac. Rom.*, p. 383 a. 1916, Cf. Ammian Marcell. în *Izv. Ist. Rom.*. XIII, pag. 48.

12) Cf. Litzica, *op. cit.*, p. 80.

13) Cf. și Iorga, *Ist. Rom.* II, p. 225.

14) Cetăți și castele, în dreapta Dunării, în Jugoslavia și Bulgaria, citate fiecare în parte de Procopius și atestate, cele mai multe, și de alte izvoare:

1. Singidunum-Belgrad
2. Octavum-La opt mii de pași

Câteva dintre aceste localităţi dobrogene le întâlnim fiind trecute şi în *Synecdemus* (călăuza) al lui Hierocles, un scriitor care a trăit de asemenea, ca şi Procopius, în timpul lui Justinian, şi despre care nu se ştie nimic altceva decât că a publicat înainte de anul 535 o schiţă statistică a imperiului roman de răsărit. In acest Synecdemus sunt

---

3. Viminacium-Costolaţ
4. Picnus s Pincus-Grădişte
5. Cupus-Golubaţ
6. Novae-Brnica
7. Cantabaza-Creben
8. Smornes-Gradinţa
9. Campses-Lucadniţa
10. Tanata s. Taliata-Milonovaţ
11. Zernes s. Dierna
12. Ducepratum-Corvinograd
13. Caput Fossae-Sip
14. Zanes-Cladova
15. Pontes-Costol
16. Mareburgus neidentificat
17. Susiana, neidentificată
18. Armata, neidentificată
19. Timena, neidentificată
20. Theodorupolis, neidentificată
21. Stiliburgus, neidentificat
23. Ad Aquas-Vidrovaţ
24. Burgo novore, neidentificată
25. Laccoburgus, neidentificat
26. Dorticum-Racoviţa
27. Jidovul-Racidniţa
28. Burgus altus, neidentificat
29. Gombes, neidentificat
30. Crispa, dublet pentru Florentina.
31. Longiniana, neidentificat
32. Ponteserium, neidentificat
33. Bononia-Vidin
34. Novum, lângă Vidin
35. Ratiaria-Arcer
36 Mocaţiana, lângă Arcer
37. Almus-Lom Palanca
38. Tricesa, neidentificat
39. Putedis, neidentificat
40. Cebrus-Cibar Palanca
41. Bigranae neidentificat
42. Onos, neidentificat
43. Augusta-Ogost
44. Aidava-Rahova
45. Variana-Selanovce
46. Valeriana-Dealu vertes
47. Castra Martis, neidentificat
48. Zetnucortus, neidentificat.
49. Iscus-Gigen
50. Hunnorum cast. neidentificat
51. Palatiolum, vechiul Oescus
52. Utus-Gaureni
53. Lapidaria, neidentificat
54. Lucerniaria burgus, neidentificat
55. Securisca-Gurabelii
56. Quintodemus-Beleni
57. Theodorupolis-Vardin
58. Iatron-Iantra
59. Tigas-Tigra-Marotin
60. Maxentii cast., neidentificat
61. Quinton-Vicus Quintionis, neidentificat, Cf. Pârvan, Histria, IV, *An. Ac. Rom.*, 1916, p. 618.

Iată acum, tot dela dreapta Dunării, din Jugoslavia şi din Bulgaria, câteva din cele mai cunoscute localităţi ce se întâlnesc în cele două liste din De aedificiis; lista completă se poate vedea în text.

In Iliria:

1. Braiola
2. Castellum novum
3. Florentiana
4. Romuliana
5. Sceptecasas

enumerate 64 provincii — el le numeşte eparchii [1] — având 912 oraşe (deşi în titlul cărţii se vorbeşte despre 935 oraşe [2]).

Lucrarea aceasta a lui Hierocles este o schiţă de geografie politică — nu bisericească cum s'ar crede — şi a servit de principal izvor pentru lucrarea scriitorului împărat Porphyrogenitus, din secolul al X-lea, *De thematibus*, care reproduce aidoma pasagiile lui Hierocles.

Iată oraşele din eparchia Mysiei şi a Scythiei după Synecdemus şi după De thematibus:

In eparchia Mysiei:

1. Marcianopolis-Devnia
2. Odyssus-Varna
3. Dorostolus-Silistra
4. Nicopolis ad Istrum-Stari Nicup
5. Novae-Şiştov (probabil)
6. Appiaria-Rahova
7. Ebraetos-Abtat Calessi.

In eparchia Scythiei:

8. Tomis-Constanţa
9. Dionysopolis-Balcic
10. Acrae-Caliacra
11. Callatis-Mangalia
12. Istros-Caranasuf
13. Constantiana-Constanţa [3])
14. Zeldepa-Bazargic [1])
15. Tropeus-Adam Clisi

6. Argentares
7. Aureliana
8. Turribas-Turribus
9. Scaripara
10. Timalciolum
11. Vicanovo
12. Juliovalle

In Tracia

1. Scatrina
2. Appiaria-Rahova
3. Exanta Prista-Rusciuc
4. Limo-Dimo
5. Nicopolis-Stari Nicup
6. Zicideva
7. Zisnudeva
8. Gemellomuntes
9. Fossatum
10. Maurovalle
11. Scedeva
12. Odyssus-Varna

1) Eparchie însemnează provincie, prefectură, iar nu provincie bisericească.

2) Hierocles, *Synecdemus*, edit. Aug. Burckhardt; Const. Porphyrogenitus, *De thematibus*, III, ed. Bonn şi *Patrologia graeca*, CXIII, Hieroclis Grammatici, *Synecdemus*.

3) Porphyrogenitus enumeră în provincia Sciţiei numai 14 cetăţi, deşi în lista sa trece ca a 15-a cetate pe Constantiana. Nu este sigur dacă el nu se va fi gândit la Constantiana-Daphne.

2) Zeldepa sau Zaldapa este probabil Bazargicul, numit altădată

16. Axiopolis-Hinog (Cernavoda)
17. Capidava-Calachioi [2])
18. Carsos-Hârşova
19. Trosmis-Iglita
20. Noviodunum-Isaccea
21. Aegissus-Tulcea
22. Almyris-Zaporojeni sau Dunavăţ.

In această listă a lui Hierocles întâlnim enumerate numai oraşele din Mysia şi din Scythia, nu şi cetăţile şi castelele de apărare, pe cari le înşiră aproape în întregime Procopius.

In rezumat, dacă dialectica unor istorici străini a putut să pună la îndoială continuitatea elementului roman sau romanizat din Dacia Traiană, această dialectică nu va mai putea tăgădui, după cele arătate mai sus, existenţa unor oraşe dela nordul Dunării, după părăsirea Daciei, şi nici interesul ce-l purtau împăraţii romani pentru această existenţă a lor, fie că oraşele acestea erau numai nişte simple „emporii" pentru relaţiile comerciale, fie că ele serveau de legătură cu regiunile stăpânite de populaţiunile autochtone dela stânga marelui fluviu. Punţile de trecere peste acest fluviu roman nu erau rupte decât în vreme de războaie şi poate nici atunci. In acelaşi timp, credem că am putut face dovada, din arătările lui Procopius din De aedificiis, că romanitatea a continuat să existe cel puţin până în secolul al VI, nu numai în Pannonia, cum susţine Alföldi [3]), ci şi în Dacia Traiană.

Dobrici. Vezi amănunte în ale noastre *Cetăţi şi oraşe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei*, pag. 86 seq.

3) Weiss, *Die Dobrudscha im Altertum*, pag. 46, Pârvan, *Descoperiri în Scythia Minor.*, *An. Ac. Rom.*, 1913, p. 467.

1) Alföldi, *Der Untergang der Römerherrschaft in Pannonien*, I, p. 19,

PROCOPIUS

Περὶ κτισμάτων sive DE AEDIFICIIS

CARTEA III-a şi IV-a

TEXT

ζ'. Ταῦτα μὲν οὖν ἐν Τζάνοις Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἴργασται. ἐν δὲ δὴ τῇ μετ' αὐτοὺς χώρᾳ, ἣ παρὰ τὸν Εὔξεινον οἰκεῖται Πόντον, πόλις ἐστί πού, Τραπεζοῦς ὄνομα· οὗ δὴ ἀπορίας ὑδάτων οὔσης, ὀχετὸν ἐτεκτήνατο Ἰουστινιανὸς βασιλεύς, ὅνπερ Εὐγενίου καλοῦσι μάρτυρος, ταύτῃ τε τὴν ἀπορίαν τοῖς τῇδε ᾠκημένοις διέλυσεν. ἐνταῦθα δὲ κἀν τῇ Ἀμασείᾳ τὰ πλεῖστα τῶν ἱερῶν ἀνενεώσατο, χρόνῳ πεπονηκότα πολλῷ. μετὰ δὲ τοὺς Τραπεζουντίων ὅρους χωρίον ἐστὶ Ῥιζαῖον ὄνομα, ὃ δὴ καινουργήσας αὐτὸς ὀχύρωμα περιβέβληκε λόγου τε καὶ ἀκοῆς κρεῖσσον. πόλεων γὰρ τῶν Πέρσαις ὁμόρων οὐδεμιᾶς ἧσσον μεγέθους πέρι καὶ ἀσφαλείας δεδημιούργηται.

Καὶ φρούριον δὲ ᾠκοδομήσατο ἐπὶ Λαζικῆς Λοσόριον ὄνομα, καὶ τοὺς ἐν τῇ χώρᾳ στενωποὺς ἐτειχίσατο, οὕσπερ Κλεισούρας καλεῖν νενομίκασιν, ὅπως δὴ ἀποκεκλεισμένοι τῆς ἐπὶ Λαζικὴν εἰσόδου οἱ πολέμιοι εἶεν. ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν Λαζοῖς τῶν Χριστιανῶν ἐκκλησίαν, ἀρχαίαν τε οὖσαν καὶ σαθρὰν τῇ οἰκοδομίᾳ γεγενημένην, ἀνενεώσατο. οὕτω καὶ Πέτραν ἐν Λαζοῖς πόλιν ἀξιοθέατον κατεστήσατο, ἥνπερ Λαζοὶ μὲν ἀβουλίᾳ τῇ σφετέρᾳ παρέδοσαν Πέρσαις, Χοσρόην ἐνταῦθα στρατῷ μεγάλῳ ἐπαγαγόμενοι, Ῥωμαῖοι δὲ Περσῶν καθυπέρτεροι τῷ πολέμῳ γενόμενοι καὶ τοὺς μὲν κτείναντες, τοὺς δὲ δορυαλώτους πεποιημένοι, ἐς τὸ ἔδαφος τὴν πόλιν καθεῖλον, ὡς μὴ αὖθις οἱ βάρβαροι κακουργεῖν ἔχοιεν ἐνταῦθα ἰόντες, ᾗπέρ μοι ἅπαντα ἐν τοῖς ὑπὲρ τῶν πολέμων δεδήλωται λόγοις· ἵνα δὴ καὶ τοῦτό μοι δεδιήγηται, ὡς ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ ἐκ Λαζικῆς ἐπὶ τὴν Μαιῶτιν ἰόντι λίμνην φρούρια δύο, Σεβαστούπολίν τε καὶ Πιτυοῦντα, καθεῖλον Ῥωμαῖοι, Χοσρόην ἀκούσαντες στράτευμα στέλλειν ἐνταῦθα διὰ σπουδῆς ἔχειν τούς ⟨τε⟩ τὰ φρούρια ταῦτα

καθέξοντας. ἀλλὰ νῦν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ταύτην δὴ τὴν Σεβαστούπολιν ἀνανεωσάμενος ξύμπασαν, καὶ τῷ μὲν περιβόλῳ τοῖς τε ἄλλοις ὀχυρώμασι πεποιημένος ἀνάλωτον, ταῖς δὲ ἀγυιαῖς καὶ ταῖς ἄλλαις οἰκοδομίαις διακοσμήσας, τῷ τε κάλλει καὶ τῷ μεγέθει πόλιν τανῦν ἀξιολογωτάτην ἐν τοῖς μάλιστα κατεστήσατο.

Καὶ μὴν καὶ Βοσπόρου καὶ Χερσῶνος πόλεων, αἵπερ κατὰ τὴν ἐκείνῃ ἀκτὴν ἐπιθαλασσίδιαι μετὰ λίμνην τε τὴν Μαιῶτιδα καὶ τοὺς Ταύρους καὶ Ταυροσκύθας ἐν ἐσχάτῳ οἰκοῦνται τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, πεπονηκότα παντάπασι τὰ τείχη εὑρὼν ἐς μέγα τι κάλλους τε καὶ ἀσφαλείας κατεστήσατο χρῆμα. ἔνθα δὴ καὶ φρούρια πεποίηται τό τε Ἀλούστου καλούμενον καὶ τὸ ἐν Γορζουβίταις. διαφερόντως δὲ τὴν Βόσπορον τῷ ἐρύματι ἐκρατύνατο, ἥνπερ ἐκ παλαιοῦ βεβαρβαρωμένην καὶ ὑπὸ τοῖς Οὔννοις κειμένην ἐς τὸ Ῥωμαίων αὐτὸς μετήνεγκε κράτος. ἔστι δέ τις ἐνταῦθα χώρα κατὰ τὴν παραλίαν, Δόρυ ὄνομα, ἵνα δὴ ἐκ παλαιοῦ Γότθοι ᾤκηνται, οἳ Θευδερίχῳ ἐς Ἰταλίαν ἰόντι οὐκ ἐπισπόμενοι, ἀλλ' ἐθελούσιοι αὐτοῦ μείναντες, Ῥωμαίων καὶ εἰς ἐμέ εἰσιν ἔνσπονδοι· ξυνστρατεύουσί τε αὐτοῖς ἐπὶ πολεμίους τοὺς σφετέρους ἰοῦσιν, ἡνίκα ἂν βασιλεῖ βουλομένῳ εἴη. ἐξικνοῦνται δὲ ἐς τρισχιλίους, καὶ τά τε πολέμια ἔργα εἰσὶν ἄριστοι τά τε ἐς τὴν γεωργίαν αὐτουργοὶ δεξιοί, καὶ φιλοξενώτατοι δέ εἰσιν ἀνθρώπων ἁπάντων. αὐτὴ δὲ ἡ χώρα τὸ Δόρυ τῆς μὲν γῆς ἐν ὑψηλῷ κεῖται, οὐ μέντοι οὔτε τραχεῖα οὔτε σκληρά ἐστιν, ἀλλ' ἀγαθή τε καὶ εὔφορος καρπῶν τῶν ἀρίστων. πόλιν μὲν οὖν ἢ φρούριον οὐδαμῆ τῆς χώρας ὁ βασιλεὺς ἐδείματο ταύτης, κατείργεσθαι περιβόλοις τισὶν οὐκ ἀνεχομένων τῶν τῇδε ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν πεδίῳ ἀσμενέστατα ᾠκημένων ἀεί. ὅπῃ ποτὲ δὲ τῶν ἐκείνῃ χωρίων βάσιμα εὐπετῶς τοῖς ἐπιοῦσιν ἐδόκει

εἶναι, ταύτας δὴ τειχίσμασι μακροῖς τὰς εἰσόδους περιβαλών, τὰς ἐκ τῆς ἐφόδου φροντίδας ἀνέστειλε Γότθοις. ταῦτα μὲν οὖν τῇδέ πη ἔχει.

Πόλιν δέ τινα ἐπιθαλασσίαν οἰκοῦσι Θρᾷκες παρὰ τὴν ἠϊόνα τοῦ Εὐξείνου Πόντου, Ἀγχίαλον ὄνομα, ἧσπερ ἐν ἐπιτηδείῳ μνησθείημεν ἄν, περιηγούμενοι τὰ ἐπὶ τῆς Θρᾴκης χωρία. ἐπεὶ δὲ τανῦν ὁ λόγος ἡμῖν διελήλυθεν ὅσα παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ Εὐξείνου πόντου δεδημιούργηται τῷ βασιλεῖ τούτῳ, οὐδέν τι χεῖρον ἀφηγήσασθαι ἐνταῦθα τοῦ λόγου ὅσα δὴ ἐπὶ τῆς Ἀγχιάλου ταύτης ἐδείματο. ἐνταῦθα οὖν πηγαὶ θερμῶν φύσει ὑδάτων ἀναβλυστάνουσι, τῆς πόλεως οὐ πολλῷ ἄποθεν ἀπαυτοματίζουσαι βαλανεῖα τοῖς τῇδε ἀνθρώποις· τοῦτον δὲ τὸν χῶρον ἀτείχιστον ἐκ παλαιοῦ ὄντα ὑπερεῷρων οἱ προβεβασιλευκότες τὰ πρότερα, καίπερ ἐν γειτόνων ᾠκημένων αὐτῷ βαρβαρικῶν ἐθνῶν τοσούτων τὸ πλῆθος. ἐπεχωρίαζόν τε αὐτῷ οἱ νενοσηκότες τὰ σώματα, μετὰ κινδύνων τὴν παραψυχὴν κομιζόμενοι. τειχήρη τοίνυν αὐτὸν ἐν τῷ παρόντι πεποιημένος Ἰουστινιανὸς βασιλεύς, ἀκίνδυνον διεπράξατο σφίσι τὴν ἄκεσιν εἶναι. τὰ μὲν οὖν γῆς τῆς ἑῴας, ἔτι μέντοι καὶ Ἀρμενίας καὶ Τζανικῆς ὀχυρώματα καὶ τά γε ἀμφὶ τὸν Εὔξεινον πόντον, τῇδε Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἴργασται. ἡμῖν δὲ ἐνθένδε ἐπὶ τὰς οἰκοδομίας ἰτέον, ἅσπερ ἐν Εὐρώπῃ τῇ ἄλλῃ πεποίηται.

ΛΟΓΟΣ Δ΄.

α΄. Πέλαγος μέγα νηὶ διαπλεῦσαι ἀπαρασκεύῳ μοχθηρόν τε ἡγοῦμαι εἶναι καὶ κινδύνων μεγάλων ἀτεχνῶς ἔμπλεων. ταὐτὸ δέ ἐστι τὰς Ἰουστινιανοῦ βασιλέως οἰκοδομίας λόγῳ φαυλοτάτῳ διαμετρήσασθαι. ψυχῆς γὰρ μεγέθει ὁ βασιλεὺς οὗτος τά τε ἄλλα, ὡς εἰπεῖν, ἅπαντα καὶ τὰ ἐς τὰς οἰκοδομίας οὐδέν τι ἧσσον λόγου διαπέ-

πρακται κρείσσω. ἐν δὲ δὴ τῇ Εὐρώπῃ καὶ τὴν ὑπουργίαν ἐναρμόσασθαι τῷ τῆς χρείας ἀξιώματι διὰ σπουδῆς ἔχων ἔργα οὐκ εὐδιήγητα οὐδὲ εἰς συγγραφὴν διαπεπόνηται πρόχειρα. γεγένηται γὰρ ἐπαξίως τῷ τε γειτονήματι ποταμοῦ Ἴστρου καὶ τῇ ἐνθένδε διὰ τοὺς ἐγκειμένους τῇ χώρᾳ βαρβάρους ἀνάγκῃ. ἔθνη γὰρ αὐτῇ γειτονοῦντα διακεκλήρωται Οὐννικά τε καὶ Γοτθικά, καὶ τὰ ἐν Ταύροις καὶ τὰ ἐν Σκύθαις ἀνταίρει, καὶ ὅσα Σκλαβηνοὶ καὶ ὅσα ἄττα, εἴτε Σαυρομάτας Ἀμαξοβίους εἴτε Μετανάστας ταῦτα δὴ ἐκάλουν τὰ ἔθνη οἱ τῶν ἱστοριῶν ἀναγραψάμενοι τὰ ἀρχαιότατα, καὶ εἴ τι ἄλλο θηριῶδες ἀνθρώπων γένος ἢ νέμεσθαι, ἢ ἱδρύσθαι ἐνταῦθα ξυμβαίνει. οἷς δὴ ἀπέραντα πολεμησείουσιν ὑπαντιάζειν διατεινομένῳ Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ πάρεργόν τε οὐδὲν ποιουμένῳ ἐπάναγκες ἦν ἐρύματά τε περιβάλλεσθαι ἀνάριθμα καὶ στρατιωτῶν ἀμύθητα φυλακτήρια καταστήσασθαι, καὶ ὅσα ἄλλα πολεμίοις ἀνεπικηρυκεύτοις τε καὶ ἀνεπιμίκτοις ἐμπόδια εἴη. οἷς δὴ τοῖς πολεμίοις τὸν πόλεμον οὐκ ἐξ αἰτίας ἐγειρομένοις ποιεῖσθαι νόμος, οὐδὲ μετὰ πρεσβείαν ἐπενεγκεῖν, οὐδὲ μὴν οὐδὲ ξυνθήκαις διαλῦσαί τισιν, ἢ κατὰ χρόνον ἀνακωχεῦσαι, ἀλλ' ἐγχειρῆσαι μὲν ἀπροφασίστως, καταλῦσαι δὲ σιδήρῳ μόνῳ. ἀλλὰ καὶ ὧς ἐπὶ τῆς ἱστορίας τὰ λειπόμενα βαδιούμεθα. ἔργου γὰρ ἀρξαμένους τρόπῳ ὁτῳοῦν ἐς πέρας ἀφῖχθαι ξυνοίσει μᾶλλον ἢ ἀτελεύτητον ἀπολιπόντας ὀπίσω ἰέναι. ἐπεὶ καὶ ἄλλως ἂν οὐκ ἔξω κατηγορίας τὸ πρᾶγμά εἴη, βασιλέα μὲν τὸν ἡμέτερον εἰργάσθαι τὰ ἔργα, ἡμᾶς δὲ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἀποκνεῖν λόγους. μέλλοντας δὲ τὰ Εὐρωπαῖα τούτου δὴ τοῦ βασιλέως διαριθμεῖσθαι οἰκοδομήματα, ὀλίγα ἄττα ἀμφὶ τῇδε τῇ χώρᾳ ὑπειπεῖν ἄξιον.

Ἐκ τοῦ Ἀδριατικοῦ καλουμένου πελάγους ἐπιρροή τις διωθουμένη τε καὶ ἀποσαλεύουσα τῆς ἄλλης θαλάσσης

ἐπὶ τὴν ἤπειρον ἀναβαίνει, καὶ σχίζουσα τὴν γῆν ἐπὶ πλεῖστον ποιεῖται τὸν Ἰόνιον κόλπον, ἐν δεξιᾷ μὲν Ἠπειρώτας τε καὶ τὰ ἐκείνῃ ἔθνη, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Καλαβροὺς ἔχουσα, ἔν τε πορθμῷ ἐπὶ μακρότατον θλιβομένη περιλαμβάνει τὴν ἤπειρον σχεδόν τι πᾶσαν. καθύπερθε δὲ ἀντιπρόσωπος τῇ θαλάσσῃ φερόμενος ποταμὸς Ἴστρος γῆς τῆς Εὐρώπης νησοειδῆ τὴν γῆν τίθεται. ἐνταῦθα οἰκοδομήματα πολλά τε καὶ ἀξιολογώτατα ὁ βασιλεὺς οὗτος πεποίηται. πᾶσαν γὰρ Εὐρώπην ἐς τὸ ἀσφαλὲς τειχισάμενος ἀπρόσβατον κατεστήσατο βαρβάροις εἶναι, οἳ δὴ ὑπὲρ Ἴστρου ποταμοῦ ᾤκηνται.

Ἀλλά μοι ἀπὸ τῆς τοῦ βασιλέως ἀρκτέον πατρίδος, ἣ πασῶν μάλιστα τά τε πρωτεῖα ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦδε τὰς ἀπαρχὰς τοῦ λόγου δοτέον. αὐτῇ γὰρ ἂν μόνῃ ὀγκοῦσθαί τε καὶ διαθρύπτεσθαι καὶ ἀποσεμνύνεσθαι πρέποι βασιλέα Ῥωμαίοις θρεψαμένῃ τε καὶ παρασχομένῃ τοιοῦτον, οὗ δὴ τὰ ἔργα καὶ λόγῳ εἰπεῖν καὶ γραφῇ παρακαταθέσθαι ἀμήχανον.

Ἐν Δαρδάνοις που τοῖς Εὐρωπαίοις, οἳ δὴ μετὰ τοὺς Ἐπιδαμνίων ὅρους ᾤκηνται, τοῦ φρουρίου ἄγχιστα, ὅπερ Βεδερίανα ἐπικαλεῖται, χωρίον Ταυρίσιον ὄνομα ἦν, ἔνθεν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ὁ τῆς οἰκουμένης οἰκιστὴς ὥρμηται. τοῦτο μὲν οὖν τὸ χωρίον ἐν βραχεῖ τειχισάμενος κατὰ τὸ τετράγωνον σχῆμα καὶ γωνίᾳ ἑκάστῃ πύργον ἐνθέμενος Τετραπυργίαν εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι πεποίηκε. παρ' αὐτὸ δὲ μάλιστα τὸ χωρίον πόλιν ἐπιφανεστάτην ἐδείματο, ἥνπερ Ἰουστινιανὴν ὠνόμασε Πρῖμαν (πρώτη δὲ τοῦτο τῇ Λατίνων φωνῇ δύναται) ταῦτα τῇ θρεψαμένῃ τροφεῖα ἐκτίνων. καίτοι Ῥωμαίους ἐχρῆν ἅπαντας τοῦτο δὴ ἀλλήλοις ἐπικοινοῦσθαι τὸ ὄφλημα, ἐπεὶ καὶ σωτῆρα ἐθρέψατο ἡ χώρα κοινὸν ἅπασιν. ἐνταῦθα δὲ καὶ ὀχετὸν τεκτηνάμενος ὕδασι τὴν πόλιν ἀειρ-

ρύτοις διεπράξατο ἐπιεικῶς πλήθειν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῷ τῆς πόλεως οἰκιστῇ ὑπέρογκά τε καὶ λόγου πολλοῦ διαπεπόνηται ἄξια. θεοῦ μὲν τεμένη διαριθμεῖσθαι οὐ ῥᾴδια, καταγώγια δὲ ἀρχόντων φράζεσθαι λόγῳ ἀμήχανα, στοῶν μεγέθη, ἀγορῶν κάλλη, τὰς κρήνας, τὰς ἀγυιάς, τὰ βαλανεῖα, τὰ πωλητήρια. πόλις ἁπλῶς μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος καὶ τὰ ἄλλα εὐδαίμων καὶ οἵα τῆς χώρας ἁπάσης μητρόπολις εἶναι. εἰς ἀξιώματος γὰρ τοσόνδε ἥκει. πρὸς δὲ καὶ τὸν Ἰλλυριῶν ἀρχιερέα διακεκλήρωται, τῶν ἄλλων πόλεων αὐτῇ, ἅτε πρώτη τὸ μέγεθος οὔσῃ, ἐξισταμένων. ὥστε καὶ ἀνθυπούργηκε τῷ βασιλεῖ κλέος· ἡ μὲν γὰρ τροφίμῳ ἀποσεμνύνεται βασιλεῖ, ὁ δὲ ἀντιφιλοτιμεῖται δεδημιουργηκέναι τὴν πόλιν. καί μοι ἄχρι τοῦδε εἰπεῖν ἀποχρήσει. ἅπαντα γὰρ ἐς τὸ ἀκριβὲς λεπτολογεῖσθαι ἀμήχανον, ἐπεὶ τῷ βασιλεῖ προσηκούσης τῆς πόλεως ἐλασσοῦσθαι αὐτῆς ἅπαντα λόγον ἐπάναγκες.

Ἔτι μέντοι καὶ Βεδερίανα τὸ φρούριον ἀνοικοδομησάμενος ὅλον πολλῷ ὀχυρώτερον κατεστήσατο. ἦν δέ τις ἐν Δαρδάνοις ἐκ παλαιοῦ πόλις, ἥπερ Οὐλπιᾶνα ὠνόμαστο. ταύτης τὸν περίβολον καθελὼν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον (ἦν γὰρ σφαλερὸς ἐς τὰ μάλιστα καὶ ὅλως ἀχρεῖος) ἄλλα τε αὐτῇ παμπληθῆ ἐγκαλλωπίσματα ποιησάμενος, ἔς τε τὴν νῦν μεταθέμενος εὐκοσμίαν, Σεκοῦνδαν αὐτὴν Ἰουστινιανὴν ἐπωνόμασε. σεκοῦνδαν γὰρ τὴν δευτέραν Λατῖνοι λέγουσι. καὶ ἄλλην δὲ αὐτῇ πλησίον ἐδείματο πόλιν οὐ πρότερον οὖσαν, ἥνπερ Ἰουστινούπολιν τῷ θείῳ ὁμωνύμως ἐκάλεσεν. ἀλλὰ καὶ Σαρδικῆς καὶ Ναϊσουπόλεως, ἔτι μέντοι Γερμαῆς τε καὶ Πανταλείας διερρωγότα τῷ χρόνῳ τὰ τείχη εὑρὼν οἰκοδομησάμενός τε ξὺν τῷ ἀσφαλεῖ ἄμαχα τοῖς πολεμίοις διεπράξατο εἶναι. καὶ πολίχνια δὲ τούτων δὴ μεταξὺ ἐδείματο τρία, Κρατίσκαρά τε καὶ Κουιμέδαβα καὶ Ῥουμισίανα. οὕτω μὲν οὖν τάσδε

τὰς πόλεις ἐκ θεμελίων ἀνέστησε. πρόβολον δὲ ἰσχυρότατον αὐτῶν τε καὶ πάσης Εὐρώπης Ἴστρον ποταμὸν ποιεῖσθαι ἐθέλων, ἐρύμασι τοῦ ποταμοῦ τὴν ἠϊόνα περιβάλλει συχνοῖς, ὥσπερ μοι γεγράψεται οὐ πολλῷ ὕστερον, φυλακτήριά τε στρατιωτῶν πανταχόθι τέθειται τῆς ἀκτῆς, ἀναχαιτίσοντα τὴν διάβασιν βεβαιότατα τοῖς τῇδε βαρβάροις. ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ ἐξειργασμένων, ὑπόπτως ἐς τῆς ἀνθρωπείας ἐλπίδος τὸ σφαλερὸν ἔχων, λογισάμενός τε ὡς εἰ τοῖς πολεμίοις ὅτῳ δή ποτε τρόπῳ διαπορθμεύσασθαι δυνατὰ εἴη, ἐπιθήσονται ἀφυλάκτοις τὸ παράπαν τοῖς ἀγροῖς οὖσι, καὶ ἀνθρώπους μὲν ἐξανδραποδιοῦσιν ἡβηδὸν ἅπαντας, χρήματα δὲ ληΐσονται πάντα, οὐκ ἐπὶ κοινῆς αὐτοῖς μόνον τὴν ἀσφάλειαν ἐν τοῖς κατὰ τὸν ποταμὸν ὀχυρώμασιν ἀπέλιπεν εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἰδίαν πεποίηται· οὕτω συνεχῆ τὰ ἐρύματα ἐν τοῖς χωρίοις ἀπεργασάμενος ὥστε ἀγρὸς ἕκαστος ἢ φρούριον ἀποτετόρνευται, ἢ τῷ τετειχισμένῳ πρόσοικός ἐστιν, ἐνταῦθά τε κἀν τῇ Ἠπείρῳ τῇ τε νέᾳ καὶ τῇ παλαιᾷ καλουμένῃ. οὗ δὴ καὶ πόλις αὐτῷ πεποίηται Ἰουστινιανούπολις, ἡ πρότερον Ἀδριανούπολις καλουμένη

Ἀνενεώσατο δὲ Νικόπολίν τε καὶ Φωτικὴν καὶ τὴν Φοινίκην ὠνομασμένην. αἱ δύο αὗται πολίχναι, ἥ τε Φωτικὴ καὶ ἡ Φοινίκη, ἐν τῷ χθαμαλῷ τῆς γῆς ἔκειντο, ὕδασι περιρρεόμεναι τῇδε λιμνάζουσι. διὸ δὴ λογισάμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς εἶναι ἀμήχανα ἐπὶ στερρᾶς θεμελίων συνθήκης περιβόλους αὐταῖς ἀναστῆναι, αὐτὰς μὲν ἐπὶ σχήματος τοῦ αὐτοῦ εἴασε, φρούρια δὲ αὐτῶν ἀγχοτάτω ἔν τε ἀνάντει καὶ ἰσχυρῶς ὀρθίῳ ἐδείματο. ἦν δέ τις ἐνταῦθα πόλις ἀρχαία, ὕδασιν ἐπιεικῶς κατακορὴς οὖσα, ὀνόματός τε τῆς τοῦ χωρίου φύσεως <ἀξίου ἐπιτυχοῦσα>. Εὔροια γὰρ ἀνέκαθεν ὠνομάζετο. ταύτης δὲ τῆς Εὐροίας οὐ πολλῷ ἄποθεν λίμνη κέχυται καὶ

νῆσος κατὰ μέσον ἀνέχει καὶ λόφος αὐτῇ ἐπανέστηκε. διαλείπει δὲ ἡ λίμνη τοσοῦτον, ὅσον τινὰ ἐν εἰσόδου μοίρα τῇ νήσῳ λελεῖφθαι. ἔνθα δὴ βασιλεὺς τοὺς τῆς Εὐροίας μεταβιβάσας οἰκήτορας, πόλιν ὀχυρωτάτην οἰκοδομησάμενος ἐτειχίσατο.

β'. Μετὰ δὲ τὴν Ἤπειρον ὅλην Αἰτωλούς τε καὶ Ἀκαρνᾶνας παραδραμόντι ὅ τε Κρισαῖος ἐκδέχεται κόλπος καὶ ὅ τε Ἰσθμὸς ἥ τε Κόρινθος καὶ τὰ ἄλλα τῆς Ἑλλάδος χωρία. ἔνθα δὴ τῆς παρ' αὐτοῦ τὰ μάλιστα προνοίας ἠξίωνται. μάλιστα ⟨δὲ⟩ πάντων θαυμάσειεν ἄν τις ὁπόσοις περιβόλοις ἐτειχίσατο τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. τῶν τε γὰρ ἄλλων προὐνόησε πάντων καὶ οὐχ ἥκιστα τῶν ἐν Θερμοπύλαις ἀνόδων. πρῶτα μὲν οὖν τὰ τείχη ἐς ὕψος αὐτῷ ἀνέστη μέγα. ἦν γάρ, εἴ τις προσίοι, εὐπετῶς ἁλωτὰ καὶ οὐ τετειχισμένα τὰ ὄρη, ἃ ταύτῃ ἀνέχει, ἀλλ' ἀποτετριγχωμένα ἐδόκει εἶναι. οἷς δὴ καὶ διπλᾶς τὰς ἐπάλξεις ἐντέθειται πάσας. κατὰ ταὐτὰ δὲ κἂν τῷ φρουρίῳ ἐξείργασται, ὅπερ ἐνταῦθα ἐκ παλαιοῦ ἦν παρέργως οὕτω πεποιημένον τοῖς πάλαι ἀνθρώποις. διαρκές τε γὰρ αὐτῷ ὕψος ἐντέθεικε καὶ διπλοῦς τοὺς προμαχῶνας πεποίηται. πρὸς ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ ἀνύδρῳ παντάπασιν ὄντι ταμιεῖον ὑετίων ὑδάτων ἐπετεχνήσατο. ἔπειτα δὲ καὶ ἀνόδους πολλὰς ἀφυλάκτους τε καὶ ἀτειχίστους τὰ πρότερα οὔσας ἐς τὸ ἀκριβὲς ἐτειχίσατο. θαυμάσειεν ἄν τις εἰκότως τὸν Περσῶν βασιλέα, ὅτι δὴ χρόνον ἐνταῦθα κατατρίψας πολύν, μίαν τινὰ στενὴν ἀτραπὸν εὕρατο, καὶ ταῦτα προδοτῶν Ἑλλήνων τυχών, ὁδῶν τε ἀτειχίστων ἐκείνῃ πολλῶν καὶ ἁμαξιτῶν σχεδόν τι οὐσῶν. ἥ τε γὰρ θάλασσα τοὺς πρόποδας ἐπικλύζουσα τῶν ὀρῶν, ἀνεστομωμένας ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἐποιεῖτο εἶναι τὰς ἐνθένδε ἀνόδους, καὶ σηράγγων τε καὶ χαραδρῶν ἀδιεξόδων ἐνταῦθα οὐσῶν, ἀμήχανα ἔδοξεν εἶναι τοῖς πάλαι ἀνθρώ-

ποις τειχίσμασιν ἐς τὸ ἀκριβὲς περιβαλέσθαι τὰ διηρημένα τῇ φύσει, τῇ τε πρὸς τὰ χαλεπώτατα τῶν ἔργων ὀκνήσει ἀταλαίπωρον ἀφέμενοι τὴν ἀσφάλειαν ἐπὶ τῇ τύχῃ κατέλιπον, ἐς τὴν ἐσομένην βαρβάροις τῆς ὁδοῦ ἄγνοιαν ἀποθέμενοι τὰς τῆς σωτηρίας ἐλπίδας. ἐπεὶ πρὸς τὴν ταλαιπωρίαν ἀπολέγοντες ἀεὶ ἄνθρωποι, τὰ σφίσιν αὐτοῖς δυσκολώτατα δόξαντα εἶναι οὐδὲ ἄλλοις τισὶν οἴονται ῥάδια ἔσεσθαι. διὸ δὴ οὐκ ἄν τις ἔτι φιλονεικοίη μὴ οὐχὶ ἀνθρώπων ἁπάντων, οἳ δὴ ἐς τὸν πάντα αἰῶνα γεγένηνται, Ἰουστινιανὸν βασιλέα προμηθέστατον γεγονέναι καὶ διαφερόντως ἐπιμελέστατον, ᾧ γε οὐδὲ θάλασσα χαλεπὴ γέγονε, γειτνιῶσά τε τοῖς ὄρεσι καὶ περιχεομένη καὶ ἐπικλύζουσα, ἐν κλυδωνίῳ τε καὶ ψάμμῳ ὑγρᾷ τοῖς θεμελίοις στηρίζεσθαι, καὶ τοῖς ἐναντιωτάτοις διαφανῶς ἐναρμόζεσθαι, ἀνθρώπων τε προσχωρεῖν τέχνῃ καὶ βιαζομένοις ὑπείκειν. οὐ μέντοι οὐδὲ τάς τε λόχμας καὶ νάπας ἀλλήλαις ἀνάψας, οὐδὲ τὴν θάλασσαν τῷ ὄρει ἐναρμοσάμενος ὁ βασιλεὺς οὗτος, ὅλην τε τὴν Ἑλλάδα περιβαλὼν τοῖς ὀχυρώμασι, κατέπαυσε τὴν ὑπὲρ τῶν κατηκόων σπουδήν, ἀλλὰ καὶ φρούρια πολλὰ τοῦ τείχους ἐντὸς ἐτεκτήνατο, ἄξια τύχης τῆς ἀνθρωπείας βεβουλευμένος, ᾗ βέβαιον οὐδὲν οὐδὲ ἀκαταγώνιστον γίνεται. ὥστε εἰ τοῖς τείχεσι τούτοις τρόπῳ ὁτῳοῦν ἢ χρόνῳ ἁλῶναι ξυμβαίη, ἐν τοῖς φρουρίοις τὰ φυλακτήρια διασώζοιτο. καὶ μὴν καὶ σιτῶνας ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καὶ ὑδάτων ἔλυτρα πανταχόθι πεποίηται, στρατιώτας τε φρουροὺς ἐς δισχιλίους μάλιστα τῇδε ἱδρύσατο· ὃ οὐδέ τις τῶν πρώην βασιλέων πώποτε ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου πεποίηκεν. ἀφύλακτα γὰρ τὸ παράπαν τὰ τείχη ταῦτα ἄνωθέν τε καὶ ἐς ἐμὲ ἦν, ἀγροίκων τε τῶν ἐπιχωρίων τινὲς τῶν πολεμίων καταθεόντων μεθαρμοσάμενοι τὴν δίαιταν ἐν τῷ παραυτίκα, ἐπὶ καιροῦ τε

αὐτοσχεδιάζοντες τὰ πολέμια, ἐκ περιτροπῆς ἐνταῦθα ἐφρούρουν, ἁλώσιμοί τε τοῖς πολεμίοις ἀπειρίᾳ τοῦ ἔργου ῥᾷστα ξὺν τῇ Ἑλλάδι ἐγίνοντο, ταύτῃ τε τῇ σμικρολογίᾳ ἡ χώρα ἐπὶ μακρότατον ἀπέκειτο ἐπιοῦσι βαρβάροις.

Οὕτω μὲν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τὰ ἐν Θερμοπύλαις ἐρύματα ἐκρατύνατο. καὶ πόλεων δὲ ἁπασῶν, αἵπερ αὐτῶν ἐκτὸς τῇ χώρᾳ ἐξικανοῦσιν οὖσαι, ξὺν ἐπιμελείᾳ πολλῇ τείχη ᾠκοδομήσατο ἰσχυρά, ἔν τε Σάκκῳ καὶ Ὑπάτῃ καὶ Κορακίοις καὶ Οὐννῷ καὶ Βαλέαις καὶ τῷ καλουμένῳ Λεονταρίῳ. ἐν δὲ τῇ Ἡρακλείᾳ πεποίηται τάδε. ἐξ Ἰλλυριῶν ἐς Ἑλλάδα ἰόντι, ὄρη δύο ἐπὶ μακρότατον ἀλλήλοιν ὡς ἀγχοτάτω ξυνίασι, στενωπὸν ἐν βραχεῖ ἀπεργαζόμενα τὴν μεταξὺ χώραν (κλεισούρας νενομίκασι τὰ τοιαῦτα καλεῖν)· πηγὴ δὲ κατὰ μέσον κάτεισιν, ἐν μὲν ὥρᾳ θερινῇ πότιμον ἀποβλύζουσα καὶ καθαρὸν ὕδωρ ἀπὸ τῶν ὀρῶν, ἃ ταύτῃ ἀνέχει, ἐς ῥύακά τε ἀποκεκριμένη βραχύν. ἐπειδὰν δὲ ὕοι, χειμάρρους ἐνταῦθα ἐπικυρτοῦται ὑψηλός τε ὑπερφυῶς καὶ δεινῶς ἄγριος ἐπὶ πλεῖστον τῶν ἐκείνῃ σκοπέλων ἀπὸ τῶν χαραδρῶν συνάγων τὸ ῥεῦμα. ἐνθένδε τοῖς βαρβάροις εἰσιτητὰ ἐπί τε Θερμοπύλας οὐδενὶ πόνῳ ἐγίνετο καὶ τὴν ταύτῃ Ἑλλάδα. τοῦ δὲ στενωποῦ ἐφ' ἑκάτερα δύο ἐκ παλαιοῦ ὀχυρώματα ἦν, πῂ μὲν Ἡράκλεια πόλις, ἧσπερ ἐπεμνήσθην ἀρτίως, πῂ δὲ ὁ Μυροπώλης καλούμενος, οὐκ ὀλίγῃ διεστηκὼς χώρᾳ. ταῦτα δὲ ἄμφω τὰ ὀχυρώματα ἐν ἐρειπίοις ἐκ παλαιοῦ ὄντα Ἰουστινιανὸς ἀνῳκοδομήσατο βασιλεὺς καὶ διατειχίσματι τὸν στενωπὸν ὀχυρωτάτῳ περιβαλών, τούτῳ τε συνάψας ὄρος ἑκάτερον τοῖς μὲν βαρβάροις τὴν δίοδον ἀνεχαίτισε, τῷ δὲ χειμάρρῳ ἐπάναγκές ἐστι λιμνάζοντι τοῦ τείχους ἐντός, εἶτα ἐφύπερθεν αὐτοῦ φερομένῳ ὅπῃ παρατύχοι ἰέναι.

Καὶ πόλεις δὲ τῆς Ἑλλάδος ἁπάσας, αἵπερ ἐντός εἰσι

τῶν ἐν Θερμοπύλαις τειχῶν, ἐν τῷ βεβαίῳ κατεστήσατο εἶναι, τοὺς περιβόλους ἀνανεωσάμενος ἅπαντας. κατερηρίπεσαν γὰρ πολλῷ πρότερον, ἐν Κορίνθῳ μὲν σεισμῶν ἐπιγενομένων ἐξαισίων, Ἀθήνησι δὲ καὶ Πλαταιᾶσι κἀν τοῖς ἐπὶ Βοιωτίας χωρίοις χρόνου μὲν μήκει πεπονηκότες, ἐπιμελησαμένου δὲ αὐτῶν οὐδενὸς τῶν πάντων ἀνθρώπων. ἐπίμαχον δὲ ἢ ἀφύλακτον οὐδὲν εἴασεν, ἐπεὶ αὐτῷ προεγρηγορότι τῶν κατηκόων ἔννοια γέγονεν ὡς οἱ βάρβαροι καταθέοντες, ἂν οὕτω τύχῃ, τά γε ἀμφὶ Θερμοπύλας χωρία, ἐπειδὰν τάχιστα πύθωνται οὐδὲν αὐτοῖς ὄφελος ἔσεσθαι ὑπερβεβηκόσι τὸ ἔρυμα τοῦτο, τειχήρους πανταχόθι γεγενημένης τῆς ἄλλης Ἑλλάδος, ἐθελοκακήσουσιν αὐτίκα δὴ μάλα ἐξεπιστάμενοι ὡς πολιορκεῖν σφίσι πόλιν ἑκάστην ἐπάναγκες ἔσται. προσδοκία γὰρ μηκυνομένη ταλαιπωρεῖν οὐκ ἀνέχεται, οὐδὲ ἀναβαλλομένης ὠφελείας ἐφίεται, ἀλλ' ἀποδίδοται τῆς περὶ ταῦτα ὀκνήσεως τὴν μέλλουσαν τύχην.

Ταῦτα διαπεπραγμένος Ἰουστινιανὸς βασιλεύς, ἐπεὶ τὰς ἐν Πελοποννήσῳ πόλεις ἁπάσας ἀτειχίστους ἐμάνθανεν εἶναι, λογισάμενος ὅτι δή οἱ πολὺς τετρίψεται χρόνος, εἰ κατὰ μιᾶς ἐπιμελοῖτο, τὸν Ἰσθμὸν ὅλον ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐτειχίσατο, ἐπεὶ αὐτοῦ καταπεπτώκει τὰ πολλὰ ἤδη. φρούριά τε ταύτῃ ἐδείματο καὶ φυλακτήρια κατεστήσατο. τούτῳ δὲ τῷ τρόπῳ ἄβατα τοῖς πολεμίοις ἅπαντα πεποίηκεν εἶναι τὰ ἐν Πελοποννήσῳ χωρία, εἰ καί τι ἐς τὸ ἐν Θερμοπύλαις ὀχύρωμα κακουργήσοιεν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν τῇδε κεχώρηκε.

γ'. Πόλις δὲ ἦν τις ἐπὶ Θεσσαλίας, Διοκλητιανούπολις ὄνομα, εὐδαίμων μὲν τὸ παλαιὸν γεγενημένη, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου βαρβάρων οἱ ἐπιπεσόντων καταλυθεῖσα καὶ οἰκητόρων ἔρημος γεγονυῖα ἐπὶ μακρότατον· λίμνη δέ τις αὐτῇ ἐν γειτόνων τυγχάνει οὖσα, ἣ Καστορία

ὠνόμασται. καὶ νῆσος κατὰ μέσον τῆς λίμνης τοῖς ὕδασι περιβέβληται. μία δὲ εἰς αὐτὴν εἴσοδος ἀπὸ τῆς λίμνης ἐν στενῷ λέλειπται, οὐ πλέον ἐς πεντεκαίδεκα διήκουσα πόδας. ὄρος τε τῇ νήσῳ ἐπανέστηκεν ὑψηλὸν ἄγαν, ἥμισυ μὲν τῇ λίμνῃ καλυπτόμενον, τῷ δὲ λειπομένῳ ἐγκείμενον. διὸ δὴ ὁ βασιλεὺς οὗτος τὸν Διοκλητιανουπόλεως ὑπεριδὼν χῶρον ἅτε που διαφανῶς εὐέφοδον ὄντα καὶ πεπονθότα πολλῷ πρότερον ἅπερ ἐρρήθη, πόλιν ἐν τῇ νήσῳ ὀχυρωτάτην ἐδείματο, καὶ τὸ ὄνομα, ὡς τὸ εἰκός, ἀφῆκε τῇ πόλει. ἐπὶ μέντοι Ἐχιναίου τε καὶ Θηβῶν καὶ Φαρσάλου καὶ ἄλλων τῶν ἐπὶ Θεσσαλίας πόλεων ἁπασῶν, ἐν αἷς Δημητριάς τέ ἐστι καὶ Μητρόπολις ὄνομα καὶ Γόμφοι καὶ Τρίκα, τοὺς περιβόλους ἀνανεωσάμενος, ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐκρατύνατο, χρόνῳ τε καταπεπονηκότας μακρῷ, εὐπετῶς τε ἁλωτοὺς ὄντας, εἴ τις προσίοι.

Ἀλλ' ἐπεὶ ἐς Θεσσαλίαν ἀφίγμεθα, φέρε δή, τῷ λόγῳ ἐπί τε τὸ ὄρος τὸ Πήλιον καὶ Πηνειὸν ποταμὸν ἴωμεν. ῥεῖ μὲν ἐξ ὄρους τοῦ Πηλίου πρᾴῳ τῷ ῥείθρῳ ὁ Πηνειός, ὡραΐσται δὲ αὐτῷ περιρρεομένη πόλις ἡ Λάρισσα, τῆς Φθίας ἐνταῦθα οὐκέτι οὔσης, τοῦτο δὴ τοῦ μακροῦ χρόνου τὸ διαπόνημα. φέρεται δὲ ὁ ποταμὸς οὗτος εὖ μάλα προσηνῶς ἄχρι ἐς θάλασσαν. εὔφορός τε οὖν ἐστιν ἡ χώρα καρπῶν παντοδαπῶν καὶ ποτίμοις ὕδασι κατακορὴς ἄγαν, ὧνπερ ὀνίνασθαι ὡς ἥκιστα εἶχον περίφοβοι ὄντες οἱ τῇδε ᾠκημένοι διηνεκὲς καὶ καραδοκοῦντες ἀεὶ τοὺς βαρβάρους ἐγκείσεσθαι σφίσιν· ἐπεὶ οὐδαμῆ τῶν ταύτῃ χωρίων ὀχύρωμα ἦν, ὅπῃ ἂν καταφυγόντες σωθήσονται. ἀλλὰ καὶ Λάρισσαν καὶ Καισάρειαν, πεπονηκότων σφίσιν ὑπεράγαν τῶν ἐρυμάτων, σχεδόν τι ἀτειχίστους εἶναι ξυνέβαινε. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς ἄμφω τείχη ἰσχυρότατα ποιησάμενος γνησίᾳ τὴν χώραν εὐδαιμονίᾳ ξυνῴκισεν. οὐ πολλῷ δὲ ἄποθεν ὄρη ἀνέχει

ἀπόκρημνα, οὐρανομήκεσιν ἀμφιλαφῆ δένδροις· οἰκεῖα δὲ Κενταύροις τὰ ὄρη. καὶ γέγονε Λαπίθαις ἐν τῇδε τῇ χώρᾳ πρὸς τὸ Κενταύρων γένος ἡ μάχη, ὡς οἱ μῦθοι ἡμῖν ἐκ παλαιοῦ ἰσχυρίζονται, νεανιευόμενοι γεγονέναι ἀνθρώπων γένος ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἀλλόκοτον καὶ ζῴων φύσιν τινὰ δυοῖν σύμμικτον. ἀφῆκε δέ τι καὶ τῷ μύθῳ ἐν προσηγορίᾳ μαρτύριον ὁ παλαιὸς χρόνος, φρουρίου ἐν τοῖς τῇδε ὄρεσιν ὄντος. Κενταυρόπολις γὰρ τὸ χωρίον καὶ εἰς ἐμὲ ὀνομάζεται. οὗπερ τὸ τεῖχος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς καταπεπτωκὸς ἤδη σὺν Εὐρυμένῃ τῷ φρουρίῳ ἐνταῦθά πῃ ὄντι καὶ ταὐτὸ πεπονθότι ἀνοικοδομησάμενος ἐκρατύνατο. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα φρούρια ἐπὶ Θεσσαλίας ὁ βασιλεὺς οὗτος ἀνενεώσατο, ὧνπερ τὰ ὀνόματα σὺν τοῖς ἐν Μακεδονίᾳ τετειχισμένοις ἐν καταλόγῳ γεγράψεταί μοι οὐ πολλῷ ὕστερον.

Ἀλλὰ νῦν, ἵνα μηδὲν τῆς Ἑλλάδος ἀπολειφθείη μένον ἄρρητον, ἐς Εὔβοιαν ἡμῖν τὴν νῆσον ἰτέον, ἐπεὶ Ἀθηνῶν τε καὶ Μαραθῶνος ἄγχιστα ἕστηκεν. Εὔβοια τοίνυν ἡ νῆσος ἥδε προβέβληται μὲν τῆς Ἑλλάδος εἰς θάλασσαν, δοκεῖ δέ που ἀπενεχθῆναι, μιᾶς μὲν οὔσης τῆς γῆς πρότερον, ἀποσχισθείσης δὲ πορθμῷ ὕστερον· ῥήγνυσι γάρ τις τὴν ἤπειρον ἐνταῦθα τῆς θαλάσσης ἐπιρροὴ ἀμφὶ Χαλκίδα πόλιν, ἐν στενῷ τε ξυνιοῦσα καὶ ταῖς ὄχθαις ἑκατέρωθι σφιγγομένη ἐς ῥύακος εὖρος. καὶ νῆσος μὲν τὸ ἀποτετμημένον τῆς γῆς γέγονεν· Εὔριπος δὲ ὁ πορθμὸς ἐπωνόμασται. τοιαύτη μὲν οὖν τις ἡ Εὔβοια τυγχάνει οὖσα· ζεῦγμα δὲ τῷ πορθμῷ μία τις ἐγκειμένη ποιεῖται δοκός· ἥνπερ ἐπιτιθέντες μέν, ἡνίκα ἂν ᾖ βουλομένοις σφίσιν, οἱ ἐπιχώριοι ἠπειρῶται δοκοῦσιν εἶναι καὶ εἰς γῆν τὴν ἀντιπέρας πεζοὶ ἴασιν, ἀφαιρούμενοι δὲ ταῖς τε ἀκάτοις διαπορθμεύονται τὸν ἀνάπλουν καὶ νησιῶται γίνονται αὖθις, ἑνός τε ξύλου ἐπιβολῇ καὶ ἀφαιρέσει καὶ

*πεζεύουσι καὶ ναυτίλλονται * * * ἐντὸς καθειργμένην καλοῦσι Παλλήνην. τὴν μέντοι εἴσοδον διατειχίσματι τὸ παλαιὸν καταλαβόντες οἱ ἐπιχώριοι, ταύτῃ τε τὴν ἑκατέρωθι συζεύξαντες θάλασσαν, πόλιν ἐνταῦθα ἐδείμαντο, ἣν πάλαι μὲν Ποτίδαιαν, τανῦν δὲ Κασανδρίαν ὀνομάζουσιν. οὕτω δὲ τὰς ἐνταῦθα οἰκοδομίας ὁ χρόνος διέφθειρε πάσας ὥστε δὴ Οὐννικόν τι ἔθνος οὐ πολλῷ πρότερον καταθέοντες τὰ ἐκείνῃ χωρία, ὥσπερ τι διαχειρίζοντες οἷόν τι πάρεργον, τό τε ξύμβαμα τοῦτο καὶ τὴν πόλιν ἄφοβοι ἐξεῖλον, καίπερ ἐξ οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι οὐ τειχομαχήσαντες πώποτε. ἀλλὰ καὶ τοῦτο Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ γέγονε πρόφασις ἀρετήν τε καὶ μεγαλοφροσύνην ἐνδείξασθαι. τοῖς γὰρ ξυμπίπτουσι χαλεποῖς ἀντίξουν ποιούμενος ἀεὶ τὴν αὑτοῦ πρόνοιαν, τῶν ξυμβεβηκότων τὰ πονηρότατα ταῖς ἐπιγινομέναις ἀγαθοεργίαις εὐθὺς μεταβιβάζεται ἐς τύχην ἀμείνω. καὶ Παλλήνης ἀμέλει πόλιν τε τὴν προβεβλημένην τῆς χώρας ἁπάσης καὶ τὸ κατὰ τὴν εἴσοδον διατείχισμα τοῖς ἐπιβουλεύειν ἐθέλουσιν ἄμαχόν τε καὶ ἀνανταγώνιστον διεπράξατο διαφανῶς εἶναι. ταῦτα μὲν οὖν ἐν πράξεσιν αὐτῷ ταῖς ἐπὶ Μακεδονίαν διαπεπόνηται.*

Ῥεῖ δέ τις ποταμὸς Θεσσαλονίκης οὐ πολλῷ ἄποθεν, Ῥήχιος ὄνομα· ὃς δὴ χώραν ἀγαθήν τε καὶ γεώδη περιερχόμενος τὰς ἐκβολὰς εἰς θάλασσαν τὴν ἐκείνῃ ποιεῖται. προσηνὴς δὲ ὁ ποταμός ἐστι, γαληνὸν τὸ ὕδωρ καὶ πότιμον, ἡ γῆ χθαμαλή, ἀρόματα πολλά, ἕλος εὔνομον. καὶ ταύτῃ μὲν εὐδαιμονίας ἡ χώρα εὖ ἔχει, βαρβάροις δὲ λίαν εὐέφοδος οὖσα ἐτύγχανεν, οὔτε φρούριον ἐν σημείοις τεσσαράκοντα οὔτε ἄλλο τι ἔρυμα ἔχουσα. διὸ δὴ ὁ βασιλεὺς παρά τε τὰς τοῦ Ῥηχίου ποταμοῦ ἐκβολὰς καὶ τὴν τῆς θαλάσσης ἠϊόνα φρούριον ᾠκοδομήσατο ἐχυρώτατον, καινουργήσας αὐτός, ὅπερ Ἀρτεμίσιον ἐπωνόμασται.

δ΄. Ὅσα δὲ καὶ ἄλλα ὀχυρώματα ἐν τῇδε τῇ τῆς Εὐρώπης πεποίηται μοίρᾳ εἰπεῖν ἄξιον. καὶ εἰ μὲν παρ᾽ ἄλλοις ἀνθρώπων τισὶ μακράν τε ᾠκημένοις καὶ πολιτείαν ἑτέραν ἔχουσι τὸν κατάλογον ἐποιούμεθα τῶν τῇδε φρουρίων, ἅπερ Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἴργασται, ἵνα δὴ ἔμελλεν ὁ λόγος ἀμάρτυρος εἶναι, εὖ οἶδ᾽ ὅτι μυθολόγος τε ἂν τῶν ἔργων τῷ ἀριθμῷ ἔδοξεν εἶναι καὶ ἄπιστος ὅλως. νῦν δὲ (ἥ τε γὰρ ὄψις οὐ μακράν που τυγχάνει οὖσα καὶ παμπληθεῖς ἄγαν οἱ ἐκεῖθεν ἐπιχωριάζοντες ἡμῖν ἄνθρωποι) φέρε δὴ νεανιευσάμενοι τὴν ἀλήθειαν ἐχέγγυον οὖσαν, ἀπαριθμησώμεθα μηδεμιᾷ ὀκνήσει τὰ ὀχυρώματα, ὅσα δὴ ἀμφὶ τὰς χώρας τάς μοι ἔναγχος δεδηλωμένας πεποίηται Ἰουστινιανὸς βασιλεύς, ἢ τὰ πεπονηκότα ἐρυμάτων ἀνανεούμενος, ἢ νέα τείχη ἐπιτεχνώμενος. οὐδὲν δὲ χεῖρον ὡς ἐν καταλόγῳ ἐπελθεῖν ἅπαντα, ὡς μὴ τῶν ὀνομάτων ἐπιμιξίᾳ ὄχλος τις ἐπιγένηται τῷ λόγῳ πολύς.

Φρούρια μὲν οὖν νέα πρὸς τοῦ βασιλέως ἐν Ἠπείρῳ <νέᾳ> γεγένηται τάδε·

Βουλπιανσός.
Ἐπίστερβα.
Σκημινίτης.
Ἄονα.
Στεφανιακόν.
Ἄργος.
Ἀλίουλα.
Δυρράχιν.
Ὁ ἅγιος Σαβιανός.
Γέμενος.
Βακουστή.
Ἄλιστρος.
Πάταπα.
Ἐπιδοῦντα.
Βάκουστα.
Μάρτις.
Εἰρήνη.
Σπερέτιον.
Ἀοιών.
Στρέδην.
Γυναικομίτης.
Λάβελλος.
Ἐπίλεον.
Πισκιναί.
Δεύφρακος.

Δολέβιν.
Ἡδονία.
Τιτιάνα.
Κιθινάς.
Οὐλίβουλα.
Βρεβατή.
Θησαυρός.

Ἀνενεώθη δὲ τάδε·

Τοῦ ἁγίου Στεφάνου.
Κεθρέων.
Ἄπις.
Πήλεον.
Κώμη.
Πακούε.
Σκυδρέων πόλις.
Ἀντίπαγραι.
Τίθυρα.
Βρέβετα.
Βοῦπος.
Ἐνδύνεια.
Διόνυσος.
Τοῦ Πτωχείου.
Τυρκανός.
Κάπαξα.
Πούψαλος.
Γάβραιον.
Διόνοια.
Κλημεντιανά.
Ἰλλύριν.
Κιλικαί.
Ἀργυάς.

Θέρμα.
Ἀμάντεια.
Παρέτιον.

Ἐν δὲ Ἠπείρῳ παλαιᾷ, νέα μὲν φρούρια ἐγένοντο τάδε·

Παρμός.
Ὄλβος.
Κιόνιν.
Μαρκιανά.
Ἄλγος.
Κείμενος.
Ξηροπόταμος.
Εὐρώπη.
Χίμαιραι.
Ἠλέγα.
Ὁμόνοια.
Ἄδανον.

Ἀνενεώθη δὲ τάδε·

Μουρκίαρα.
Κάστινα.
Γενύσιος.
Πέρκος.
Μαρμάρατα.
Λίστρια.
Πετρωνιανά.
Κάρμινα.
Τοῦ ἁγίου Σαβίνου.
Καὶ ἐν φρουρίῳ Κώμῃ κινστάρνα.

Μάρτιος.
Πέξιον.
Ὄναλος.
Καὶ ἀπὸ Ἰουστινιανοπόλεως καὶ Φωτικῆς· φρούρια δύο τοῦ ἁγίου Δονάτου.
Συμφύγιον.
Προνάθιδον.
Ἥδωνες.
Κάστελλος.
Βουλιβάς.
Πάλυρος.
Τράνα.
Ποσειδών.
Κολοφωνία.

Ἐπὶ Μακεδονίας·

Κάνδιδα.
Κολοβῶνα.
Βασιλικὰ Ἀμύντου.
Μελίχιζα.
Πασκᾶς.
Αὐλών.
Βολβός.
Βριγίζης.
Ὀπτᾶς.
Πλευρόν.
Κάμινος.
Θέρμα.
Βογᾶς.
Νεάπολις.
Κάλαρνος.
Μουσεῖον.
Ἀκρέμβα.
Ἀδριάνιον.
Ἔδανα.
Σίκλαι.
Νύμφιου.
Μέτιζος.
Ἀργικιανόυ.
Βάζινος.
Κασσωπᾶς.
Παρθίων.
Γεντιανόυ.
Πρινίανα.
Θήστεον.
Κύρρου.
Γουρασσών.
Κουμαρκίανα.
Λιμνηδήριον.
Βουρβοώδην.
Βάβας.
Κρυνίανα.
Πέλεκον.
Λάγης.
Κραταιά.
Φασκίαι.
Πλακιδιανά.
Ὑγεά.
Λιμνααί.
Ὄπτιον.
Χάραδρος.
Κάσσωπες.

Ἀνενεώθη καὶ ἐπὶ Θεσσαλίας φρούρια τάδε·

Ἀλκών.
Λόσσονος.
Γεροντική.
Πέρβυλα.
Κερκινέου.
Σκιδρεοῦς.
Φράκελλαν.

Ἐπὶ Δαρδανίας δὲ πεποίηται τάδε. νέα μέν·

Λαβέριον.
Κάστιμον.
Ῥαβεστόν.
Καστέλλιον.
Ἀκρένζα.
Τεριάς.
Δροῦλλος.
Βικτωρίας.

Ἀνενεώθη δὲ τάδε·

Κεσίανα.
Τεζούλη.
Οὐσιανά.
Βεσίανα.
Μασκᾶς.
Λίστη.
Κελλιριανά.
Ζυσβάες.
Γένζανα.
Πετρίζην.
Εὐτυχιανά.
Μουλατώ.
Βελάς.
Κάτταρος.
Κατταρηκός.
Πέντζα.
Κατταφέτερος.
Δάβανος.
Κούβινος.
Γέρματζα.
Βικτωριανά.
Ἄζετα.
Δουρβουλιανά.
Σούρικον.
Κούσινες.
Τουττιανά.
Βαλλεσιανά.
Βήλλα.
Κατρέλατες.
Κασύελλα.
Μανίανα.
Πρισκούπερα.
Μιλετής.
Δαρδάπαρα.
Κέσουνα.
Βεριβιανά.
Λάσβαρος.
Καστελλοβρέταρα.
Ἐδετζίω.
Δίνιον.
Κέκωλα.

Ἔμαστος.
Καστελῶνα.
Καπόμαλβα.
Σέρετος.
Πτωχεῖον.
Κουινώ.
Βέρζανα.
Βεσαΐανα.
Ἄρσα.
Βλεζώ.
Λάβουτζα.
Κυίντου.
Βερμέζιον.
Κατράσεμα.
Ῥοτοῦν.
Κοβέγκιλες.
Μαρκελλιανά.
Πριμονιανά.
Παμίλινος.
Ἀρία.

Ὑπὸ πόλιν Σαρδικήν·

Σκούπιον.
Στένες.
Μαρκίπετρα.
Βρίπαρον.
Ῥωμανιανά.
Στρούας.
Πρωτίανα.
Μακκουνιανά.
Σκοπέντζανα.

Ἐν δὲ τῇ Καβετζῷ χώρᾳ, νέον μὲν Βαλβαί. ἀνενεώθη δὲ τάδε·

Βυρσία.
Σταμαζώ.
Κλεσβέστιτα.
Δουΐανα.
Τούρικλα.
Μέδεκα.
Πεπλαβιός.
Κοῦναι.
Βίνεος.
Τρισκίανα.
Παρνοῦστα.
Τζίμες.
Βιδζώ.
Στενεκόρτα.
Δανεδέβαι.
Ἀρδεία.

* * *. νέα μέν·

Βουγάραμα.
Βέτζας.
Βρεγεδάβα.
Βόρβρεγα.
Τουροῦς.

Ἀνενεώθη δέ·

Σαλεβρίες.
Ἀρκοῦνες.
Δουρίες.
Βουτερίες.

Βαρβαρίες.
Ἀρβατίας.
Κουτζούσουρα.
Ἑταιρίες.
Ἰταβερίες.
Βόττες.
Βιτζιμαίας.
Βαδζιάνια.
Βάνες.
Βιμηρός.
Τουσουδεάας.
Σκουάνες.
Σκεντουδίες.
Σκάρες.
Τουγουρίας.
Βεμάστες.
Στραμεντίας.
Λίγνιος.
Ἰταδεβά.

Ὑπὸ πόλιν Γέρμεννε, νέον μὲν Σκαπλιζώ. ἀνενεώθη δέ·

Γερμάς.
Κανδαράς.
Ῥολλιγεράς.
Σκινζερίες.
Ῥιγινοκάστελλον.
Σουεγωγμένσε.

Ὑπὸ πόλιν Παυτά·

Τάρπωρον.
Σουάβαστας.
Χερδούσκερα.
Βλέβοις.
Ζεαπουρίες.

Ἐν χώρᾳ Σκασσετάνᾳ·

Ἄλαρον.
Μαγιμιάς.
Λουκουνάντα.
Βάλαυσον.
Βούττις.

Ὑπὸ πόλιν δὲ ... νέα μὲν·

Καλβεντία.
Φαράνορες.
Στρανβάστα.
Ἄλδανες.
Βαραχτέστες.
Σάρματες.
Ἄρσενα.
Βράρκεδον.
Ἐραρία.
Βερκάδιον.
Σαβινίριβες.
Τιμίανα.
Κάνδιλαρ.
Ἄρσαζα.
Βικούλεα.
Καστέλλιον.
Γρόφφες.
Γάρκες.
Πίστες.

Δούσμανες.
Βράτζιστα.
Ὁλόδορις.
Κασσία.
Γράνδετον.
Οὐρβρίανα.
Νώγετο.
Γούρβικον.
Λαύτζονες.
Δουλίαρες.
Μεδίανα.
Τιούγκωνα.
Καστέλλιον.

Ἀνενεώθη δὲ

Ἔρκουλα.
Μουτζιανικάστελλον.
Βούρδωπες.
Κάλις.
Μιλλάρεκα.
Δέδβερα.
Χεσδούπαρα.

Τόμες.
Κούας.
Τζερτζενούτζας.
Στένες.
Αἰάδαβα.
Δέστρεβα.
Πρετζουρίες.
Κουμούδεβα.
Δευριάς.
Λούτζολο.
Ῥεπόρδενες.
Σπέλογκα.
Σκοῦμβρο.
Βρίπαρο.
Τουλκόβουργο.
Λογγίανα.
Λουποφαντάνα.
Δαρδάπαρα.
Βουρδόμινα.
Γριγκιάπανα.
Γραΐκος.
Δρασίμαρκα.

Ἐν χώρᾳ Ῥεμισιανισίᾳ·

Βρίττουρα.
Σούβαρας.
Λαμπωνίανα.
Στρόγγες.
Δάλματας.
Πριμίανα.
Φρερραρία.
Τόπερα.

Ἐν χώρᾳ Ἀκυενισίῳ, νέον μὲν Τιμαθοχιώμ. τὰ δὲ ἀνανεωθέντα·

Πέτρες.
Σκουλκόβουργο.
Βινδιμίολα.
Βραίολα.

Ἀργανόκιλι.
Καστελλόνοβο.
Φλωρεντίανα.
Ῥωμυλίανα.
Σεπτέκασας.
Ἀργένταρες.
Αὐριλίανα.
Γέμβερο.
Κλέμαδες.
Τουρρίβας.
Γρίβο.
Χάλαρο.
Τζούτρατο.
Μουτζίπαρα.
Στένδας.
Σκαρίπαρα.
Ὀδρίουζο.
Κιπίπενε.
Τρασίανα.
Πότες.
Ἄμουλο.
Σέτλοτες.
Τιμακίολον.
Μερίδιο.
Μεριοπόντεδε.
Τρεδετετιλλίους.
Βραίολα.
Μώτρεσες.
Βικάνοβο.
Κουαρτίανα.
Ἰουλιόβαλλαι.
Πόντζας.
Ζάνες.

ε΄. Οὕτω μὲν σύμπασαν τὴν μεσόγειον Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν Ἰλλυριοῖς ἐτειχίσατο. τρόπον δὲ ὅντινα καὶ τὴν ἠϊόνα ποταμοῦ Ἴστρου, ὃν καὶ Δανούβιον ὀνομάζουσιν, ἐρύμασί τε καὶ φυλακτηρίοις στρατιωτῶν ἐκρατύνατο, ἐγὼ δηλώσω. οἱ Ῥωμαίων τὸ παλαιὸν αὐτοκράτορες τοῖς ἐπέκεινα ᾠκημένοις βαρβάροις τὴν τοῦ Δανουβίου διάβασιν ἀναστέλλοντες ὀχυρώμασί τε κατέλαβον τούτου δὴ τοῦ ποταμοῦ τὴν ἀκτὴν ξύμπασαν, οὐ δὴ ἐν δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐνιαχῇ ἐπὶ θάτερα πολίσματά τε καὶ φρούρια τῇδε δειμάμενοι. ταῦτα δὲ τὰ ὀχυρώματα ἐξειργάσαντο οὐκ ἀμήχανα προσελθεῖν, εἴ τις προσίοι, ἀλλ' ὅσον δὴ μὴ ἀνδρῶν ἔρημον

τὴν τοῦ ποταμοῦ ἠιόνα λελεῖφθαι· ἐπεὶ τειχομαχεῖν τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις οὐδαμῇ ἔγνωστο. τὰ πολλὰ τῶν ἐρυμάτων αὐτοῖς ἀμέλει ἀπεκέκριτο ἐς πύργον ἕνα, μονοπύργιά τε, ὡς τὸ εἰκός, ἐπεκαλεῖτο, ἄνθρωποί τε ὀλίγοι κομιδῇ ἐν αὐτοῖς ἵδρυντο. καὶ τοῦτο τηνικάδε ἀπέχρη τὰ τῶν βαρβάρων δεδίσσεσθαι γένη, ὥστε δὴ ἀναδύεσθαι τὴν ἐς Ῥωμαίους ἐπίθεσιν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀττίλας στρατῷ μεγάλῳ ἐσβεβληκώς, τά τε ὀχυρώματα πόνῳ οὐδενὶ ἐς ἔδαφος καθεῖλε, καὶ γῆν Ῥωμαίων ὑπαντιάζοντός οἱ οὐδενὸς ἐληΐσατο τὴν πολλήν. ἀλλ' Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἀνῳκοδομήσατό τε τὰ καθῃρημένα, οὐχ ᾗπερ τὰ πρότερα ἦν, ἀλλ' ἐς τοῦ ὀχυρώματος τὸ καρτερώτατον μάλιστα, καὶ πλεῖστα ἔτι ἐπετεχνήσατο καινουργήσας αὐτός. ταύτῃ τε παντάπασιν ἀνεσώσατο ἀπολωλυῖαν ἤδη τὴν ἀσφάλειαν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ. ἅπερ ἅπαντα ὅντινα γεγένηται τρόπον, ἐγὼ δηλώσω.

Κάτεισι μὲν ἐξ ὀρέων τῶν ἐν Κελτοῖς ποταμὸς Ἴστρος, οἳ τανῦν Γάλλοι ἐπικαλοῦνται· χώραν δὲ περιβάλλει πολλήν, ἐκ μὲν τοῦ ἐπὶ πλεῖστον παντελῶς ἔρημον, ἐνιαχῇ δὲ βαρβάρους οἰκήτορας ἔχουσαν, θηριώδη τέ τινα δίαιταν ἔχοντας καὶ ἀνεπίμικτον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις. Δακίας δὲ ὡς ἀγχοτάτω γενόμενος, ἐνταῦθα διορίζων φαίνεται πρῶτον τούς τε βαρβάρους, οἳ δὴ αὐτοῦ τὰ ἐπ' ἀριστερᾷ ἔχουσι, τήν τε Ῥωμαίων γῆν ἐν δεξιᾷ οὖσαν. διὸ δὴ Ῥιπησίαν καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὴν ταύτῃ Δακίαν· ῥῖπα γὰρ ἡ ὄχθη τῇ Λατίνων καλεῖται φωνῇ. πόλιν οὖν παρὰ τὴν ἐκείνῃ ἀκτήν, ὄνομα Σιγγηδόνον, ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐδείμαντο πρώτην. ταύτην δὲ βάρβαροι προϊόντος τοῦ χρόνου ἑλόντες, ἔς τε τὸ ἔδαφος καθελόντες εὐθύς, ἔρημον ἀνθρώπων παντάπασι κατεστήσαντο. τρόπῳ δὲ τῷ αὐτῷ καὶ τῶν ἄλλων ὀχυρωμάτων κατεστήσαντο τὰ πλεῖστα. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς ἀνανεω-

σάμενος ξύμπασαν καὶ τειχίσματι ὀχυρωτάτῳ περιβαλών, πόλιν περιφανῆ τε καὶ λόγου πολλοῦ ἀξίαν πεποίηκεν αὖθις. φρούριόν τε ἄλλο διαφερόντως ἐχυρὸν ἀνέστησε νέον, πόλεως Σιγγηδόνου ὀκτὼ μάλιστα σημείοις διέχον, ὅπερ Ὄκταβον λόγῳ τῷ εἰκότι καλοῦσιν. ἐπίπροσθεν δὲ αὐτοῦ πόλις ἦν ἀρχαία τὸ Βιμινάκιον, ἥνπερ ὁ βασιλεὺς (ἐκ θεμελίων γὰρ ἀπωλώλει τῶν ἐσχάτων πολλῷ πρότερον) ἀνοικοδομησάμενος ξύμπασαν ἀπέδειξε νέαν.

ϛ'. Ἐκ δὲ Βιμινακίου προϊόντι ὀχυρώματα τρία πρὸς τῇ τοῦ Ἴστρου ἠϊόνι ξυμβαίνει εἶναι, Πιγκούς τε καὶ Κούπους καὶ Νοβάς. οἷς δὴ πρότερον ἥ τε οἰκοδομία καὶ τὸ ὄνομα ἐπὶ πύργου ἑνὸς ἔκειτο. ἀλλὰ νῦν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τά τε οἰκία καὶ τὰ ἐρύματα ἔς τε πλῆθος καὶ μέγεθος ἐν τούτοις δὴ τοῖς χωρίοις ἀνενεγκὼν μέγα, πόλεων αὐτοῖς ἀξιώματα οὐκ ἀπὸ τοῦ εἰκότος ἐντέθεικε. Νοβῶν δὲ καταντικρὺ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ πύργος ἐκ παλαιοῦ ἀπημελημένος ἑστήκει, ὄνομα Λιτερατά· ὅνπερ οἱ πάλαι ἄνθρωποι Λεδέρατα ἐκάλουν. ὃν δὴ ἐς φρούριον μέγα τε καὶ διαφερόντως ἐχυρώτατον ὁ καθ' ἡμᾶς βασιλεὺς μετεστήσατο. μετὰ Νοβὰς δὲ φρούρια Κανταβαζά τε καὶ Σμόρνης τε καὶ Κάμψης καὶ Τανάτα καὶ Ζέρνης καὶ Δουκεπράτου. ἐν δὲ τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ ἄλλα τε πολλὰ φρούρια ἐκ θεμελίων [καὶ ταῦτα] τῶν ἐσχάτων ἐδείματο. μετὰ δὲ Καπούτβοες ὠνόμασται, τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ ἔργον, καὶ πολίχνιον ἐφεξῆς παλαιόν, Ζάνες ὄνομα. οἷσπερ ἅπασιν ἐρύματα περιβαλὼν ἐχυρώτατα προβόλους εἶναι τῆς πολιτείας ἀνανταγωνίστους πεποίηται. τούτου δὲ τοῦ Ζάνες οὐ πολλῷ ἄποθεν φρούριον μέν ἐστι, Πόντες ὄνομα· ὁ δὲ ποταμὸς ἐκροήν τινα ἐνταῦθα ἐκβάλλων, ταύτῃ τε περιπολῶν ὀλίγην τινὰ τῆς ἀκτῆς μοῖραν, ἐπιστρέφει αὖθις ἐς ῥοῦν τὸν οἰκεῖον, καὶ ἐφ' ἑαυτὸν ἀνα-

μίγνυται. ποιεῖ δὲ ταῦτα οὐκ αὐτόματος, ἀλλ' ἀνθρώπων ἐπινοίαις ἀναγκασθείς. ὅτου δὲ δὴ ἕνεκα Πόντες τε ὁ χῶρος ἐκλήθη καὶ ἀναγκαστὸν περιάγουσιν αὐτόσε τὸν Ἴστρον, ἐγὼ δηλώσω.

Ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ Τραϊανός, θυμοειδής τε ὢν καὶ δραστήριος, ὥσπερ ἀγανακτοῦντι ἐῴκει, ὅτι δὴ οὐκ ἀπέραντος αὐτῷ ἡ βασιλεία εἴη, ἀλλὰ ποταμῷ Ἴστρῳ ὁρίζεται. ζεῦξαι οὖν αὐτὸν γεφύρᾳ διὰ σπουδῆς ἔσχεν, ὡς διάβατός τε αὐτῷ καὶ οὐδαμῇ ἐμπόδιος εἴη ἐς τοὺς ἐπέκεινα βαρβάρους ἰόντι. ὅπως μὲν οὖν τὴν γέφυραν ἐπήξατο ταύτην, ἐμοὶ μὲν οὐκ ἂν ἐν σπουδῇ γένοιτο, Ἀπολλόδωρος δὲ ὁ Δαμασκηνός, ὁ καὶ παντὸς γεγονὼς ἀρχιτέκτων τοῦ ἔργου, φραζέτω. οὐ μέντοι τις τὸ λοιπὸν γέγονεν ὄνησις ἐνθένδε Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ τὴν γέφυραν ὅ τε Ἴστρος ἐπιχυθεὶς ὕστερον καὶ ὁ χρόνος ἐπιρρεύσας καθεῖλον. πεποίηται δὲ Τραϊανὸς τότε καὶ φρούρια δύο τοῦ ποταμοῦ ἐφ' ἑκάτερα, καὶ αὐτοῖν Θεοδώραν μὲν ἐπωνόμασαν τὸ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ, Πόντες δὲ τὸ ἐπὶ Δακίας ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ ἐκλήθη. πόντην γὰρ τὴν γέφυραν Ῥωμαῖοι τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ. ἀλλ' ἐπεὶ ἐνταῦθα γινομέναις ναυσὶν ἄπλους τὸ λοιπὸν ὁ ποταμὸς ἦν, τῶν τῆς γεφύρας αὐτόθι ἐρειπίων τε καὶ θεμελίων [ἐνταῦθα] κειμένων, τούτου δὴ ἕνεκα τὸν ποταμὸν ἀναγκάζουσι μεταπορεύεσθαι τὸν αὐτοῦ δρόμον καὶ τὴν πορείαν ἀνακυκλεῖν αὖθις, ὅπως ἂν πλώϊμον καὶ τὸ ἐνθένδε αὐτὸν ἔχοιεν. ἄμφω μὲν οὖν καταπεπονηκότα τὰ φρούρια ταῦτα διά τε χρόνου μῆκος καὶ οὐχ ἥκιστα ἐπισκηψάντων ἐνταῦθα βαρβάρων διεφθάρθαι ξυνέβη. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Πόντην μέν, ὅπερ ἐστὶ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ δεξιᾷ, νέᾳ τε καὶ ἀμάχῳ ἐπιεικῶς ἀνανεωσάμενος οἰκοδομίᾳ, τὴν ἀσφάλειαν Ἰλλυριοῖς ἀνεσώσατο· τοῦ δὲ αὐτοῦ ἐπὶ θάτερα ὄντος, ὅπερ

Θεοδώραν καλοῦσιν, ἅτε ἀποκειμένου τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις, προσήκειν οἱ ἐπιμελεῖσθαι οὐδαμῇ ᾤετο· τὰ δὲ νῦν ἑστῶτα μετὰ τὴν Πόντην ὀχυρώματα ᾠκοδομήσατο καινουργήσας αὐτός, ἅπερ καλεῖται Μαρεβούργου τε καὶ Σουσίανα, Ἁρμάτα τε καὶ Τιμένα, καὶ Θεοδωρούπολίς τε καὶ Στιλιβούργου καὶ Ἁλικανιβούργου.

Ἦν δέ τι πολίχνιον ἐγγὺς κείμενον, Ἀκυὲς ὄνομά, οὗπερ ὀλίγα ἄττα σαθρὰ γεγονότα ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσε. καὶ μετ' ἐκεῖνο Βουργονόβορε καὶ Λακκόβουργο, καὶ τὸ Δορτικὸν ἐπικαλούμενον φρούριον, ὅπερ τῷ χρόνῳ ἐξίτηλον γεγενημένον, ἐς ὀχύρωμα νῦν ἐχυρώτατον κατεστήσατο. καὶ πύργον ἕνα, Ἰουδαῖος καλούμενον, φρούριον διεσκευάσατο κεκαλλιστευμένον καλεῖσθαί ⟨τε⟩ καὶ εἶναι. καὶ τὸ δὴ Βουργουάλτου ὠνομασμένον, ἔρημόν τε καὶ παντάπασιν ἀοίκητον τὰ πρότερα ὄν, ἀλλὰ καὶ χῶρον ἕτερον περιβόλῳ ἐτειχίσατο νέῳ, ὅνπερ ἐπικαλοῦσι Γόμβες. καὶ τὸ Κρίσπας ἔρυμα καταπεπονηκὸς τῷ μήκει τοῦ χρόνου, ἔτι μέντοι καὶ Λογγινιάνα καὶ Ποντεσέριον ἐδείματο, ἔργον διαφερόντως ἐξαίσιον. ἐν δὲ Βονωνίᾳ τε καὶ Νοβῷ προμαχεῶνας διερρυηκότας ἀνενεώσατο. καὶ Ῥατιαρίας πόλεως ὅσα καταπεπτώκει, ὀρθὰ ἐστήσατο. καὶ πολλὰ δὲ ἄλλα κατὰ τὸ χρείᾳ ξυνοῖσον ἢ βραχέα κομιδῇ ὄντα ἐπὶ μέγα ἐξῆρεν, ἢ συνέστειλε τὸ περιττὸν ἀφελόμενος, ὅπως δὴ μὴ τοῖς πολεμίοις ἢ τῷ ὑπεράγαν βραχεῖ ἢ τῷ ἀμέτρῳ εὐέφοδα εἴη, ὥσπερ ἀμέλει Μωκατίανα μὲν πύργον ἕνα κατὰ μόνας τὰ πρότερα ὄντα φρούριον τανῦν τελεώτερον κατεστήσατο. τὸ δέ γε Ἀλμοῦ, χώραν περιβεβλημένον πολλήν, ἐς ὀλίγον ξυναγαγὼν σὺν τῷ ἀσφαλεῖ ἄμαχον εἶναι τοῖς πολεμίοις εἰργάσατο. καὶ πολλαχῇ δὲ πύργον ἕνα κατὰ μόνας ἑστῶτα εὑρὼν καὶ διὰ τοῦτο εὐκαταφρόνητον τοῖς ἐπιοῦσιν ὄντα φρούριον ἐχυρώτατον κατεστήσατο. ὃ δὴ περί τε Τρί-

κεσαν καὶ Πούτεδιν πεποίηκε. καὶ μὴν καὶ ὀχυρώματα τοῦ ἐν Κεβρῷ τὰ καταπεπονηκότα θαυμασίως ὡς ἐπηνώρθωσε· φρούριόν τε οὐ πρότερον ὂν ἐν Βιγραναῇ δεδημιούργηκε, καὶ αὐτοῦ ἄγχιστα ἕτερον ἐν χωρίῳ, ἐφ' οὗ δὴ πύργος εἷς τὰ πρότερα ὢν εἱστήκει μόνος, ὄνομα Ὄνος. ἐλέλειπτο δὲ μόνα πόλεως ἐδάφη οὐ πολλῷ ἄποθεν· Αὐγοῦστες ὠνομάζετο ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἡ πόλις. νῦν δὲ τὸ μὲν παλαιὸν ὄνομα ἔχουσα, νέα δὲ καὶ ἀκραιφνὴς ὅλη πρὸς Ἰουστινιανοῦ βασιλέως γεγενημένη, ὁμίλῳ οἰκητόρων ἐπιεικῶς πλήθει. ἀλλὰ καὶ τὰ πεπονθότα τοῦ ἐν Ἀεδάβῃ ἐρύματος ἐπηνώρθωσε, καὶ Βαριάνα πόλιν ἐκ παλαιοῦ κειμένην ἀνέστησεν. ἔτι μέντοι καὶ Βαλεριάναν, ἔρυμα πρότερον οὐδὲν ἔχουσαν, ἐτειχίσατο.

Πρὸς ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ χωρίων οὐ παρὰ τοῦ ποταμοῦ κειμένων τὴν ὄχθην, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ἄποθεν ὄντων ἐπεμελήσατο, πεσουμένων ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, τειχίσμασί τε αὐτὰ περιβέβληκεν ἀμάχοις τισί. Κάστρα Μάρτις τε καὶ Ζητνουκόρτου καὶ Ἰσκὸς τὰ χωρία ἐπικαλεῖται ταῦτα. παρὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ τὴν ὄχθην φρούριον παλαιόν, Οὔννων ὄνομα, ἐπιμελείας ἠξίωσε τά τε ἄλλα καὶ ἀμφὶ τῷ περιβόλῳ πολλῆς. ἔστι δέ τις χῶρος οὐ πολλῷ ἄποθεν τούτου δὴ τοῦ Οὔννων φρουρίου, ἔνθα δὴ ὀχυρώματα δύο Ἴστρου ποταμοῦ ἐφ' ἑκάτερα ἦν, ἐν μὲν Ἰλλυριοῖς Παλατίολον ὄνομα, ἐπὶ θάτερα δὲ Συκίβιδα. ταῦτα καθῃρημένα τῷ χρόνῳ ἀνανεωσάμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τῶν ταύτῃ βαρβάρων τὰς ἐπιδρομὰς ἀνεχαίτισεν, ἐπέκεινά τε φρούριον ᾠκοδομήσατο, παλαιὸν ἔρυμα, ὅπερ Οὔτως ὠνόμασται. ἐν ὑστάτῳ δὲ τῶν Ἰλλυρικῶν ὁρίων φρούριον ἀνῳκοδομήσατο, Λαπιδαρίας ὄνομα, καὶ πύργον ἕνα ἑστῶτα μόνον, Λουκερναριαβούργου καλούμενον, ἐς φρούριον ἀξιοθέατον μετεστή-

σατο. ταῦτα μὲν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν Ἰλλυριοῖς διαπέπρακται. οὐ μόναις δὲ ταῖς οἰκοδομίαις τὴν χώραν ἐτειχίσατο ταύτην, ἀλλὰ καὶ στρατιωτῶν φρουρὰς ἐν τοῖς ὀχυρώμασι πᾶσιν ἀξιολογωτάτας καταστησάμενος τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιβουλὰς ἀπεκρούσατο.

ζ'. Τὰ μὲν οὖν Ἰλλυριῶν ὀχυρώματα παρὰ ποταμὸν Ἴστρον ταύτῃ πη ἔχει. ἐπὶ Θρᾴκης δὲ νῦν ἰτέον ἡμῖν τὰ ἐρύματα, ὅσα δὴ παρὰ τὴν ἐκείνῃ ἀκτὴν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἴργασται. οὐ γάρ μοι ἀπὸ τρόπου ἔδοξεν εἶναι ἅπασαν πρότερον περιηγησαμένῳ τὴν ταύτῃ ἠϊόνα οὕτω δὴ ἐπελθεῖν καὶ τὰ κατὰ τὴν μεσόγαιαν αὐτῷ πεπραγμένα. πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ Μυσοὺς ἐνθένδε ἴωμεν, οὕσπερ ἀγχεμάχους οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν· ἐπεὶ καὶ χώραν τὴν Ἰλλυριοῖς ὅμορον ἔχουσι. μετὰ τὸν χῶρον οὖν, ὅνπερ Λουκερναριάβουργον καλοῦσι, Σεκούρισκα τὸ φρούριον ᾠκοδομήσατο Ἰουστινιανὸς βασιλεύς, καινουργήσας αὐτός. ἐπέκεινά τε τὰ πεπονηκότα ἐν Κυντοδήμου ἀνενεώσατο. καὶ μετὰ τοῦτο πόλιν ἐδείματο οὐ πρότερον οὖσαν, ἥνπερ ὁμωνύμως τῇ βασιλίδι Θεοδωρόπολιν ἐπωνόμασεν. ἔτι μέντοι φρουρίων τοῦ τε Ἰατρῶν καλουμένου καὶ Τιγᾶς τὰ πεπονθότα νέᾳ τινὶ διεσώσατο οἰκοδομίᾳ, καὶ τοῖς Μαξεντίου πύργον ἐντέθεικεν, ἐπεὶ αὐτοῦ προσδεῖν ᾤετο. καὶ τὸ Κυντῶν ἐδείματο φρούριον οὐ πρότερον ὄν. μεθ' ὃ δὴ τὸ Τρασμαρίσκας ὀχύρωμά ἐστιν· οὗπερ καταντικρὺ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ Κωνσταντῖνός ποτε Ῥωμαίων βασιλεὺς φρούριον οὐκ ἀπημελημένως ᾠκοδομήσατο, Δάφνην ὄνομα, οὐκ ἀξύμφορον νενομικως εἶναι φυλάσσεσθαι ταύτῃ τὸν ποταμὸν ἑκατέρωθεν. ὃ δὴ προϊόντος τοῦ χρόνου βάρβαροι μὲν ἀφανίζουσι τὸ παράπαν, Ἰουστινιανὸς δὲ ἀνῳκοδομήσατο βασιλεὺς ἐκ θεμελίων ἀρξάμενος. μετὰ δὲ Τρασμαρίσκαν ἔρυμά τε τὸ Ἀλτηνῶν, καὶ ὅπερ καλοῦσι Κανδιδιάνα, καθῃρημένον πρὸς

αὐτῶν πολεμίων πολλῷ πρότερον, ἐπιμελείας ἠξίωσε κατὰ λόγον τῆς χρείας. ἔστι δὲ τρία ἐξῆς ὀχυρώματα παρὰ τὴν τοῦ Ἴστρου ἠϊόνα, Σαλτουπύργος τε καὶ Δορόστολος καὶ Συκιδάβα. ὧν δὴ ἑκάστου τὰ πεπονθότα οὐκ ἀπημελημένως ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσε. καὶ Κούηστρις δέ, ὅπερ κεῖται τῆς ἀκτῆς ἔκτοσθεν, ἐπιμέλειαν τὴν ὁμοίαν πεποίηται. καὶ Πάλματις ἐν στενῷ κείμενον μεῖζόν τε κατεστήσατο καὶ διαφερόντως εὐρύτερον, καίπερ οὐ παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ ποταμοῦ ὄν. οὗ δὴ ἄγχιστα καὶ φρούριον Ἄδινα καινουργήσας ἐδείματο, ἐπεὶ διηνεκὲς διαλανθάνοντες Σκλαβηνοὶ βάρβαροι ἐνταῦθα ἐνεδρεύοντές τε κεκρυμμένως ἀεὶ τοὺς τῇδε ἰόντας ἄβατα ἐποίουν τὰ ἐκείνῃ χωρία. καὶ φρούριον δὲ τὸ Τιλικίων ᾠκοδομήσατο, καὶ αὐτοῦ ἐν ἀριστερᾷ κείμενον ἔρυμα.

Οὕτω μὲν καὶ Μυσοῖς τὰ ὀχυρώματα ἐπί τε τῆς ἀκτῆς ποταμοῦ Ἴστρου ἔσχε καὶ ταύτης πλησίον. ἐπὶ Σκύθας δὲ τὸ λοιπὸν βαδιοῦμαι· ἔνθα δὴ φρούριον πρῶτον Κυρίλλου ἁγίου ἐπώνυμόν ἐστιν, οὗπερ τὰ πεπονηκότα τῷ χρόνῳ ἀνῳκοδομήσατο οὐκ ἀπημελημένως Ἰουστινιανὸς βασιλεύς. ἐπέκεινά τε αὐτοῦ ἦν μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀχύρωμα, Οὐλμιτῶν ὄνομα, βαρβάρων δὲ Σκλαβηνῶν ἐπὶ χρόνου μῆκος ἐκείνῃ τὰς ἐνέδρας πεποιηκότων, διατριβήν τε αὐτόθι ἐπὶ μακρότατον ἐσχηκότων, ἔρημόν τε παντάπασι γέγονε, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ ὅτι μὴ τὸ ὄνομα, ἐλέλειπτο ἔτι. ὅλον τοίνυν ἐκ θεμελίων δειμάμενος, ἐλεύθερα τῆς τῶν Σκλαβηνῶν ἐπιθέσεώς τε καὶ ἐπιβουλῆς κατεστήσατο εἶναι τὰ ἐκείνῃ χωρία. ἔστι δέ που μετὰ τοῦτο Ἰβιδὰ πόλις, ἧς δὴ τοῦ περιβόλου πολλὰ ἐπεπόνθει, ἅπερ ἀνανεωσάμενος οὐδεμιᾷ μελλήσει ἐχυρωτάτην διεπράξατο εἶναι. φρούριόν τε δεδημιούργηκε νέον αὐτὸς μετ' αὐτήν, ὅπερ Αἴγισσον ὀνομάζουσι. καὶ ἄλλο δὲ φρούριον Σκυθίας ἐν ὑστάτῳ κεῖται, Ἅλμυρις ὄνομα, οὗ δὴ τὰ πολλὰ σα-

θρᾳ̃ γεγονότα διαφανῶς ἀνοικοδομησάμενος διεσώσατο. ὅσα δὲ καὶ ἄλλα ὀχυρώματα ἐν τῇ τῆς Εὐρώπης μοίρᾳ εἰπεῖν ἄξιον.

η'. Ὅσα μὲν δὴ ἔν τε Δαρδάνοις καὶ Ἠπειρώταις καὶ Μακεδόσι καὶ τοῖς ἄλλοις Ἰλλυριῶν ἔθνεσιν, ἔτι μέντοι καὶ ὅσα ἐπί τε τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἀμφὶ ποταμὸν Ἴστρον οἰκοδομήματα Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἴργασται, ἤδη μοι ἔμπροσθεν δεδιήγηται. ἐπὶ τὴν Θρᾴκην δὲ τὸ λοιπὸν ἴωμεν, ἀρίστην πηγνύμενοί τινα τοῦ λόγου κρηπῖδα τὰ ἐπὶ Βυζαντίου χωρία, ἐπεὶ καὶ τῆς Θρᾴκης ἡ πόλις οὐ τῷ κράτει μόνον, ἀλλὰ καὶ χωρίων προέστηκε φύσει, τῇ μὲν Εὐρώπῃ ὥσπερ τις ἀκρόπολις ἐπεμβαίνουσα, φραττομένη δὲ τῆς διοριζούσης αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίας θαλάσσης τὸ πέρας. ἤδη μὲν οὖν τάς τε ἄλλας ἁπάσας τῆς πόλεως κτίσεις, καὶ ὅσα δὴ ἐπὶ τοῖς ἱεροῖς ἐντός τε καὶ ἐκτὸς τοῦ Κωνσταντινουπόλεως περιβόλου δεδημιούργηκεν, ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δεδήλωκα λόγοις. τὰ δὲ δὴ ἐνθένδε ἐρῶν ἔρχομαι.

Φρούριόν ἐστιν ἐν προαστείῳ τῆς πόλεως, ὅπερ Στρογγύλον ὁμωνύμως τῇ τοῦ ἐρύματος συνθέσει καλοῦσιν. ἐντεῦθεν ἡ ἐς τὸ Ῥήγιον ὁδὸς ἄγουσα, ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀνώμαλος οὖσα, ὄμβρων, ἂν οὕτω τύχοι, ἐπιπεσόντων, τελματώδης τε καὶ δυσπάριτος τοῖς τῇδε ἰοῦσιν ἐγίνετο. νῦν δὲ λίθοις αὐτὴν καταστρώσας ἁμαξιαίοις ὁ βασιλεὺς οὗτος εὐπετῆ τε κατεστήσατο καὶ ἄπονον ὅλως. μῆκος μὲν τῇ ὁδῷ τῇδε ἄχρι ἐς Ῥήγιον· εὐρύνεται δὲ τοσοῦτον, ἐς ὅσον ἁμάξας οὐ στενοχωρεῖν δύο ἀπ' ἐναντίας ἀλλήλαις ἰούσας. τραχεῖς οἱ λίθοι διαφερόντως· εἰκάσαις ἂν αὐτοὺς μυλίτας εἶναι. εὐμεγέθεις τέ εἰσι μάλιστα. ὥστε δὴ ἕκαστος γῆν μὲν ἐπικαλύπτει πολλήν, ἐς ἄγαν δὲ ὕψου ἀνέχει. ἐς δὲ τό τε ὁμαλὲς καὶ τό γε λεῖον ἐπιεικῶς ἐξειργασμένοι, οὐκ ἐνῆφθαι τῇ συν-

θέσει, οὐδέ πῃ ἐς τὸ ἀκριβὲς μεμυκέναι, ἀλλὰ συμπεφυκέναι δοκοῦσιν ἀλλήλοις. ταῦτα μὲν οὖν τοιαῦτά ἐστι.

Λίμνην δέ τινα εἶναι ἄγχιστα τοῦ Ῥηγίου καλουμένου ξυμβαίνει, ἐς ἣν τὰς ἐκβολὰς ἔχουσι ποταμοὶ ἐκ χωρίων τῶν ὕπερθεν τῇδε φερόμενοι. διακέχυται δὲ ἡ λίμνη αὕτη μέχρι ἐς θάλασσαν· ὥστε μία τις ἀμφοτέραιν ἀκτὴ ἐν στενῷ μάλιστα τυγχάνει οὖσα. ταύτην δὲ ἄμφω ἐπικλύζουσι τὴν ἀκτὴν ἀντικυματοῦσαι καὶ ἀλλήλοις ἀντιμυκώμεναι. ἀεί τε ἀλλήλαις εὐθὺ ἵενται τὴν ἠϊόνα ἐπικοινούμεναι. ἐπειδὰν δὲ ὡς πλησιαίτατα ἵκωνται, ἀναχαιτίξουσι τὴν ἐπιρροήν, ἐφ᾽ ἑαυτὰς ἐπιστρέφουσαι, ὥσπερ ἐνταῦθα τὰ ὅρια σφίσι πηξάμεναι. ἔστι δὲ καὶ ἀλλήλαις οὗ ἀναμίγνυνται, πορθμόν τινα μεταξὺ ἔχουσαι, ἄδηλον ὂν ὁποτέρα ποτὲ αὐτῶν τὸ τοῦ πορθμοῦ ὕδωρ διακεκλήρωται. οὔτε γὰρ ἡ τῆς θαλάσσης ἐπιρροὴ ἐς τὴν λίμνην ἀεὶ φέρεται οὔτε διηνεκὲς ἐς τὴν θάλασσαν ἡ λίμνη ἐκβάλλει, ἀλλ᾽ ὄμβρων μὲν ἐπιγενομένων πολλῶν, ἐπιπνεύσαντός τε ἀνέμου νότου, ἐκ τῆς λίμνης ὁ πορθμὸς προϊὼν φαίνεται. ἢν δὲ ἀπὸ βορρᾶ τὸ πνεῦμα ἴοι, ἡ θάλασσα τὴν λίμνην ἐπικλύζειν δοκεῖ. ἐν τούτῳ μέντοι ἡ θάλασσα τῷ χώρῳ ἐς βράχος κατατείνει παμμέγεθες, ὀλίγης τινὸς ἀπολελειμμένης μεταξὺ χώρας, ἥπερ διήκει ἐς ἄβυσσον. ἐς τόσον δὲ στενὴ τυγχάνει οὖσα, ὥστε δὴ καὶ Μύρμηξ ὠνόμασται. οὗτος δὲ ὁ πορθμός, ὅ τε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν λίμνην ζευγνύων, ᾗπέρ μοι εἴρηται, πάλαι μὲν γεφύρᾳ ξυλίνῃ διαβατὸς ἦν ἐπὶ κινδύνῳ μάλιστα τοῖς τῇδε ἰοῦσιν, ἐπεὶ τοῖς ξύλοις, ἂν οὕτω τύχοι, ⟨ξυν⟩διεφθείροντο· νῦν δὲ αὐτὴν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς λίθοις λογάδην ἐμβεβλημένοις ἐς ἀψῖδος μετεωρίσας μέγα τι χρῆμα, τὴν ἐκείνῃ διάβασιν ἀκίνδυνον κατεστήσατο.

Τοῦ δὲ Ῥηγίου ἐπέκεινα πόλις ἐστί που, Ἀθύρας ὄνομα, ᾗσπερ τοὺς οἰκήτορας δίψῃ δεινοτάτῃ ἐχομένους εὑρὼν

τὴν ἀπορίαν διέλυσε σφίσιν, ἔλυτρον ἐνταῦθα δειμάμενος, θησαυρίζων μὲν ἐπικαιριώτατα τὴν τῶν ὑδάτων οὐκ ἀναγκαίαν περιουσίαν, πρυτανεύων δὲ αὐτὴν ἐν ἐπιτηδείῳ τοῖς τῇδε ἀνθρώποις. ἀνῳκοδομήσατο δὲ καὶ τὰ πεπονθότα τοῦ περιβόλου.

Ἔστι δὲ μετὰ τὴν Ἀθύραν τις χῶρος, ὅνπερ Ἐπισκοπεῖα καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι. ὃν δὴ κατανενοηκὼς Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς ὑποκείμενον, ἐπὶ πλεῖστον δέ, ὡς οὐδαμῇ ὀχυρώματος ὄντος, ἀφύλακτα παντάπασιν ὄντα τὰ ἐκείνῃ χωρία, φρούριον ἐνταῦθα ἐδείματο· οὗ δὴ τοὺς πύργους πεποίηται οὐχ ᾗπερ εἰώθει, ἀλλὰ τρόπῳ τοιῷδε. προὔχει τις ἐκ τοῦ περιβόλου οἰκοδομία, στενωτάτη μὲν κατ' ἀρχὰς οὖσα, τελευτῶσα δὲ ἐς εὖρος μέγα· ἐφ' οὗ δὴ ἕκαστος ἐξείργασται πύργος. ταύτῃ τε τοῖς πολεμίοις ἄγχιστά πῃ τοῦ τείχους ἰέναι ἀμήχανά ἐστιν, ἐπεὶ τῶν πύργων κατὰ μέσον γινόμενοι ἐν ἀμφιβόλῳ κατὰ κορυφὴν πρὸς τῶν ἐκείνῃ φρουρῶν ῥᾷστα βαλλόμενοι διαφθείρονται. τάς τε πύλας ἐνταῦθα οὐ κατὰ τὰ ξυνειθισμένα τῶν πύργων μεταξὺ ἔθεντο, ἀλλ' ἐκ πλαγίας κατὰ τὸ ἐν στενῷ προὖχον τοῦ τείχους, οὐχ ὁρωμένας τοῖς πολεμίοις, ἀλλ' ὄπισθεν διαλανθανούσας. ἐνταῦθα Θεόδωρος βασιλεῖ τὴν ὑπουργίαν παρέσχετο, σιλεντιάριος τὴν ἀρχήν, συνετὸς μάλιστα. τοῦτο μὲν οὖν τὸ ἔρυμα τῇδε πεποίηται. ἐπὶ τείχη δὲ τὰ μακρὰ ἐνθένδε ἰόντας ὀλίγα ὑπειπεῖν ἄξιον.

θ'. Ἡ θάλασσα ἐξ ὠκεανοῦ καὶ Ἱσπανίας γῆν τὴν Εὐρωπαίαν ἐν ἀριστερᾷ ποιουμένη μέχρι μὲν ἐς Θρᾴκην κατὰ ταὐτὰ χωρεῖ πρὸς ἀνίσχοντά που τὸν ἥλιον, ἔνθεν δὲ σχιζομένη πῇ μὲν ἐπὶ τὴν ἑῴαν στέλλεται μοῖραν, πῇ δὲ κατὰ βραχὺ ἐγκαρσία γεγενημένη τὸν Εὔξεινον καλούμενον ἀποτελεῖ πόντον. ἐς Βυζάντιον δὲ ἀφικομένη ὥσπερ ἐπὶ νύσσης τινὸς καμπὴν ποιεῖται ἀμφὶ τὰ πρὸς

ἔω τῆς πόλεως, πλαγία τε πολλῷ ἔτι μᾶλλον γιγνομένη ἐν πορθμῷ ἵεται, ἰσθμὸν τῆς Θρᾴκης τά τε πρόσω καὶ ὀπίσω, ὡς τὸ εἰκός, ἐργαζομένη. οὐχ ὅτι ἐς ἐκροὰς ἐνταῦθα ἡ θάλασσα μερίζεται δύο, ἧπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἰσθμοῖς εἴωθεν, ἀλλὰ περιστρεφομένη τε θαυμασίως ὡς καὶ περιβαλλομένη ἑκατέρωθεν Θρᾴκην τε τὴν ἄλλην καὶ διαφερόντως τὰ ἐπὶ Βυζαντίου προάστεια πάντα. οἰκοδομοῦνται δὲ καὶ περιστέλλουσιν οἱ ταύτῃ ἄνθρωποι τὰ προάστεια οὐχ ὅσον ἐς χρείαν, ἀλλ' ἐς ὕβριν τε καὶ τρυφὴν ὅρον οὐκ ἔχουσαν, καὶ ὅσα ἄλλα πλούτου ἐξουσία ἐς τοὺς ἀνθρώπους ἰοῦσα ποιεῖ. ἔπιπλά τε κατατίθενται ἐνταῦθα πολλὰ καὶ διαπονήματα ἐν αὐτοῖς ἐνδελεχέστατα ἔχουσιν· ἐπειδὰν οὖν καταθεῖν τινας τῶν πολεμίων γῆν τὴν Ῥωμαίων ἐξαπιναίως ξυνενεχθείη, οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις χωρίοις προστρίβεσθαι τὴν ζημίαν ἐνταῦθα ξυμβαίνει, ἀλλὰ κακοῖς ἄγαν τοῖς ἀνηκέστοις βαρύνεσθαι τὰ ἐκείνῃ χωρία. ὃ δὴ ἀναστέλλειν Ἀναστάσιος βασιλεὺς διὰ σπουδῆς ἔχων ἐν χώροις οὐχ ἧσσον ἢ σημείοις τεσσαράκοντα τοῦ Βυζαντίου διέχουσι μακρὰ οἰκοδομησάμενος τείχη, ἄμφω τῆς θαλάσσης τὰς ἀκτὰς ἔζευξεν, οὗ δὴ ἀλλήλαιν διεστήκασιν ὁδῷ ἡμέραιν δυοῖν μάλιστα· ταύτῃ τε ἅπαντα ἐν τῷ ἐχυρῷ καθεστάναι τὰ ἐντὸς ᾤετο. ἦν δὲ ἄρα μειζόνων τοῦτο συμφορῶν αἴτιον. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν οἰκοδομίαν τοσαύτην τὸ μέγεθος ἢ ἐς τὸ ἀσφαλὲς ἐξειργάσθαι, ἢ φρουρεῖσθαι ξὺν τῷ ἀκριβεῖ. ἐπειδάν τε μοίρᾳ τινὶ τούτων δὴ τῶν μακρῶν τειχῶν ἐπισκήψαιεν οἱ πολέμιοι, καὶ τοὺς φρουροὺς ἅπαντας ὑποχειρίους ἐποιοῦντο οὐδενὶ πόνῳ, τοῖς τε ἄλλοις ἐπιπίπτοντες ἀπροσδόκητοι κακὰ οὐκ εὐδιήγητα ἐξειργάζοντο.

Ἀλλὰ βασιλεὺς τά τε πεπονθότα τούτων δὴ ἀνοικοδομησάμενος τῶν τειχῶν, τά τε σφαλερὰ ἐπὶ τὸ ἐχυρώτατον

κρατυνάμενος τῶν φρουρῶν ἕνεκα, προσεπετεχνήσατο τάδε. τὰς μὲν ἐξόδους, αἵπερ ἐκ πύργου ἑκάστου ἐς τοὺς αὐτοῦ ἐχομένους ἐξάγουσιν, ἐφράξατο πάσας. ἄνοδον δὲ καθ' ἕκαστον ἐκ τοῦ ἐδάφους ἔντοσθεν ἐτεκτήνατο μίαν· ἥνπερ ἐπὶ καιροῦ καθειργνύντες οἱ ταύτῃ φρουροὶ τοὺς πολεμίους περιφρονοῦσι τοῦ περιβόλου ἐντὸς γενομένους· ἐπεὶ πύργος ἐς ἀσφάλειαν ἕκαστος αὐτὸς κατὰ μόνας τοῖς φρουροῖς ἀπόχρῃ. καὶ τούτων δὴ τῶν τειχῶν ἐντὸς τὰ ἐς ἀσφάλειαν ἐνδελεχέστατα διεπράξατο, τά τε ἄλλα πεποιημένος ᾗπέρ μοι ἔναγχος εἴρηται καὶ πόλεως Σηλυβρίας ἀνανεωσάμενος ὅσα πεπονθότα τοῦ περιβόλου ἐτύγχανεν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν μακρῶν τειχῶν ταῦτα Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἴργασται.

Ἡράκλεια δὲ ἡ πόλις ἥδε, ἡ παραλία, ἡ ἐν γειτόνων, ἡ Πέρινθος (ᾗ πάλαι μὲν τὰ πρωτεῖα τῆς Εὐρώπης ἐδίδοσαν, νῦν δὲ δὴ μετά γε Κωνσταντινούπολιν τὰ δευτερεῖα παρέχονται) διψῶσά τε καὶ λίαν αὐχμῶσα ἔναγχος ἔκειτο, οὐχ ὅτι ἄνυδρος ⟨ἦν⟩ ἡ ἀμφ' αὐτὴν χώρα οὐδὲ ὅτι ἀπημέλητο ταῦτα τοῖς ἐκ παλαιοῦ δειμαμένοις τὴν πόλιν, ἐπεὶ καὶ κατάρρυτος Εὐρώπη ταῖς κρήναις, καὶ ποιεῖσθαι τοῖς πάλαι ἀνθρώποις ὀχετοὺς ἔμελεν, ἀλλὰ τὰ ξυνειθισμένα ποιῶν ὁ χρόνος τῇ πόλει τὴν ὀχεταγωγίαν ἀνῄρηκεν, ἢ καταγεγηρακυῖαν τὴν οἰκοδομίαν ὑπεριδών, ἢ τῷ μὴ ἐπιμελεῖσθαι τοὺς Ἡρακλεώτας αὐτῆς ἐπὶ τὴν φθορὰν ποδηγούμενος. ὀλίγου τε ἀοίκητος διὰ τοῦτο Ἡράκλεια ἐλέλειπτο εἶναι. ταὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τὰ ἐκείνῃ βασίλεια ὁ χρόνος ἐποίει ἀξιοθέατα ἐπιεικῶς ὄντα. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς οὐ παρέργως, ἀλλὰ βασιλικῶς μάλιστα, τὴν πόλιν ἰδών, ὕδασί τε αὐτὴν ποτίμοις καὶ διειδέσιν ἐπέκλυσε, καὶ τῶν βασιλείων ἀποστερεῖσθαι τοῦ ἀξιώματος ὡς ἥκιστα ξυνεχώρησεν, ἀνοικοδομησάμενος ἅπαντα.

Ἡρακλείας δὲ ἄποθεν ἡμέρας ὁδὸν χωρίον ἐπιθαλασσίδιον ἦν, Ῥαιδεστὸς ὄνομα, παράπλου μὲν ἐφ' Ἑλλησπόντου καλῶς κείμενον, εὔλίμενον δὲ καὶ τῇ κατὰ θάλασσαν ἐργασίᾳ ἐπιτηδείως ἔχον τοῖς ⟨ἐπ'⟩ ἐμπορίᾳ ναυτιλλομένοις καταίρειν τε καὶ ἀποφορτίζεσθαι προσηνῶς μάλιστα, καὶ αὖ πάλιν ἀνάγεσθαι οὐδενὶ πόνῳ ἐμπλησαμένοις τοῦ γόμου τὰ πλοῖα· βαρβάροις δὲ ἀποκείμενον καταθέουσιν, ἂν οὕτω τύχῃ, ἐξαπιναίως τὰ ἐκείνῃ χωρία, τῷ μήτε ἀποτετριγχωμένον μήτε τῇ φύσει δυσπρόσοδον εἶναι. ὥστε καὶ τοῖς ἐμπόροις δέει τοῦ κινδύνου ὑπεροφθὲν ἐν ὀλιγωρίᾳ ἐγένετο. νῦν δὲ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς οὐχ ὅσον τῷ χωρίῳ τὴν ἀσφάλειαν προσεποίησεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς περιοίκους ἐσώσατο πάντας. ἐπὶ Ῥαιδεστοῦ γὰρ ἀνέστησε πόλιν, τείχει μὲν ἐρυμνήν, μεγέθει δὲ διαφερόντως ὑπέρογκον. οὗ δὴ βαρβάρων σφίσιν ἐγκειμένων οἱ πλησιόχωροι ἅπαντες εἰς καιρὸν καταφεύγοντες σὺν τοῖς χρήμασι διασώζονται.

ι΄. Τὰ μὲν οὖν ἐπὶ Ῥαιδεστοῦ Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ ταύτῃ πῃ ἔσχεν. ὅσα δὲ αὐτῷ ἀμφὶ Χερρονήσῳ διαπεπόνηται, ἐρῶν ἔρχομαι. προβέβληται μὲν πάσης ἡ Χερρόνησος τῆς κατ' αὐτὴν Θρᾴκης. ἐπεμβαίνουσα γὰρ τῇ θαλάσσῃ καὶ ὥσπερ ἐχομένη τοῦ πρόσω, δόκησιν παρέχεται ὅτι δὴ ἐπὶ τὴν Ἀσίαν χωρεῖ. ἀκτὴ δὲ αὐτῆς ἀμφὶ πόλιν Ἐλαιοῦντα προὔχουσα μία, σχίζει τε εἰς δύο τὴν θάλασσαν μοίρας, καὶ αὐτὴ τῷ ῥοθίῳ ἀποτεμνομένη τῆς ἄλλης ἠπείρου, καὶ προσιούσῃ ἐπίπροσθεν τῇ θαλάσσῃ ὑποχωροῦσα, τὸν Μέλανα καλούμενον ποιεῖ κόλπον. νῆσος δὲ τὸ λοιπὸν ὀλίγου δέοντος γίνεται, ὄνομα τῷ ποιουμένῳ προσῆκον κτωμένη. Χερρόνησος γάρ, ὡς τὸ εἰκός, ὀνομάζεται, ἰσθμῷ διειργομένη βραχεῖ, μὴ νῆσος παντάπασιν εἶναι. κατὰ τοῦτον οἱ πάλαι ἄνθρωποι τὸν ἰσθμὸν παρέργως τε καὶ λίαν ἀπημελημένως ἐδείμαντο

διατείχισμα κλίμακι ἁλωτόν. κῆπον γάρ πού τινα εἰκῆ κείμενον αἱμασιᾷ περιβάλλειν οἰόμενοι, ἰσχνόν τε αὐτὸ καὶ ὀλίγον τῆς γῆς ὑπερανεστηκὸς ἐξειργάσαντο. πρὸς δὲ καὶ τὴν ἑκατέρωθι τοῦ ἰσθμοῦ θάλασσαν προβόλους τεκτηνάμενοι βραχεῖς τε καὶ φαύλους, οὕσπερ καλεῖν νενομίκασι μώλους, τὴν μεταξὺ χώραν τοῦ τε ῥοθίου καὶ τοῦ περιβόλου ἐφράξαντο, οὐ ταύτῃ τοὺς ἐπιβουλεύσοντας ἀπωσόμενοι, ἀλλ' ἐπὶ τὰς εἰσόδους παρακαλέσοντες· οὕτω δὴ αὐτὸ εὐκαταφρόνητον ἐξειργάσαντο, καὶ τοῖς ἀποπειρασομένοις εὐάλωτον. ἡγούμενοι δέ τι τοῖς πολεμίοις ἄμαχον πεποιῆσθαι ὀχύρωμα, τούτου δὴ τοῦ περιβόλου τὰ ἐντὸς ἅπαντα φυλακῆς οὐδεμιᾶς ἀξιοῦν ἔγνωσαν, ἐπεὶ οὔτε φρούριον οὔτε ἄλλο τι ἔρυμα ἐπὶ Χερρονήσου ξυνέβαινεν εἶναι, καίπερ ὀλίγου δέοντος ἐς τριῶν κατατεινούσης ὁδὸν ἡμερῶν. ἔναγχος ἀμέλει γοῦν οἱ πολέμιοι καταθέοντες τὰ ἐπὶ τῆς Θράκης χωρία ἐγκεχειρήκασι μὲν ὡς ἀποπειρασόμενοι τῆς κατὰ τὴν ἠϊόνα εἰσόδου, δεδιξάμενοι δὲ τοὺς ταύτῃ φρουροὺς ἐσπεπηδήκασιν ὥσπερ τι ἄθυρμα παίζοντες, ἐντός τε τοῦ περιβόλου γεγένηνται οὐδενὶ πόνῳ.

Πολλὰ τοίνυν ἀμφὶ τῶν κατηκόων τῇ σωτηρίᾳ διασκοπούμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐποίει τάδε. πρῶτα μὲν αὐτῷ ἐξίτηλον τὸ παλαιὸν γεγένηται τεῖχος, οὐδὲ ὅσον ἴχνους οἱ ἀπολελειμμένου τινός. ἕτερον δὲ αὐτίκα ἐπὶ τῆς αὐτῆς χώρας ἀνέστη, ὅπερ ἐπιεικῶς εὐρυνόμενον ὑψοῦ ἀνέχει. ὑπεράνω τε τῶν ἐπάλξεων ἀνειλημμένη θόλος ἐν στοᾶς τρόπῳ ὄροφον ποιεῖται, καλύπτουσα τοὺς τοῦ περιβόλου ἀμυνομένους. ἄλλοι τε τῇ θόλῳ προμαχῶνες ἐγκείμενοι διπλασιάζουσι τοῖς τῇδε τειχομαχοῦσι τὸν πόλεμον. ἔπειτα δὲ ἀμφοτέρωθι ἐς τοῦ περιβόλου τὰ πέρατα πρὸς αὐταῖς που τῆς θαλάσσης ταῖς ῥαχίαις μάλιστα, προβόλους πεποίηται, [οὓς μώλους καλοῦσιν,]

ἐπὶ πλεῖστον μὲν τοῦ ῥοθίου διήκοντας, τῷ δὲ τείχει ξυναπτομένους, ὕψους δὲ πέρι τῷ ἐρύματι ἐναμίλλους ὄντας. ἀλλὰ καὶ τὴν τάφρον τοῦ περιβόλου ἔκτοσθεν οὖσαν περικαθάρας τε καὶ κατορύξας ἐνδελεχέστατα μέγα τι αὐτῇ εὔρους τε καὶ βάθους ἐντέθειται χρῆμα. καὶ μὴν καὶ στρατιωτῶν καταλόγους ἐν τούτοις ἱδρύσατο τοῖς μακροῖς τείχεσι πᾶσι βαρβάροις ἀντιτάξασθαι ἱκανοὺς ὄντας, ἤν τι τῆς Χερρονήσου ἀποπειρῶνται. οὕτω δὲ ταῦτα ἐν τῷ βεβαίῳ τῆς ἀσφαλείας καταστησάμενος καὶ τοῖς ἔνδον οὐδέν τι ἧσσον ὀχυρώματα προσεποίησεν. ὥστε εἰ τοῖς μακροῖς τείχεσιν (ἀπέστω δὲ τοῦ λόγου) παθεῖν τι ξυμβαίη, οὐδέν τι ἧσσον Χερρονησιώτας ἐν ἀσφαλεῖ εἶναι. πόλιν τε γὰρ Ἀφροδισιάδα ἐρύματι ἐχυρωτάτῳ περιεβάλλετο, ἀτείχιστον ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον τὰ πρότερα οὖσαν, καὶ Κίβεριν πόλιν, ἐπ' ἐδάφους κειμένην, τειχήρη πεποιημένος ξυνῴκισεν· ἔνθα δὴ καὶ βαλανεῖα καὶ ξενῶνας ᾠκοδομήσατο, οἰκία τε παμπληθῆ καὶ ὅσα ἄλλα πέφυκεν ἐπιφανῆ ἐνδείκνυσθαι πόλιν. ἀλλὰ καὶ τὴν Καλλίπολιν καλουμένην βεβαιότατα ἐτειχίσατο, ἐλπίδι τῶν μακρῶν τειχῶν ἀτείχιστον ἀπολελειμμένην τοῖς πρόσθεν ἀνθρώποις. οὗ δὴ καὶ σιτῶνάς τε καὶ οἰνῶνας ἐδείματο δαπάνῃ τῇ πάσῃ τῶν ἐπὶ Χερρονήσου στρατιωτῶν ἱκανῶς ἔχοντας.

Ἔστι δέ τις Ἀβύδου καταντικρὺ πόλις ἀρχαία, Σηστὸς ὄνομα, καὶ αὐτὴ τὰ πρότερα παρέργως κειμένη, ὀχύρωμά τε οὐδὲν ἔχουσα. λόφος δὲ αὐτῇ τις ἰσχυρῶς ἀπότομος ἐπανέστηκεν· ἵνα δὴ φρούριον ἐδείματο ἀπρόσβατον ὅλως, ἑλεῖν τε, εἴ τις ἐγχειροίη, ἀμήχανον. Σηστοῦ δὲ οὐ μακρὰν ἄποθεν τὴν Ἐλαιοῦντα ξυμβαίνει εἶναι. πέτρα τε τῆς θαλάσσης ἀπορραγεῖσα ἐνταῦθα ἀνέχει, ἄκραν οὐρανομήκη ἐξαίρουσα τειχήρη φύσιν. φρούριον οὖν καὶ τῇδε ὁ βασιλεὺς οὗτος ἐδείματο, δυσπάριτόν τε καὶ

τοῖς προσιοῦσι παντελῶς ἄμαχον. ἀλλὰ καὶ τὸ ἐν Θεσκῷ φρούριον ἐπὶ θάτερα τοῦ μακροῦ τείχους ἱδρύσατο, περιβόλῳ κρατυνάμενος ἐχυρῷ μάλιστα· ταύτῃ τε τοῖς Χερρονησιώταις τὴν ἀσφάλειαν πανταχόθεν αὐτὸς προσεποίησε.

ια΄. Μετὰ δὲ Χερρόνησον Αἶνος οἰκεῖται πόλις, ἐπὶ τοῦ οἰκιστοῦ τῆς προσηγορίας ὠνομασμένη. Αἰνείας γὰρ ἦν, ὥσπερ λέγουσιν, ὁ τοῦ Ἀγχίσου. ταύτης ὁ περίβολος εὐάλωτός τε ἦν τῷ χθαμαλὸς εἶναι· οὐδὲ ὅσον γὰρ ἐς τὸ ἀναγκαῖον ἀνεῖχεν ὕψος· καὶ ἀναπεπταμένην τινὰ εἴσοδον κατὰ τῆς θαλάσσης τὸ γειτόνημα εἶχεν, ἀμηγέπη ἐπιψαύοντος αὐτοῦ τοῦ ῥοθίου. ἀλλὰ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἀνέστησε μὲν αὐτὸν ἐς ὕψος, μὴ ὅτι ἁλῶναι, ἀλλὰ καὶ ἀποπειρᾶσθαι ἀμήχανον. ἐπεξαγαγὼν δὲ καὶ πανταχόσε φραξάμενος ἀνάλωτον Αἶνον παντάπασι κατεστήσατο. καὶ ταύτῃ μὲν ἡ πόλις ἐν τῷ ἀσφαλεῖ ἐγεγόνει· ἔμεινε δὲ τοῖς βαρβάροις ἡ χώρα καταθεῖν εὐπετής· ἐπεὶ Ῥοδόπη ὀχυρωμάτων ἐκ παλαιοῦ ὑπεσπάνιζεν. ἦν δέ τις κώμη ἐν τῇ μεσογείᾳ, Βέλλουρος ὄνομα, πλούτου μὲν δυνάμει καὶ πολυανθρωπίᾳ ἴσα καὶ πόλις, τῷ μέντοι τειχήρης οὐδαμῇ εἶναι ληϊζομένοις διηνεκὲς ἐπαρκοῦσα βαρβάροις, ἀγροῖς τε τοῖς ἀμφ' αὐτὴν κειμένοις πολλοῖς γε οὖσι ταὐτὸ πάσχουσα. καὶ αὐτὴν δὲ ὁ βασιλεὺς οὗτος πολίζει τε καὶ ἀποτειχίζει, καὶ αὐτοῦ ἐπαξίαν τίθεται εἶναι. καὶ μὴν καὶ ἄλλων τῶν ἐπὶ Ῥοδόπης πόλεων ὅσα δὴ ἐνδεῖν ἢ καταπεπονηκέναι ξυνηνέχθη τῷ χρόνῳ σπουδῇ τῇ πάσῃ ἀνέστησεν. ἐν αἷς Τραϊανούπολίς τε καὶ Μαξιμιανούπολίς εἰσιν, ὧνπερ ἐπηνώρθωσε τὰ ἐν τοῖς προβόλοις σαθρὰ γεγονότα. ταῦτα μὲν οὖν τῇδε πεποίηται.

Ἀναστασιούπολις δὲ ἡ τῇδε οὖσα τειχήρης μὲν καὶ πρότερον ἦν, ἐν δὲ τῇ παραλίᾳ κειμένη ἀφύλακτον εἶχε τὴν ταύτῃ ἠϊόνα. τὰ πλοῖα πολλάκις ἀμέλει ἐνταῦθα

καταίροντα ὑποχείρια βαρβάροις Οὔννοις ἐξαπιναίως γεγένηται· ὥστε καὶ τὰς νήσους ἐνθένδε τὰς τῇ χώρᾳ ἐπικειμένας ἠνώχλησαν. Ἰουστινιανὸς δὲ βασιλεὺς διατειχίσματι τὴν παραλίαν περιβαλὼν ὅλην, ταῖς τε ναυσὶ καὶ τοῖς νησιώταις τὴν ἀσφάλειαν ἀνεσώσατο. ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ ὕδατος ὀχετὸν ἐκ τῶν ὀρῶν, ἃ ταύτῃ ἀνέχει, μέχρι ἐς τὴν πόλιν ⟨ἐς⟩ ὑπέρογκον ἀνέστησεν ὕψος. ἔστι δέ τις ἐν Ῥοδόπῃ πόλις ἀρχαία, Τόπερος ὄνομα, ἣ ποταμοῦ μὲν ῥεῖθρα περιβάλλεται ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, λόφον δὲ αὐτῇ ἐπανεστηκότα ὄρθιον εἶχεν. ἀφ' οὗ δὴ οὐ πολλῷ ἔμπροσθεν Σκλαβηνοῖς βαρβάροις ἑάλω. ἀλλὰ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς μέγα τῷ περιβόλῳ ὕψος ἐντέθεικεν· ὥστε ὑπεραίρει τοσούτῳ τὸν λόφον, ὅσῳ δὴ αὐτοῦ καταδεέστερος τὰ πρότερα ἦν. καὶ στοὰν μὲν ἐπανέστησεν ἐν θολωτῷ τείχει, ὅθεν δὴ τοῖς τειχομαχοῦσιν οἱ τῆς πόλεως ἀμυνόμενοι ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς διαμάχονται, τῶν δὲ πύργων ἕκαστον φρούριον ἐρυμνὸν ἐσκευάσατο εἶναι. ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τοῦ περιβόλου μέχρι ἐς τὸν ποταμὸν διατειχίσματι περιβαλὼν ἐκρατύνατο. ταῦτα μὲν οὖν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ τῇδε πεποίηται.

Καὶ ὅσα δὲ αὐτῷ ὀχυρώματα εἴργασται ἀμφί τε τὴν ἄλλην Θρᾴκην καὶ τὴν νῦν καλουμένην Αἱμίμοντον, ἐγὼ δηλώσω. πρῶτα μὲν Φιλιππουπόλεώς τε καὶ Βεροίας, ἔτι μέντοι Ἀδριανουπόλεώς τε καὶ Πλωτινουπόλεως τά τε ἐνδέοντα καὶ καταπεπονηκότα σπουδῇ τῇ πάσῃ ᾠκοδομήσατο· ἐπεὶ αὐτὰς ἐπιμαχωτάτας ξυνέβαινεν εἶναι, καίπερ ἔθνεσι γειτονούσας βαρβάρων πολλοῖς. καὶ φρούρια δὲ ἀνάριθμα ἐπὶ Θρᾴκης ἱδρύσατο πάσης, δι' ὧν τὴν χώραν, ἀποκειμένην τὰ πρότερα ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς, παντάπασιν ταν ῦν ἀδῄωτον κατεστήσατο. ἔστι δὲ τὰ φρούρια, ὅσα ἡμᾶς μεμνῆσθαι αὐτῶν, πρὸς ὄνομα τάδε.

[Ὅσα φρούρια ὁ θειότατος ἡμῶν βασιλεὺς Ἰουστινια-

νὸς ἔκτισεν ἐν χώρᾳ τῇ καλουμένῃ Εὐρώπῃ καὶ Ῥοδόπῃ καὶ Θρᾴκῃ καὶ Αἰμιμόντῳ οὕτως.]

Ἐν Εὐρώπῃ·

Λυδικαί.
Ἐλαῖαι.

Ἐν Ῥοδόπῃ τὰ καινούργια·

Κασεήρα.
Θεοδωρούπολις.
Τὸ τοῦ Θράσου.
Σουδανέλ.
Μούνδεπα.
Θαρσάνδαλα.
Δένιζος.
Τόπαρου.
Δαλάταρβα.
Βρέ.
Κουσκάβιρι.
Κούσκουλις.

Θρᾴκης.

Βόσπαρα.
Βεσούπαρου.
Καπιστούρια.
Βηρίπαρα.
Ἰσγίπερα.
Ὀζόρμη.
Βηρηΐαρος.
Ταμουβαρί.
Σκέμνας.
Καράσθυρα.
Πίνζος.
Τουλεοῦς.
Ἄρζον.
Καστράζαρβα.
Ζωσίτερσον.
Βέργισον.
Δίγγιον.
Σάκισσος.
Κουρτουξοῦρα.
Ποταμουκάστελλον.
Εἰσδίκαια.
Τὸ ἐμπόριον Ταυροκεφάλων.
Βηλαϊδίπαρα
Σκίτακες.
Βέπαρα.
Πουσινόυ.
Ὑμαυπάρουβρι.
Σκαριωτασαλούκρα.
Αὐγούστας.
Οὐρδαούς.
Τοῦ ἁγίου Τραϊανοῦ.
Δέρταλλος.
Σολβανοῦ.
Βάσκον.
Ζίγκυρο.

Αἱμιμόντου.

Ζημάρκου.
Κηριπάρων.
Κασιβόνων.
Τὸ Οὔκου.
Ἀντωΐνου.
Γεσιλαφοσσᾶτου.
Χεροΐνον.
Προβίνου.
Τοῦ ἁγίου Θεοδώρου. P 92
Βουρδέπτω.
Ῥακούλη.
Τοῦ ἁγίου Ἰουλιανοῦ.
Τζιταετοῦς.
Βηλαστύρας.
Γετρίνας.
Βρέδας.
Βῆρος.
Θωκύωδις.
Βία.
Ἀναγογκλί.
Σούρας.
Αὐθιπάρου.
Δορδᾶς.
Σαρμαθών.
Κλεισοῦρα.
Ὑλασιάναι.
Θρασαρίχου.
Βαΐκα.
Χρύσανθος.
Μαρκέρωτα.
Ζδεβρήν.
Τοῦ ἁγίου Θεοδώρου.

Ἄσγαρζος.
Βουρτούδγιξ.
Ταυρόκωμον.
Νίκη.
Καβοτούμβα.
Δείξας.
Γητριστάους.
Δέβρη. [Γητριστάοιε].
Προβίνου.
Κάρβερος.
Τησιμόντη.
Ἀσγίζους.
Δαλάταρβα.
Θεοδωρούπολις.
Τζυειδών.
Τζουπολέγων.
Βασίβουνον.
Ἀγχίαλος.
Μαρκιανόν.
Κυρίδανα.
Βεκοῦλι.
Τὰ Θρᾳκῶν λειπόμενα.
Παρά τε τὸν Εὔξεινον πόντον καὶ ποταμὸν Ἴστρον, κἀν τῇ μεσογείᾳ, οὕτως.

Μυσίας παρὰ μὲν ποταμὸν Ἴστρον·

Ἑρκούλεντε.
Σκατρῖνα.
Ἀππίαρα.
Ἐξεντάπριστα.

Δεονίανα.
Λιμώ.
Ὀδυσσός.
Βίδιγις.
Ἀρῖνα.
Νικόπολις.
Ζικίδεβα.
Σπίβυρος.
Πόλις Κάστελλον.
Κιστίδιζος.
Βαστέρνας.
Μέταλλος.
Βηρίπαρα.
Σπαθιζός.
Μαρκέρωτα.
Βόδας.
Ζισνούδεβα.
Τουρούλης.
Ἰουστινιανούπολις.
Θερμά.
Γεμελλομοῦντες.
Ἀσίλβα.
Κούσκαυρι.
Κούσκουλι.
Φοσσᾶτον.
Βισδίνα.
Μαρκιανούπολις.
Σκυθιάς.
Γραψώ.
Νουώ.
Τροσμής.
Νεαϊοδουνώ.
Ῥεσιδίνα.
Κωνσταντιανά.
Καλλάτις.
Βασσίδινα.
Βελεδίνα.
Ἄβριττος.
Ῥουβοῦστα.
Δινισκάρτα.
Μοντερεγῖνε.
Βέκις.
Ἀλτῖνα.
Μαυροβάλλε.
Τίγρα.
Σκεδεβά.
Νόβας.

Ἐν δὲ τῇ μεσογείᾳ

Κοπούστορος.
Βιργινασώ.
Τιλλιτώ.
Ἀγκυριανά.
Μουριδεβά.
Ἴτζης.
Καστελλόνοβο.
Παδισάρα.
Βισμαφά.
Βαλεντινιάνα.
Ζάλδαπα.
Ἀξίοπα.
Καρσώ.
Γρατίανα.
Πρεΐδις.

Ἀργαμῶ.
Παυλίμανδρα.
Τζάσκλις.
Πούλχρα Θεοδώρα.
Τόμις.

Κρέας.
Κατασσοῦ.
Νίσκονις.
Νοβεϊουστινιανά.
Πρεσιδίω.
Ἐργαμία.

Celelalte cărţi din opera lui Procopius *De aedificiis*, nereproduse de noi şi netraduse, se ocupă de construcţiile clădite de împăratul Justinian în Constantinopol, în Asia şi în Africa.

PROCOPIUS

CONSTRUCŢIILE ÎMPĂRATULUI JUSTINIAN

CARTEA III

CAP. 7

Acestea au fost construcţiile pe cari le-a făcut împăratul Justinian la Tzani [1]). Dincolo de aceştia, pe ţărmul pontului Euxin se găseşte cetatea Trapezus [2]); aici, din cauza lipsei de apă, împăratul Iustinian a construit un apeduct pe care l-a numit după numele mucenicului Eugeniu şi a scăpat astfel pe locuitori de suferinţa lor. Tot aci, precum şi în Amasea, a reînoit mai multe temple ruinate din pricina vechimii lor. Dincolo de munţii Trapezuntinilor este o localitate ce se chiamă Rhizaeum pe care a renovat-o şi a întărit-o cu nişte întărituri mai presus de orice laudă. Căci dintre cetăţile din vecinătatea Persiei, nici una n'a fost clădită mai presus decât aceasta, atât ca mărime cât şi ca siguranţă.

In Lazica [3]) a zidit o fortăreaţă numită Losorium şi în aceeaşi regiune a întărit defileul pe care îl numim Clisura, pentru ca duşmanii, dacă ar năvăli în Lazica, să aibă drumul închis. Şi la Lazi a renovat şi biserica creştinilor, care fiind veche era în stare de ruină. Şi tot la Lazi a clădit şi o cetate Petra, demnă de admirat, pe care însă Lazii în nesocotinţa lor au dat-o Perşilor, când Chosroe a venit aci cu o mare

1) Tzani, altă dată Sani, locuitori la sudul mării Negre. Regiunea lor se numea Tzanica.

2) Trapezus, astăzi Trapizunda.

3) Lazica este o regiune ocupată de Lazi în extremul cot al mării Negre.

armată. După ce însă Romanii au ieşit biruitori din războiul împotriva Perşilor, omorînd pe unii şi făcând prizonieri pe alţii, au distrus cetatea până la pământ, pentru ca nu cumva, întorcându-se din nou duşmanii, să mai aibă putinţa să ne facă rău, cum am arătat toate acestea lămurit în cartea noastră despre războaie [1], unde am amintit şi aceea că, pe continentul din faţa Lazicei, pe unde este drumul spre lacul Maeotis, Romanii au dărâmat două fortăreţe şi anume Sevastopol şi Pityuns, fiindcă auziseră că s'ar strădui Chosroe să trimeată acolo o armată spre a ocupa aceste fortăreţe [2]. Acuma însă împăratul Justinian, Sevastopolul care mai înainte nu era decât un castru, l-a reînoit în întregime şi prin ziduri împrejmuitoare şi prin alte întărituri l-a făcut o cetate inexpugnabilă, împodobindu-o cu temple şi cu alte clădiri şi, atât ca frumuseţe cât şi ca mărime, l-a făcut una dintre cele mai admirabile cetăţi.

Apoi, fiindcă a aflat că zidurile cetăţilor Bosfor şi Cherson [3]) — cari cetăţi sunt situate pe ţărmul maritim dincolo de lacul Maeotis, şi dincolo de Tauri şi de Tauro-sciţi, dela marginea împărăţiei romane — sunt ruinate cu totul, le-a făcut frumoase şi puternice. Aci a ridicat şi castelele numite Alusti şi Gorzubita. In special a întărit cetatea Bosforul care barbarizată de mult şi căzută în stăpânirea Hunilor, a adus-o subt stăpânirea romană. In aceste părţi există o regiune, situată lângă mare, cu numele de Dory [4], pe care din vechime o locuesc Goţii cari n'au urmat pe Theodoric, când acesta a plecat în Italia, ci au rămas pe loc, de buna lor voie, ca federaţi ai Romanilor până în ziua de astăzi, luând parte şi ei la războaie ori de câte ori ar fi voit împăratul. Ei sunt socotiţi la peste trei mii şi sunt foarte buni ostaşi, pricepuţi lucrători de pământ şi mai ospitalieri decât toţi oamenii. Acest ţinut Dory este într'o poziţie ridicată, cu toate acestea nu este nici sterp nici neroditor, ci este mănos şi producător de fructe.

---

1) E vorba despre războaele Romanilor cu Perşii, II, 15, 17, 29 şi cu Goţii, IV, 11 şi passim.

2) *De Bel. Pers.* II, 29. *De Bel. Got.*, IV, 4.

3) E vorba de Bosforul tauric, nu de cel tracic, şi de Cherson dela gura Niprului.

4) După Isambert *Anecdota*, Dory ar fi o localitate în sudul Basarabiei şi al Moldovei.

In această regiune împăratul n'a zidit nicăirea nici o cetate şi nici o fortăreaţă; oamenii de aici nu caută să se închidă între ziduri, ci le place să locuiască întotdeauna la câmp. Şi fiindcă se părea că s'ar putea pătrunde uşor la ei şi-au întărit intrările prin nişte ziduri lungi [1]), punând astfel pe Goţi în siguranţă de invaziile duşmanilor. Acestea până aci.

Cetatea numită Anchialos este locuită de Traci; este o cetate lângă pontul Euxin, despre care vom vorbi, când vom descrie ţinutul Traciei. Dar, de oarece a venit vorba despre cele ce împăratul nostru a construit pe ţărmul pontului Euxin, nu este nelalocul său să arăt aci ceeace el a zidit la Anchialos. Aci ţâşnesc nişte izvoare de apă caldă, cari servesc ca băi pentru locuitori. Acest loc împăraţii ce au domnit mai înainte, din neglijenţă, l-au lăsat din vechime neîntărit, deşi în vecinătate erau atâtea popoare barbare. Cei ce îşi aveau corpurile bolnave se tratau aci, dar nu-şi aduceau uşurare în boala lor fără primejdie. Impăratul Justinian a înconjurat locul cu un zid, unindu-le vindecarea cu siguranţa. Acestea sunt întăriturile pe cari împăratul Justinian le-a ridicat în Armenia, în Tzanica şi în jurul pontului Euxin. De acum trebuie să mergem să descriem construcţiile pe cari el le-a făcut în restul Europei.

CARTEA IV.

Cap. I

Socotesc că este o mare şi grea primejdie pentru cel ce caută să treacă peste întinsul unei mari pe o corabie nepre-văzută cu cele necesare. Tot astfel este să descrii, fiind lipsit de talent, construcţiunile făcute de împăratul Justinian. Căci acest împărat, ca în tot ce a întreprins, deasemenea şi aceste construcţii ce a adus la îndeplinire, le-a făcut nu cu o mai mică mărime sufletească. In ce priveşte Europa el, căutând să egaleze lucrurile cu necesităţile, a făcut opere în descrierea cărora scrisul meu nu poate să fie la înălţime. Căci a făcut astfel de lucrări cari să fie vrednice de vecinătatea marelui fluviu Istru şi potrivite cu nevoile reclamate de barbarii stabiliţi în acele părţi. In adevăr, în acea vecinătate

1) *Pare a fi vorba de apărare prin limes, iar nu prin burguri.*

locuesc popoare numite hunice şi gotice şi de acolo ne ameninţă cu războiu popoarele taurice şi scitice şi Slavii şi alţii, fie Sauromaţi ce locuesc în care, fie Metanaşti[1]), numiţi astfel de istoricii din vechime, şi alte neamuri de oameni sălbatici cari se întâmplă să se găsească pe aci, ori ca nomazi, umblând după păşuni, ori ca stabili. Impăratul Justinian căutând cu tot dinadinsul să li se împotrivească acestor popoare ce erau în necontenite lupte şi nefăcând lucrul de mântuială, a fost nevoit să ridice de jur-împrejur nenumărate întărituri, să facă clădiri solide pentru garnizoane de soldaţi şi alte lucrări cari să fie zăgaz pentru duşmanii neîmblânziţi şi sălbatici. Căci duşmanii îşi luară drept normă să poarte războiu fără de nici un motiv, să nu-l declare în urma vreunei ambasade, nici să-l sfârşească prin vr'un tratat ori să-l întrerupă prin vr'un armistiţiu, ci îl începeau fără să-l declare şi-l sfârşeau numai prin arme. Dar, vom merge mai departe cu istorisirea, căci odată lucrul început se cade să-l ducem până la sfârşit şi să nu-l lăsăm neisprăvit, dând înapoi, fiindcă altfel aş fi vinovat de a nu vorbi despre ceea ce împăratul nostru nu pregetă să facă cu fapta. Având deci de gând să enumăr construcţiunile împăratului din Europa, se cade să spun mai înainte câte ceva despre această ţară.

Din marea Adriatică o parte a apelor udă în dreapta uscatul şi formează despărţindu-se de restul mării, sinul Ionic, separând astfel pământul că în dreapta scaldă pe Epiroţi şi alte popoare, iar în stânga pe Calabrii şi strâmtându-se foarte mult, înconjoară aproape tot uscatul. Deasupra însă, fluviul Istru, curgând din partea contrară, dă Europei forma unei insule. Aci împăratul nostru a construit foarte multe edificii de cea mai mare însemnătate. Căci, întărind bine toată Europa a făcut-o inaccesibilă pentru duşmanii ce locuesc dincolo de Istru.

Eu însă trebuie să încep cu patria împăratului; el având în toate întâietatea, trebuie ca începutul descrierii mele să pornească dela el. Căci această patrie într'o singură privinţă se poate făli, se poate lăuda şi glorifica: în aceea de a fi dat Romanilor un astfel de împărat, ale cărui fapte întrec orice putinţă de a le povesti şi descrie.

La Dardanii din Europa, cari locuesc dincolo de munţii

1) *Metanaşti*, migranţi sau nomazi.

Epidamnilor în vecinătatea castrului ce se chiamă Bederiana, era o localitate numită Tauresium [1]), unde a văzut lumina zilei împăratul Justinian, restauratorul lumii întregi. Locul acesta, într'un spaţiu restrâns, l-a zidit în formă de pătrat şi ridicând în fiecare colţ câte un turn, a făcut să se numească Tetrapyrgia [2]). Lângă acel loc a zidit o foarte vestită cetate, pe care a numit-o Iustiniana *prima*, cu un cuvânt latin, ce înseamnează întâia, ca răsplată pentru hrana celei ce l-a hrănit [3]); deşi s'ar cădea ca toţi Romanii să-şi impună unii altora aceeaşi îndatorire, fiindcă regiunea aceasta a dat naştere mântuitorului comun al tuturora. Aci a construit şi un apeduct pentru apa ce curge acum în oraş cu prisosinţă şi fără încetare; şi altele multe a mai clădit cari sunt demne de amintit şi cari fac cinste fundatorului cetăţii. Nu este uşor să enumere cineva sanctuarele închinate lui Dumnezeu, să descrie cu condeiul palatele magistraţilor, mărimea porticilor, frumuseţea pieţelor, străzile, băile, pieţele. Intr'un cuvânt este o cetate mare şi populată şi în altele fericită şi metropolă, cu drept cuvânt, a întregei provincii: până la atâta însemnătate a ajuns ea. Pe lângă aceea, Justiniana prima este şi reşedinţa archiepiscopatului Iliriei [4]), toate celelalte cetăţi cedându-i întâietatea, ca fiind mai mare; ea serveşte ca o dovadă pentru gloria împăratului. Şi astfel ea este vestită pentru naşterea împăratului, iar împăratul se făleşte de a fi fundat această cetate. Atât despre aceasta. Căci îmi este peste putinţă să descriu toate cu deamănuntul şi apoi se cuvine ca întreaga mea descriere să fie mai prejos decât cetatea vrednică de împărat.

Apoi a renovat fortăreaţa Bediriana şi a întărit-o cu mult mai bine. Exista în Dardania o cetate veche, numită

---

1) Identificarea localităţilor Tauresium şi Bederiana este greu de făcut. Unii cred că Tauresium şi Bederiana ar fi la Precoplje, la apus de Niş, alţii că ar fi la Ochrida şi în fine, după alţii, la Scupi, Usküb, pe valea Vardarului, unde se află astăzi satele *Taor* şi în apropiere *Bader*. Asemănarea numelor fiind izbitoare, cei mai mulţi cred că se poate identifica Tauresium şi Bederiana cu localitatea Scupi. Vezi discuţia aceasta la Litzica, *Contribuţiuni la Topografia Balcanică în evul mediu*, pag. 22 sq. Cf. Jirecek, *Geschichte der Bulgaren*, p. 79.

2) Tetrapyrgia, Quadriturrita, cele patru turnuri.

3) Ca răsplată pentru naşterea sa.

4) Vezi *Introducerea*, pag. 14.

Ulpiana [1]), ale cărei ziduri erau aşa de ruinate că nu mai erau de nici un folos; dărâmându-i cea mai mare parte din ziduri, a refăcut-o din nou, împodobind-o cu multe podoabe şi punând-o în stare de înflorire şi a numit-o Justiniana *secunda*, căci secunda pe latineşte însemnează a doua. Nu departe de aci a zidit o altă cetate ce n'a existat mai înainte şi pe care a numit-o după numele unchiului său Iustinupolis [2]). Şi aflând că zidurile Serdicei [3]), Naisopolului [4]), Germaei [5]) şi Pautaliei [6]) sunt ruinate de vremuri, le-a restaurat, punându-le cu totul în siguranţă din partea duşmanilor. Şi între ele a zidit alte trei cetăţi mai mici Cratiscara [7]), Cuvimedava [8]) şi Rumisiana [9]). Şi aceste cetăţi le-a ridicat din temelie. Şi voind să facă din fluviul Istru un puternic bulevard de apărare pentru aceste cetăţi şi pentru întreaga Europă, a împânzit malul fluviului cu dese întărituri, după cum vom arăta-o puţin mai jos şi a aşezat pe mal peste tot locul garnizoane militare cari să împiedice trecerea barbarilor din vecinătate. Dar, deşi a făcut toate acestea, totuş, fiindcă n'avea toată încrederea şi nădejdea pusă în oameni, socotind în sine că, dacă cumva duşmanii ar trece în vr'un mod oarecare peste fluviu şi ar da peste locuitorii din câmp cu totul neapăraţi, i-ar duce pe toţi cei găsiţi în slavie, luându-le toate averile, n'a crezut că e de ajuns să facă stăpâni peste fortificaţii numai pe locuitorii de lângă fluviu, ci le-a dat şi lor o proprie siguranţă, ridicând întărituri în interiorul ţării, aşa ca fiecare ţinut să-şi aibă fortăreaţa sa sau să fie în vecinătatea unui loc întărit, atât aici, cât şi în Epirul cel Nou şi în cel Vechiu,

---

1) Ulpiana este o cetate cunoscută după monumentele epigrafice ce s'au găsit şi cari ne vorbesc despre această cetate. Astăzi localitatea se numeşte Lepljan.

2) Iustinupolis era în apropiere de Ulpiana, probabil tot în Câmpul Mierlei.

3) Serdica-Sofia, oraşul fundat de Traian, apoi Capitala Daciei mediterranee.

4) Naisopolis—Niş.

5) Germaea, — Germania, locul de naştere al lui Belizarie — azi Banja.

6) Peutalia — Pavtalia — Küstendil.

7) Crasticara (Scretisca) — Tatarcik

8) Cuimedava — Cumudeva — lângă Pirot.

9) Rumisiana — Remesiana, reşedinţă de episcopie — Bela Palanca spre apus de Niş.

unde a făcut cetatea Justinianupolis, numită mai înainte Adrianopolis [1]).

A renovat de asemenea Nicopolis [2]) şi Photica [3]) şi aşa numita Phoenice [4]). Aceste două din urmă oraşe sunt situate într'un teritoriu jos şi sunt înconjurate de nişte bălţi pline de apă. De aceea, împăratul Justinian, socotind că nu este posibil să ridice pentru ele ziduri cari să poată sta pe temelii solide, le-a lăsat în forma veche, dar a clădit fortificaţii în apropierea lor pe un deal ridicat şi cu laturi prăpăstioase. Se mai găsia aci şi o cetate veche, fiind plină de apă, numită după natura locului, căci din vechime purta numele de Euria [5]). Nu departe de această Euria se găseşte un lac, şi în mijlocul lui se află o insulă în care se înalţă o colină. Lacul însă lasă atâta cât să permită o intrare în insulă pe o porţiune de pământ. Aci împăratul transportând locuitori din Euria, a zidit o cetate cu ziduri foarte puternice.

CAP. 2

După Epirul întreg, cel ce parcurge Aetolia şi Acarnania, are în faţă sinul Crisaeus, Istmul, adecă Corintul şi restul Greciei. Aci s'a arătat mai mult decât ori unde simţul de prevedere al împăratului. E de mirare mai ales cu câte fortificaţii n'a întărit el imperiul roman [6]). Căci s'a gândit la toate şi nu mai puţin la intrarea Thermopylelor. Mai întâi, a ridicat aci zidurile la o mare înălţime. De aceea, munţii ce se înalţă aci, nefiind întăriţi, erau uşor de cucerit pentru cine ar fi încercat, cu toate că păreau inexpugnabili. Crestele munţilor le-a îndoit pe toate cu turnuri, apoi castrul care din vechime fusese ridicat aci de oameni de mântuială l-a refăcut. Îi s'a dat o înălţime destul de mare şi îi s'a adaus câte o îndoită crenelă de ziduri. Pe lângă aceasta, locul fiind cu totul lipsit de apă, s'a construit un rezervoriu de apă de

1) Justinianopolis odinioară Adrianopolis, cetate în Epir, lângă râul Drinos.

2) Nicopolis — Actia Nicopolis, capitala Epirului azi Paleopreveza.

3) Photica — Aidonat, azi Limboni.

4) Phoenice — azi satul Phoenice, la sud de Santi Quaranta.

5) Euria, din εὐρέω, cu cursul uşor, azi Ianina.

6) Să se observe că pentru Procopiu imperiul este roman, iar nu bizantin.

ploaie. Apoi mai multe poteci, fiind nepăzite și neîntărite înainte vreme, le-a refăcut cu conștiinciozitate. Cu drept cuvânt, s'ar putea cineva mira, cum de regele Perșilor, pierzând aci multă vreme, n'a găsit decât o singură potecă strâmtă și aceasta numai după ce a dat de un trădător, câtă vreme existau acolo mai multe drumuri neîntărite și bune pentru un car. Iar marea, udând cu valurile sale poalele muntelui, face ca în cea mai mare parte să fie aci drumurile de neumblat, ele fiind pe aicea pline de crăpături și nepracticabile din pricina torenților; de aceea, oamenii de odinioară au socotit că este imposibil de a întări cu ziduri cele ce sunt despărțite dela natură. Apoi, în fața unei lucrări din cele mai grele, amânară mereu, lăsând în seama sorții apărarea locului și aruncând nădejdea salvării lor în aceea că nici barbarii nu cunosc drumul. Oamenii în adevăr fug întotdeauna de munca ce li se pare lor grea, socotind că ea nici pentru alții nu este ușoară. De aceea, nimeni să nu mai încerce să întunece de aci înainte lauda împăratului Justinian, fiindcă, dintre toți oamenii câți au existat vr'odată, el singur i-a întrecut pe toți în înțelepciune și în energie, el căruia nu i-a fost greu nici chiar marea din vecinătatea munților pe cari îi udă, curgând în jurul lor, să o fixeze din temelii, în mijlocul valurilor și a nisipului celui ud și să armonizeze elementele ce dela natură par contrarii, supunându-le technicei oamenilor și făcându-le să cedeze forții. Acest împărat, nu numai că a unit unele cu altele, pădurile cu poenele, nu numai că a împăcat munții cu marea, nu numai că a înconjurat toată Grecia cu întărituri, nu numai că n'a încetat dragostea sa pentru supuși, dar a clădit chiar și înlăuntrul zidurilor mai multe fortificații, îngrijindu-se astfel de soarta oamenilor pentru cari nimica nu este sigur, nimica de nebiruit: așa că, dacă cumva s'ar întâmpla ca dușmanii să pună mâna cu timpul și pe aceste ziduri prin vr'un mijloc oarecare, paznicii să se refugieze în fortărețe. Și a făcut peste tot, în locuri adăpostite, hambare și rezervorii de apă și a orînduit aci ca la două mii de soldați staționari, ceea ce nici odată mai înainte n'a făcut-o vr'un împărat. Dar, uneori, chiar și în timpul nostru, zidurile acestea au rămas cu totul fără de apărători. Când însă locuitorii dela țară vedeau pe dușmani, își schimbau îndată felul de vieață și se prefăceau ușor în soldați de ocazie și făceau, rând pe rând, aci de pază. Dar, din cauza lipsei lor de expe-

rienţă, erau cuceriţi uşor de duşmani şi împreună cu ei şi Elada. Această lipsă de prevedere a fost de multe ori cauza că ţara a rămas deschisă pentru barbari.

Astfel împăratul Justinian a făcut întărituri puternice la Thermopile. Şi toate cetăţile ce se găsesc în mare număr în această regiune, dincolo de Thermopile, le-a întărit cu mare grije prin ziduri puternice. Intre acestea au fost Saccus, Hypata, Coracii, Unnum, Baleae şi Leontarium. Iată ce a făcut la Heraclea [1]. Pentru cel ce vine din Iliria în Elada îi iese în cale doi munţi cari multă vreme merg împreună foarte aproape, formând în defileul lor o potecă ce se numeşte Clisura. La mijloc se găseşte un izvor; în timp de vară curge din munte o apă bună de băut şi curată care creşte şi, în cursul ei, se preface într'un pârâiaş. Când plouă se ridică aci un torent mărit de ploi şi înalt peste măsură, grozav de năbădăios, strângând apele din văgăunile munţilor. Pe aci se deschide pentru barbari o intrare fără greutate spre Thermopile şi prin aceasta spre întreaga Grecie. In acest loc, defileul era din vechime întărit din ambele părţi, aci de cetatea Heraclea, de care am amintit mai sus, dincolo de aşa numita Myropolis, despărţită printr'un spaţiu îngust. Zidurile amândurora fiind de multă vreme ruinate, împăratul Justinian le-a restaurat, închizând defileul printr'un zid puternic şi prin aceasta, unind amândoi munţii, a închis drumul barbarilor, dar a silit torentul de apă să stagneze înlăuntrul zidurilor şi apoi trecând peste acestea să se reverse, unde s'ar fi întâmplat.

Iar cetăţile din întreaga Eladă, câte sunt ele dincoace de zidurile Thermopilelor, le-a pus în siguranţă, renovând toate fortificaţiile lor. Căci se ruinaseră de multa vreme, la Corint întâmplându-se puternice cutremure de pământ, iar la Atena şi Platea şi în restul Beoţiei, căzând din cauza timpului îndelungat, nimenea nemai îngrijindu-se de ele. Şi n'a lăsat nimic neîntărit şi nepăzit, căci, gândindu-se la supuşii săi, i-a venit în minte că dacă barbarii ar scobori din întâmplare în ţinuturile din jurul Thermopilelor, după ce ar simţi în urmă că n'ar fi de nici un folos de a fi trecut peste acea întăritură, restul Eladei fiind peste tot întărit cu ziduri puternice, li-ar pieri îndată curajul, ştiind că trebuie să asedieze fiecare ce-

1) Heraclea Trachinia din Lamia. Celelalte localităţi sunt greu de identificat.

tate în parte. Căci când nădejdia este amânată nu se apucă cineva de o muncă grea și nici nu-l împinge pe cineva spre un câștig amânat, ci sacrifică foloasele viitoare unei prezente neactivități.

După ce a făcut toate acestea împăratul Justinian, aflând că toate cetățile din Peloponez sunt lipsite de ziduri de apărare, și înțelegând că are să treacă încă multă vreme, pentru ca să poată să îngrijească de fiecare în parte, a întărit istmul cu un zid puternic, căci cel pe care îl avea era de mult căzut în ruină. Aci a așezat castre și garnizoane. In chipul acesta a făcut ca întreg Peloponezul să nu fie accesibil pentru dușmani, chiar dacă ar fi înfrânt fortificațiile dela Thermopile. Dar acestea ajung până aci.

CAP. 3

In Thessalia era o cetate, cu numele Diocletianopolis [1]) ce fusese fericită odinioară, dar, cu trecerea timpului, din cauza invaziunilor barbarilor, dărâmată și de mult pustie de locuitori. Intâmplarea face ca să fie vecină cu ea un lac, ce se chiamă Castoria. In mijlocul lacului este o insulă înconjurată de apă; o singură intrare are într'un loc îngust, nu mai lat de 15 picioare. In insulă se ridică un munte foarte înalt, jumătate udat de apa lacului, iar restul fiind înlăuntrul insulei. De aceea, acest împărat, părăsind localitatea Diocletianopolis care avea un acces ușor și care a suferit cu mult înainte cele ce am spus, a zidit în insulă o cetate foarte puternică și i-a dat, cum se și cădea, numele său. Și de asișderea, renovând zidurile înconjurătoare ale cetăților Echinoeus, ale Thebei, ale Pharsalului și ale tuturor celorlalte cetăți din Thessalia, între cari este Demetrias și așa numita Metropolis și Gomphi și Tricattus [2]), căzute în ruină din cauza timpului îndelungat, le-a pus în stare de siguranță, fiind ele ușor de cucerit, dacă cineva le-ar fi atacat.

Dar, deoarece am ajuns în Thessalia, hait să mergem cu descrierea la muntele Pelion și la fluviul Peneu. Din muntele Pelion izvorăște cu un curs liniștit Peneul pe care îl împodobește cetatea pe lângă care curge, Larissa, unde este

1) Oraș lângă lacul Castoria, azi Castoria.

2) Vezi identificarea lor la Litzica, *op. cit.*, p. 30.

Phthia ce acum nu mai există; aceasta a fost distrusă din cauza timpului îndelungat. Fluviul acesta curge foarte lin până în mare. Ţinutul de aci este producător în tot felul de fructe şi bogat în apă potabilă, de care locuitorii totdeauna îngroziţi nu puteau să se bucure, fiind mereu în aşteptarea sosirii asupra lor a barbarilor, fiindcă nicăirea nu era în ţară o întăritură, unde să se refugieze spre a se salva. In adevăr, Larissa şi Caesarea, întăriturile lor fiind cu totul distruse, se vedeau lipsite de apărare. Impăratul Justinian, făcând o fabrică de materiale, a adus prin puternice ziduri fericirea regiunii. Nu departe de aci, se găsesc nişte munţi prăpăstioşi îmbrăcaţi în copaci înalţi până la cer. Munţii aceştia sunt locuinţele Centaurilor. In această ţară, după spusa miturilor de odinioară, s'a petrecut lupta între neamul Centaurilor cu Lapiţii, povestindu-ni-se că ar fi existat odinioară un neam de oameni monstruos şi de două naturi [1]). Timpul de odinioară ne-a păstrat oarecari urme în numirea cetăţii ce se găseşte în aceşti munţi. Căci ţinutul de aci se numeşte până în ziua de astăzi Centauropolis; zidurile acestei cetăţi fiind ruinate, împăratul Justinian le-a restaurat şi le-a întărit, împreună cu cele ale fortăreţii Eurymene ce se găsea aci, deasemenea ruinată. Şi alte multe castre a renovat împăratul acesta în Thessalia; numele lor le vom transcrie ceva mai târziu în lista noastră, împreună cu cele clădite în Macedonia.

Iar acum, pentru ca să nu rămână nimica din Elada neenumerat, să trecem la insula Euboea, care este foarte aproape de Athena şi de Marathon; căci această insulă Euboea se găseşte lângă Grecia, în mare. Ea pare a fi fost cândva despărţită, înainte fiind una cu continentul, separată în urmă, printr'un sân de mare. Căci aci o limbă de apă, lângă cetatea Chalcis, desparte uscatul şi din ambele părţi se strâmtează ţărmii cei prăpăstioşi şi se reduc la lăţimea unui râu. Limba aceasta de mare se numeşte Euripus. Aceasta este situaţia Euboeei. Legătura peste apă o face o singură punte. Punând-o, de câte ori voesc, localnicii par a fi continentali şi trec cu piciorul pe ţărmul din faţă şi iarăş apoi, ridicând-o, merg cu barca şi devin iarăş insulari. Şi astfel, prin aruncarea unei singure bârne şi prin înlăturarea ei, sunt când pedeştri când

1) Centaurii erau oameni cu trupul de cal. Vezi amănunte în *Mitol. gr. rom.*, II, p. 48.

plutaşi. Insula închisă înăuntru o numesc Pallene[1]... Vechii locuitori i-au închis intrarea cu un zid şi, unind marea de ambele părţi, au clădit aci o cetate pe care oamenii de odinioară au numit-o Potidea, cei de astăzi Casandria. Tot ce fusese în acest loc din vechime construit, timpul a măcinat, aşa că Hunii nu mult înainte, atacând această regiune au cucerit cetatea fără teamă, ca şi când n'ar fi avut nimic de făcut, şi fără piedică, deşi de când e lumea ei nici odată n'au căutat să asedieze oraşe[2]). De aceea, împăratul Justinian a găsit prilejul să-şi arate şi virtutea şi mărinimia, căci, punând prevederea în faţa nenorocirilor, prin dărnicia sa, le-a dat suferinţelor o soartă mai bună. Iar cetatea Pallene, protectoarea întregei regiuni, şi intrările ei le-a făcut de nebiruit şi de necucerit, pentru cei ce ar mai fi voit să le atace. Acestea a căutat el să le înfăptuiască în Macedonia.

Nu departe de Thessalonic curge râul numit Rhechius. Acesta, curgând printr'o câmpie roditoare şi lipsită de piatră, îşi descară apele în marea învecinată. Cursul fluviului este lin, apa liniştită şi bună de băut. Câmpia este într'o regiune joasă, locul băltos este bogat în păşuni. Acestea fac în adevăr ţara fericită; dar, tocmai de aceea foarte râvnită de barbari, neavând în cele 40 de miliare nici castre şi nici un fel de fortificaţii. De aceea, împăratul a zidit, la revărsarea râului Rhechius şi la ţărmul mării, un castel foarte întărit, o clădire nouă pe care a numit-o Artemisium.

CAP. 4.

Se cuvine acum să vorbesc şi despre celelalte construcţii ce le-a făcut în această parte a Europei. Şi dacă aş face, înaintea altor oameni cari ar locui departe de aci şi cari s'ar găsi într'a altă ţară, enumerarea fortificaţiilor ce le-a ridicat împăratul Justinian, istorisirea mea, fiind fără de martori, ştiu bine că ar părea a fi fantastică şi cu totul de necrezut, din cauza numărului celui mare de lucrări săvârşite. Acuma însă acestea se pot vedea cu ochii şi foarte mulţi oameni

1) Textul aci prezintă o lacună. Se continuă cu descrierea construcţiilor din Macedonia.

2) Aci pare că se ascunde subt numele Hunilor, numele Goţilor, fiindcă despre aceştia ştim, din alte izvoare, că evitau asediul oraşelor.

localnici trăesc aci, împreună cu noi. Deci hait, bazându-ne pe adevărul garantat, să enumerăm fără întârziere întăriturile pe cari le-a făcut împăratul Justinian în provinciile numite, fie că a restaurat pe cele ruinate, fie că pe altele le-a ridicat din nou. Şi nu va fi nepotrivit să le arăt pe toate într'o listă, pentru ca mulţimea de numiri să nu producă, prin amestecul lor, o prea mare confuzie.

Iată deci castelele cele noui făcute de împărat în Noul Epir:

Vulpiansus
Episterba
Sceminites
Aona-Avelona
Stephaniacum-Stefana [1])
Argos [2])
Aliula [3])
Dyrrachin [4])
Sanctus Sabinus
Gemenus
Bacuste
Alistrus
Patapa
Epidunta
Bacusta
Martis
Irene
Speretion
Aoion
Streden
Gynaecomites
Labellus
Epileon
Piscinae
Deuphracus
Dolebin
Hedonia
Titiana
Cithinas
Ulibula [5])
Brebate
Thesaurus.

Renovate:
Sancti Stephani
Cethreon
Apis
Peleum
Come
Pacoue
Scydreon polis
Antipagrae
Tithyra
Brebeta
Bupos
Endynia
Dionysos
Ptohiu
Tyrcanus
Capaza
Pupsalus
Gabraeon
Dionoia
Clementiana
Illyrin
Cilicae
Argyas
Therma
Amanteia
Paretion

1) Stephani fanum.
2) Lângă Castoria.
3) Aliula-Olivula.
4) Dyrrachium-Durazzo.
5) Pare a fi un dublet.

In vechiul Epir castele noui:

Parmus
Olbus
Cionin
Marciana
Algus
Cimenus
Xeropotamus
Europa
Chimaerae
Helega
Homonoia
Adanon

Renovate:

Murciara
Castina
Genysius
Percus
Marmarata
Listria
Petroniana
Carmina
Sancti Sabini
Şi în castrul Come cisterna
Martius
Pezium
Onalus
Şi în câmpia dela Justianopol şi a Fhoticei două castele ale sfântului Donatus:
Symphygiun
Pronathidum
Hedones
Castellus
Bulibas
Palyrus
Posidon
Trana
Colophonia

In Macedonia:

Candida
Colobona
Basilica Amyntae
Melichiza
Pascas
Aulon
Bolbus
Brigizes
Optas
Plevrum
Caminus
Therma
Bogas
Neapolis
Calarnus
Museium
Acremba
Adrianium
Edana
Siclae
Nymphium
Metizus
Argicianum
Bazinus
Cassapas
Parthion
Gentianum
Priniana
Thesteum
Cyrrhi
Gurasson
Limnederium
Burbooden
Cumarciana
Babas
Cryniana
Pelecum
Lages
Crataea
Fasciae
Placidiana
Hygea
Limnaae
Optium
Haradrus
Cassopes

Castele renovate în Thessalia:

Alcon
Lossonus
Gerontice
Perbyla

Cercinei
Scidreus
Fracellan

Castele nuoi în Dardania:

Laberium
Castimum
Rabestum
Castellium
Acrenza
Terias
Drullus
Victoriae

Renovate:

Cesiana
Tezule
Usiana
Besiana
Mascas
Liste
Celleriana
Zysbaes
Genzana
Petrizen
Eutychiana
Mulato
Belas
Cattarus
Cattarecus
Pentza
Cattafeterus
Dabanus
Cuvinus
Germatza
Victoriana
Azeta
Durbuliana
Suricum
Cusines
Tuttiana
Vallesiana
Vella
Catrelates
Casyella
Maniana
Priscupera
Miletes
Dardapara
Cesuna
Veriniana
Lasbarus
Castellovretara
Edetzio
Dinium
Cecola
Emastus
Castelona
Capomalva
Seretus
Ptocheium
Cuino
Berzana
Besaiana
Arsa
Blezo
Labutza
Quinti
Bermezion
Catrasema
Rotun
Cobenciles
Marcelliana
Primoniana
Pamilinus
Aria

In teritoriul cetății Sardica:

Scupium
Stenes
Marcipetra
Briparum
Romaniana
Struas
Protiana
Maccuniana
Scopentzana

In ținutul Cabetzan, nou Valvae, renovate:

Byrsia
Stamazo
Clesbestina

Duiana
Turicla
Medeca
Peplavius
Cunae
Bineus
Trisciana
Parnusta
Tzimes
Bidzo
Stenecorta
Danedeva
Ardeia

...Noui:

Bugarama
Betzas
Bregedava
Borbrega
Turus

Renovate :

Salebries
Arcunes
Duries
Buteries
Barbaries
Arvatias
Cutzusura
Etaeries
Itaberies
Bottes
Bitzimaias
Badziania
Banes
Bimeros
Tusudeaas
Scuanes
Scentudies
Scares
Tugurias
Bemastes
Stramentias
Lignius
Itadeva.

In teritoriul cetăţii Germenne, nou Scaplizo, renovate:

Germas
Candaras
Rolligeras
Scinzeries
Riginocastellum
Suegogmense

In teritoriul cetăţii Pauta:

Tarporum
Suavastas
Herduscera
Blebois
Zeapuries

In ţinutul Scassetana:

Alarum
Magimias
Lucunanta
Balausum
Buttis

In teritoriul cetăţii... noui:

Calventia
Faranores
Stranbasta
Aldanes
Barahtestes
Sarmates [1])
Arsena [2])
Brarcedum
Eraria
Bercadium
Sabiniribes
Timiana
Candilar
Arsaza

1) La Sarmates era o colonie de Sarmaţi poate din timpul împăratului Constantin. Cf. Jireček, *Die Heerstrasse*, pag. 19.
2) Arsena, în drum spre miază-zi, azi Ražanj.

Viculea
Castellium
Groffes
Garces
Pistes
Dusmanes
Bratzista
Olodoris
Cassia
Grandetum
Urbriana
Nogeto
Gurbicum
Laudzones
Duliares
Mediana [1])
Tiugcona
Castellium

Renovate:

Hercula
Mutzianicastellum
Burdopes
Calis
Millareca
Dedbera
Hesdupara

In teritoriul Remesian:

Brittura
Subaras
Lamponiana
Stronges
Dalmatas
Primiana
Frerraria [2])
Topera
Tomes
Cuas
Tzertzenutzas
Stenes
Aiadava
Destreba
Pretzuries
Cumedeva (Cuimedava)
Devrias
Lutzolo
Repordenes
Spelonca
Scumbro
Briparo
Tulcoburgo (Sculcoburgo)
Longiana
Lupofantana [3])
Dardapara
Burdomina
Grinciapana
Graecus
Drasimarca

In teritoriul Aquiensis, nou Timathochium, renovate:

Petres
Sculcoburgo (Tulcoburgo)
Vindimiola
Braiola [4])
Arganocili
Castellonovo
Florentiana
Romyliana [5])
Sceptecasas (Septem casae)

---

1) *Mediana*, azi Brzibrod, trei mile departe de Niş, Cf. Jireček, *Die Heerstrasse*, pag. 22.

2) Frerraria, probabil în loc de Ferraria.

3) Lupofantana. Dativul adnominalis întrebuinţat în locul genetivului. Fântâna Lupului, ca şi mai sus Sculco sau Tulco burgul.

4) Diminutivul Braiola presupune existenţa unui Braia sau Bria, vorbă tracă, însemnând oraş. Acelaşi cuvânt îl întâlnim ca apelativ în Mesembria, Selimbria etc. Tema aceasta o găsim şi în vorba Brăila. Vezi Bileţchi-Albescu, *Din vechia toponomastică a României*, în *Orpheus*, IV, pag. 9.

5) Romula, mama împăratului Galerius. In cinstea ei, împăratul a zidit un castel numit Romuliana.

Argentares
Auriliana
Gembero
Clemades
Turribas [1]
Gribo
Chalaro
Tzutrato
Mutzipara
Stendas
Scaripara
Odriuzo
Cipipene
Trasiana
Potes [2]
Amulo
Setlotes
Timaciolum [3]
Meridio
Meriopontede
Tredetetilius [4]
Braiola [5]
Motreses
Vicanovo
Quartiana
Iuliovallae [6]
Pontzas
Zanes [7]

CAP. 5.

Astfel a fortificat împăratul Justinian tot teritoriul mediteranian al Iliriei. Voiu arăta acuma însă şi în ce chip a întărit el cu fortificaţii şi cu garnizoane de soldaţi malul Istrului ce se mai numeşte şi Danubius. Impăraţii romani de odinioară, spre a împiedica trecerea barbarilor ce locuiau de partea cealaltă a Dunării, a împânzit cu cetăţi întregul ţărm al fluviului, ridicând fortăreţe şi castele nu numai în partea dreaptă, ci pe ici colo şi pe cealaltă parte [8]. Aceste întărituri le-a făcut nu ca să fie de necucerit, dacă cineva le ar fi atacat, ci ca să nu lase malurile fluviului lipsite cu totul de apărători, barbarii din acele regiuni evitând asediul oraşelor. Cele mai multe dintre întărituri erau formate dintr'un singur turn; de aceea, cu drept cuvânt, se numeau ele monopyrgia [9]) şi, de sigur, puţini oameni le apărau dinlăuntru; dar aceasta ajungea pe atunci să bage groază în popoarele barbare, ca să se teamă de a ataca pe Romani. Mai târziu însă Attila, năvălind cu o armată mare, a cuprins fără nici o

1) Turribas, probabil Turribus.

2) Potes, dublet al lui Pontes.

3) Timaciolum, adecă Timacul cel mic, numire păstrată în actualul Tımoc.

4) Tredetitilius, cei treisprezece tei.

5) Braiola este un dublet.

6) Juliovalle, Valea lui Juliu. Dativul Julio este adnominalis.

7) Zanes este un dublet.

8) E vorba de regiunile dela nordul Dunării, după retragerea armatei romate din Dacia lui Traian.

9) Monopyrgia, adecă un singur turn.

greutate acele întărituri şi, ne opunându-i-se nimenea, a pustiit o mare parte din teritoriul roman. Dar, împăratul Justinian a refăcut cele dărâmate, nu în forma de mai înainte, ci întărindu-le foarte puternic şi, pe lângă aceasta, a făcut multe din nou, redând astfel imperiului roman securitatea ce se pierduse. Toate aceste le voiu lămuri, cum s'au petrecut.

Din munţii Celţilor cari acum se numesc Galli izvorăşte fluviul Istru; el înconjoară o mare regiune care, în cea mai mare parte, este pustie, fiind locuită pe ici colo de barbari cari trăiesc din vânat, neamestecaţi cu alte neamuri. Ajungând în vecinătatea Daciei, se pare că desparte mai întâi pe barbarii ce se găsesc la stânga de Romanii ce se află la dreapta. De aceea Romanii numesc acea Dacie, Ripensă, căci ripa în latineşte însemnează mal. Pe malul de acolo fusese zidită odinioară prima cetate numită Singidunum [1]). Cu trecerea vremii, barbarii cucerind-o, au distrus-o complet, lăsând-o cu totul lipsită de locuitori. In acelaşi chip, dărâmară ei cele mai multe dintre celelalte localităţi întărite. Împăratul Justinian, renovând-o în întregime şi împrejmuind-o cu ziduri puternice, a făcut ca ea să apară din nou o cetate vestită şi însemnată. A ridicat şi un alt castel foarte întărit, la o depărare de opt mile; de aceea, cu drept cuvânt, acesta se numeşte al „Optulea" [2]). Dincolo de el era o cetate veche, Viminacium [3]) pe care împăratul, fiindcă cu vremea se năruise din temelie, a restabilit-o, aşa că apare cu totul nouă.

CAP. 6.

Pentru cel ce pleacă înainte din Viminacium, îi iese în faţă pe malul Istrului trei localităţi întărite Picnus [4]), Cupus [5]) şi Novae [6]. Acestea, înainte vreme aveau un singur nume şi pentru fabrica de materiale şi pentru unicul lor turn. Împăratul însă a făcut acum în aceste locuri atâtea edificii şi atâtea întărituri că ele, şi ca populaţie şi ca mărime, sunt

1) Singidunum, Belgrad, oraş întărit.

2) Nu se poate identifica, dar era la opt mii de paşi, pe Dunăre în jos.

3) Viminacium—Costolaţ, cf. Al. Philippide, *Originea Românilor*, I, p. 341.

4) Picnus—Grădişte.

5) Cupus—Golubaţ.

6) Novae—Brniţa.

însemnate acum ca cetăţi adevărate, nu numai în aparenţă. In faţa cetăţii Novae, pe continentul din faţă, se ridică un turn de mult părăsit, aşa numita Literata; cei vechi o numeau Lederata [1]). Din ea împăratul nostru a ridicat o fortăreaţă mare şi mai ales foarte puternică. După Novae sunt castelele Cantabaza [2]), Smornes [3]), Campses [4]), Tanata [5]), Zernes [6]) şi Ducepratum [7]) şi pe malul de dincolo alte multe pe cari le-a ridicat din temelie [8]) la marginea ţării [9]). Apoi aşa numitul Caputbovis [10]), opera împăratului Traian, în urmă vechiul orăşel cu numele de Zanes [11]). Toate acestea împăratul le-a întărit, ridicându-le ziduri de jur împrejur şi prefăcându-le în citadele de necucerit ale imperiului. Nu departe de Zanes este fortăreaţa numită Pontes [12]). Fluviul desfăcându-şi aci cursul în două, prin aceasta înconjoară o mică parte din ţărm şi apoi revine iarăş în matca sa şi-şi amestecă din nou apele. Aceasta a făcut-o fluviul nu dela sine, ci silit de technica oamenilor. De ce locul s'a numit Pontes şi de ce Istrul este silit să revie la albia sa, o voiu arăta acum.

Traian, împăratul Romanilor, fiind un om iscusit şi energic, deoarece credea că nu este demn să aibă, în loc de o împărăţie nemărginită, una mărginită de fluviul Istru, şi-a pus în gând să lege fluviul printr'un pod spre a trece liber şi spre a nu fi împiedicat atunci când ar voi să atace pe barbarii

---

1) Lederata vezi *Introducerea*, pag. 23.

2) Cantabaza—Medovniţa. C. Remus Ilie, *Cetăţile dela Dunăre* în sec. VI, în *Rev. Ist.*, XI, pag. 24.

3) Smornes—Gradinţa.

4) Campses—Lucadniţa.

5) Tanata—Taliata, Milanovaţ.

6) Zernes—Dierna, Orşova. Era şi o Transdierna pe malul drept, numită în urmă tot Dierna, azi Tekija. Vezi *Introducerea*, pag. 23.

7) Ducepatum—Ducis pratum. Corvinograd, după Litzica, la Kaşajna.

8) Atragem atenţia cetitorului asupra acestei fraze a autorului: ἐν δὲ τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ ἄλλα τε πολλὰ φρούρια ἐκ θεμελίων καὶ ταῦτα τῶν ἐσχάτων ἐδείματο.

9) Deşi vorbeşte de nordul Dunării, totuş autorul îl numeşte marginea ţării.

10) Codex Vaticanus are textul καὶ πουδφόσες. Litzica, *op. cit.*, p. 49, presupune că e vorba de *caput fossae*. Maltretus în ediţia sa ne dă forma Καπούδβοες, pe care îl traduce prin Caput bovis — Şip. Vezi *Introducerea*, pag. 24.

11) Zanes—Cladova.

12) Pontes—Costol.

din cealaltă parte. Cum a construit acest pod, nu voiu căuta să o spun; să o spună aceasta Apollodor din Damasc care este architectul întregei opere. De altfel, podul n'a fost de folos în urmă pentru Romani, el ruinându-se prin revărsarea Dunării şi cu trecerea timpului [1]). Cu acest prilej Traian a clădit şi două fortăreţe de ambele părţi ale fluviului şi a numit pe cea de pe continentul din faţă Theodora, celeilalte însă, situată în Dacia [2]) i-a dat numele de Pontes, căci Romanii numesc podul cu vorba latină pons. Dar, fiindcă fluviul prin acest fapt devenea nenavigabil din cauza ruinelor şi a fundaţiilor, au fost siliţi să schimbe cursul fluviului şi apoi să revie iarăşi la albia sa, pentru ca să aibă astfel şi aci un loc de navigat. Ambele fortăreţe s'au ruinat în decursul timpului şi nu mai puţin au fost distruse de barbarii năvălitori. Pontes care este situată în dreapta fluviului, împăratul Justinian a refăcut-o printr'o lucrare destul de nouă şi inexpugnabilă, punând în siguranţă pe Iliri. In ce priveşte pe cea de dincolo care se numeşte Theodora, s'a gândit că nu trebuie să-i dea nici o atenţie ca una care era expusă barbarilor de acolo. Intăriturile ce se găsesc după Pontes le-a reclădit, renovându-le şi anume Mareburgul [3]), Susiana, Armata, Timena, Theodorupolis, Stiliburgus şi Alicaniburgus [4]).

In vecinătate se găsea orăşelul numit Aques [5]); o parte a acestuia fiind prefăcută în ruine, împăratul a rezidit-o. Apoi, după el a restabilit, prefăcând în fortificaţii puternice, Burgonovore [6]) şi Laccoburgul şi Dorticum [7]), castele ce căzuseră

1) Rezultă din acest pasagiu că pe la a. 550 când scrie Procopius cartea sa, podul lui Traian nu mai exista.

2) Dacia Ripensă, adecă Dacia din dreapta Dunării ce dăinuia încă în timpul lui Procopius.

3) In Mareburgus credem că trebue să recunoaştem Burgul sau Turnul cel Mare. Πύργος este acelaşi cu Burgul german. Aceste burguri nu se pot identifica.

4) In Alicaniburgus, după Skok, *Zum Balkanlatein*, în *Zeitsch. f. Romanisch. Philologie*, 1930, p. 530, am avea de a face cu numele de persoană gotic Alica, în dat. adnomininalis, şi apelativul burgus. Alica Gothus *Thes. lin. lat.*, p. 1557.

5) Aques, adecă Ad Aquas, azi Vidrovaţ.

6) In Burgonovore, cum observă şi Litzica avem probabil o corupţie fonetică ori paleografică, urmând să înţelegem Burgus novus. Probabil că odinioară în loc de novo era vetere, din care se va fi păstrat în vr'un manuscris re. Identificarea lui ca şi a lui Laccobugus nu se poate face.

7) Dorticum, azi Racoviţa.

în ruină din cauza vremurilor. Şi aşa numitul Turn al Jidovului l-a prefăcut aşa fel ca să pară în adevăr o prea frumoasă fortăreaţă. Pe lângă aceasta Burgovaltum [2]) fiind părăsit de mai înainte şi cu totul nelocuit, precum şi un al doilea oraş, aşa numitul Gombes, le-a înconjurat cu ziduri. Iar castelul Crispa, căzut în ruine în decursul vremurilor, precum şi Longiniana şi Ponteserium [3]) le-a reclădit, o lucrare admirabilă. La Bononia [3]) şi la Novum [4]) a renovat turnurile derîmate. Şi tot ce se ruinase la cetatea Ratiaria [5]) a reparat. Şi alte multe, după cum cerea trebuinţa, pe cele mici le-a mărit sau pe cele prea mari le-a micşorat, pentru ca să nu dea cele prea mari sau cele prea mici acces uşor duşmanilor; precum bunăoară s'a îngrijit de Mocatiana [6]), mai înainte fiind un simplu turn, a prefăcut-o într'o adevărată fortăreaţă, iar la Almus [7]), un castru foarte întins, reducându-l şi punându-l în siguranţă, l-a făcut de necucerit pentru duşmani. Şi în multe locuri, găsind câte un singur turn şi fiind din cauza aceasta o glumă pentru asediatori, a ridicat câte o fortăreaţă foarte puternică, cum a făcut spre pildă la Tricesa şi la Putedis [8]). Iar la Cebrus întăriturile ce erau în ruină le-a reparat admirabil. Iar la Bigranae a zidit o nouă fortăreaţă şi de aşişderea o a două fortăreaţă în ţinutul din imediata apropiere, unde mai înainte era un singur turn, numit Onos [9]). Nu departe de aci se vedeau numai urmele unei cetăţi. Inainte vreme cetatea se numea Augusta [10]). Acum, păstrându-şi numele cel vechiu, a fost prefăcută de împăratul Justinian într'o cetate nouă şi, fiind intactă, este plină de o mulţime de locuitori. A refăcut şi ruinele fortăreţii Ai-

---

1) Burgovaltum, adecă Burgul, sau Turnul cel înalt.

2) Castelele Crispa, Longiniana şi Ponteserium n'au putut fi identificate până acum.

3) Bononia, Vidinul de astăzi.

4) Novum neidentificat până acum.

5 Ratiaria e capitala Daciei Ripense, azi Arcer.

6) Mocaţiana, se crede a fi Rometodia.

7) Almus, azi Lom.

8) Tricesa şi Putedis n'au putut fi identificate.

9) Bigranae şi Onos nu au fost identificate.

10) Augusta, Ogost, în faţa oraşului Bechet.

dava [1]) şi a ridicat cetatea Variana, de mult distrusă şi la Valeriana [2]), care n'avea înainte întărituri, a ridicat ziduri.

Pe lângă aceasta s'a îngrijit şi de regiunile ce nu sunt lângă malurile fluviului, ci sunt mult mai departe şi cari ameninţau cu ruina şi pe cari le-a înconjurat cu ziduri foarte puternice. A făcut aceasta la Castra Martis [3]), la Zetnucortus [4]) şi la Iscus [5]). Iar la malurile Istrului a găsit cu cale să îngrijească de vechia fortăreaţă numită a Hunilor [6]) şi a întărit-o cu ziduri. Nu departe de aci, de cetatea Hunilor, se găseşte un teritoriu în care de ambele părţi ale Istrului erau două fortăreţe, cea din Iliria numită Palatiolum [7]), cea din faţa ei Sycivida [8]). Acestea, ruinate cu timpul, împăratul Justinian renovându-le a tăiat prin aceasta drumul barbarilor şi a mai zidit o fortăreaţă din vechiul monument, numit Utus [9]). Iar la marginea extremă a Iliriei a rezidit castrul numit Lapidaria [10]) şi singurul turn pe care îl avea şi care se chema Lucernariaburg [11]), l-a prefăcut într'o fortăreaţă demnă de văzut. Acestea sunt construcţiile lui Justinian din Iliria [12]). Dar, nu numai că a făcut aceste clădiri în toată ţara, ci, aşezând în toate cetăţile garnizoane puternice de soldaţi, a înlăturat atacurile barbarilor.

---

1) Aidava, lângă Rahova, unde s'au găsit ruine de cetate.

2) Variana şi Valeriana cari nu pot fi identificate se găseau, după Litzica la satele Ostrov şi Vadin.

3) Castra Martis, mai în interiorul ţării, nu la Dunăre, poate satul Kula, după Litzica pe valea Iskerului.

4) Zetnucortus, neidentificată.

5) Iscus, este Ulpia Oescus.

6) Cetatea Hunilor, neidentificată.

7) Palatiolum, construit de împăr. Constantin cu ocazia facerii podului dela Celei.

8) Sycivida, sau Sicidiva—Celei, unde s'au găsit inscripţii.

9) Utus, la revărsarea râului Vid.

10) Lapidaria, neidentficată; între Vid şi Osma.

11) Lucernariaburg, neindentificată, de asemeni între Vid şi Osma. Cu Lucernariaburgul se termină localităţile din Iliria. Marginea provinciei era la Osma, vechiul Asimus, citat de Priscus în *Izv. Ist. Rom.,* VIII, p. 120.

12) După Procopius, Iliria se întindea la dreapta Dunării până la Oescus din faţa revărsării Oltului.

CAP. 7.

Acestea sunt, prin urmare, fortificaţiile ce le-a făcut în Iliria lângă fluviul Istru. Să trecem acum la fortificaţiile pe cari le-a ridicat împăratul Justinian în Tracia lângă malurile aceluiaşi fluviu. Căci mi se pare că trebuie să enumăr mai întâi cele ce el a construit lângă mal şi în urmă pe cele făcute în interior. Şi, mai întâi de toate, să mergem de aci la Mysi, pe cari poeţii îi numesc anchemachi [1], ţara lor fiind vecină cu Iliria. Deci, după localitatea numită Turnul Lucernaria, împăratul Justinian a clădit prin renovare Securisca [2]. Apoi a renoit zidurile ruinate ale Quintodemului [3]. După aceasta a zidit o cetate care nu exista mai înainte şi pe care a numit-o Theodoropolis [4], după numele împărătesei. Apoi printr'o nouă fabrică de materiale a refăcut fortăreaţa Iatrilor[5]) şi Tigas cari erau în ruină şi a adăugat un turn la castelul lui Maxentius [7], fiindcă îl socotea necesar, şi la Chinton [8] a zidit un castel care nu exista mai înainte. După aceasta vine fortăreaţa Transmarisca [9], în faţa căreia pe malul opus împăratul Constantin zidise odinioară, nu de mântuială, o fortăreaţă numită Daphne [10], fiindcă socotea că nu este fără folos de a păzi fluviul de ambele părţi. Cu trecerea vremii barbarii au distrus-o cu totul; Justinian însă a rezidit-o din temelie. După Transmarisca a ţinut să se îngrijească, după cum şi trebuia, de fortificaţiile dela Altina [11] şi de aşa numita Candidiana [12], cu mult înainte distruse de duşmani. Pe malurile Istrului sunt

1) Anchemachi, adecă ce lupta de aproape: *comminus pugnantes.*

2) Securisca spre apus de satul Beleni, la Belavoda.

3) Quintodem, ar putea fi o variantă a lui Dimo, — Beleni.

4) Theodoropolis, poate satul Vardin.

5) Iatron, la revărsarea râului Iantra.

6) Tigas, sau Tigras, lângă satul Martin (Marotin).

7) Maxentii Cast. neidentificat.

8) Quinton, neidentificat.

9) Transmarisca—Turtucaia, vezi *Introducerea*, p. 28.

10) Daphne—Spanţov, veţi *Introducerea* p. 22.

11) Altina, Oltina, (var. ᾿Αλιδίνα). In *Not. Dig. or.* cap. 37 pag. 102 întâlnim: Milites nauclarii Altinenses Altino, Cf. Tomaschek în Pauly-Wissowa, sub voce. Oltina este un sat, un deal şi o movilă în jud. Constanţa.

12) Candidiana—Dolni Rahova.

în şir trei fortărete Turnul Saltus [1]), Durostorul [2]) şi Sucidava [3]). Ruinele fiecăreia din acestea împăratul a îngrijit să fie reparate. Şi a avut grije de asemenea şi de Quesor [4]), care se găseşte mai departe de mal. Şi castrul Palmatis [5]) aşezat într'un loc strâmt l-a mărit şi l-a lărgit, deşi el nu este pe malul fluviului. In apropiere a zidit prin renovare fortăreaţa Adina [6]) ; aci barbarii Sclavini, ascunzându-se mereu şi din locuri tăinuite ţinând drumul călătorilor, făceau regiunea de aci de neumblat. Şi a intărit şi castrul Tilichion [7]) şi în stânga lui a ridicat un fort.

Astfel erau fortificaţiile din Mysia de pe malul fluviului Istru şi din vecinătatea sa. Să trecem acum la Sciţi [8]). Aci este mai întâi fortăreaţa numită după Sfântul Chyril [9]), unde împăratul a avut grije să renoveze cele ce cu timpul se ruinaseră. Exista apoi din vechime aici o fortăreaţă numită Ulmetum [10]), unde barbarii Sclavini stabilindu-şi locuinţele lor, s'a golit cu totul şi nu i-a mai rămas decât numele. Rezidind-o în întregime, din temelie, a făcut aci un ţinut liber de năvălirile Sclavinilor. Dincolo de aceasta se găseşte cetatea Ibida [11]), ale cărei ziduri împrejmuitoare, fiind în mare parte ruinate, le-a renovat în grabă şi a căutat ca locul să fie foarte bine întărit. Dincolo de aceasta a zidit un nou castel, pe care l-a numit Aegistus [12]). Şi o altă fortăreaţă ce se găseşte la marginea Scitiei, numită Halmyris [13]), fiind în mare parte distrusă a reînoit-o, făcând şi o fabrică de materiale. Şi acum găsesc de cuviinţă să enumăr şi celelalte întărituri ce a construit în această parte a Europei.

---

1) Saltus pyrgos, neidentificat.

2) Durostorum—Silistra.

3) Sucidava, Socidava, Sagadava, Mârlan, Cf. Skorpil, *Anciens Monuments bulgares*, în *La Dobroudja*, p. 109.

4) Cuesoris, probabil nu era la Dunăre.

5) Palmatis, neidentificat.

6) Adina, neidentificat. Cf. Niederle, *Manuel de l'Antiquité slave* I, pag. 6.

7) Tilichion, la apus de Silistra, poate Tillito.

8) E vorba de Scythia Minor.

9) Sf. Chyril—Axiopolis—lângă Cernavodă.

10) Ulmetun, Pantelimonul de sus. Vezi Pârvan, *Ulmetum, An. Ac. R.* a. 1912, 1914 şi 1915.

11) Ibida, Slava Rusă, Cf. Pârvan, *ibidem.*

12) Aegystus sau Aegyssus—Tulcea.

13) Halmiris—Zaporojeni.

CAP. 8.

Până aci am arătat edificiile pe cari le-a construit împăratul Justinian în Dardania, în Epir, în Macedonia și la celelalte popoare din Iliria precum și cele din Elada și de lângă fluviul Istru. Să trecem acum la restul Traciei, punând temeiul cel mai de seamă al descrierii noastre pe regiunea Bizanțului, deoarece cetatea de aci întrece pe toate celelalte nu numai prin puterea ei, ci și prin poziția locului, înaintând ca o acropole a Europei și păzând țărmul mării, unde acesta o separă de Asia. Dar de oarece în cărțile precedente [1]) am explicat cele ce împăratul a înfăptuit ca lăcașuri sfinte, atât înlăuntrul cât și în afară de zidurile Constantinopolului, vom căuta să vorbim acum despre celelalte.

In suburbiul orașului, se găsește o fortăreață care potrivit așezării sale se numește Strongyl [2]) — Șoseaua ce duce de aci la Rhegium, fiind în cea mai mare parte neregulată, când se întâmplă să cază ploi mari, ea devine plină de băltoace și nepracticabilă pentru călători. Acum împăratul acesta pavând-o cu piatră a făcut-o bună pentru cară și peste tot lesnicioasă de umblat. Lungimea drumului este până la Rhegium, și are o așa lărgime că pot să nu se lovească două care ce ar veni din direcție contrară. Pietrile sunt extraordinar de tari, ai putea spune că sunt pietre de moară. Sunt mai ales foarte mari așa că fiecare acopere un mare teren și sunt și ridicate. Ele sunt lucrate să fie unite și netede așa că nu se simt legăturile și nici că n'ar fi lipite exact, ci par a fi concrescute împreună. Atâta despre aceasta.

In apropiere de numitul Rhegium [3]), există un lac, în care își varsă apele râurile ce vin din locurile mai înalte, iar lacul le varsă în mare. Astfel amândouă au un țărm comun și acesta foarte îngust. Pe acest țărm îl inundă amândouă, când valurile protivnice năvălesc, căci acestea se aruncă unul împotriva celuilalt pe țărmul comun. Când vin în apropiere își întorc apele revenind înapoi, cași când aci și-ar fi fixat sfârșitul lor. In unele părți, apele se amestecă, formând între ele o limbă de mare, fără să se știe cui aparține apa

---

1) Vezi *De aedificiis*, cartea I-a.

2) Strongyl, Rotonda, azi Stromboli.

3) Rhegium, oraș în Tracia, lângă Propontida (marea de Marmara).

din această limbă. Căci nici marea nu se varsă totdeauna în lac, nici lacul nu se varsă totdeauna în mare, ci numai când vin ploi torenţiale; la suflarea austrului, se vede cum din lac înaintează valurile, şi când suflă crivăţul se vede cum marea inundă lacul. In acest loc marea se retrage foarte mult, strâmtându-se şi rămânând la mijloc un prea îngust spaţiu care se întinde în profunzime şi e atât de strâmt că se numeşte Myrmex[1]). Peste această limbă de apă ce uneşte lacul cu marea, despre care am vorbit, era odinioară un pod de lemn foarte primejdios pentru trecători, fiindcă se întâmpla ca ei să se prăbuşească împreună cu podul. Acum însă împăratul Justinian, ridicând o mare lucrare din piatră cioplită în arcuri înalte, a făcut aci o trecere fără pericol.

Dincolo de Rhegium este o cetate numită Athyra, ai cărei locuitori aflând împăratul că sufere de o cumplită lipsă de apă, i-a scăpat de năcaz, construind aci un rezervoriu, în care să se strângă apă mai mult chiar decât este nevoie, şi îngrijind astfel din tot sufletul său de oameni. Şi a ridicat şi zidurile dimprejurul cetăţii, ziduri cari erau ruinate.

Dincolo de Athyra este o localitate pe care autochtonii o numesc Episcopia. Impăratul Justinian, observând că aceasta este expusă invaziilor duşmanilor, şi că ţinutul acesta, în cea mai mare parte, este lipsit de întărituri şi de orice apărare, a zidit aci o fortăreaţă. Turnurile acesteia nu le-a ridicat în mod obişnuit, ci în chipul următor: Din zidul împrejmuitor, iese în afară o construcţie, la început foarte îngustă, dar sfârşind cu o mare lăţime; de fiecare parte a zidit câte un turn. Prin aceasta se făcea ca duşmanii să nu se poată apropia de ziduri, fiindcă erau distruşi, fiind lesne loviţi de aruncăturile păzitorilor de pe înălţimea dintre turnuri. Şi aci, nici porţile nu se găseau la locul obişnuit între turnuri, ci erau aşezate oblic în părţile zidului ieşit în afară, fiind nevăzute de duşmani, ci ascunse îndărăt. In această privinţă i-a adus servicii împăratului Theodorus Silentarius[2]), un bărbat foarte iscusit. Astfel s'au făcut fortificaţiile aci. Inainte de a vorbi despre zidurile lungi[3]), se cuvine să spun încă ceva:

1) Myrmex, furnică, stâncă submarină.

2) Silentarius era o demnitate la curtea împăratului: qui Palatio vel alibi silentium indicit, vezi Du Cange, *Glos.* sub voce.

3) Zidurile cele lungi sunt zidurile cele mari cari apărau Constantinopolul dinspre continentul european.

CAP. 9.

Marea, începând dela Ocean și din Spania, lasă Europa în stânga și se întinde spre răsărit până în Tracia. De aci, despărțindu-se, o parte se îndreaptă spre răsărit, iar altă parte, făcând o cotitură, se oprește în așa numitul pontul Euxin. Când ajunge la Bizanț, ca la un sfârșit oarecare, ea își abate cursul spre laturea de răsărit a orașului și, îndoindu-se din ce în ce mai mult, se preface într'un sân de mare, formând cum e natural, din față și din dos, istmul Traciei. Nu doar că marea s'ar despărți aci în două în cursul ei, cum se obișnuește la alte istmuri, ci fiindcă, într'o minunată cotitură, îmbrățișează de ambele părți Tracia și, în același timp, mai ales întreg teritoriul suburban al Bizanțului. Oamenii construesc aci vile și împodobesc aceste fauburguri nu pentru ce ar trebui, ci pentru lux și plăcerile lor nemărginite și pentru tot felul de desfrânări pe cari le aduce omului bogăția. Căci îngrămădesc aci mobile multe și-și păstrează aci lucrurile de artă. Dar, deoarece nu mai puțin decât celelalte regiuni sufereau din cauza invaziilor neașteptate ale dușmanilor asupra teritoriului roman, ba încă erau și mai rău pustiite, împăratul Anastasie [1]) a avut grije să înlăture răul, zidind niște ziduri lungi, nu mai mici decât dela mila a patruzecea dela Bizanț, cari să unească cele două mări, unde depărtarea între ele este de două zile. Prin aceasta credea el că va fi în siguranță tot ce s'ar găsi înlăuntrul lor. Dar de aci rezultau nenorociri și mai mari. Căci nu era posibil ca această construcție să aibă destulă mărime sau să fie destul de puternică, ori să fie îndeajuns de păzită. Dacă dușmanii ar fi cucerit în vr'o parte aceste ziduri lungi, pe toți păzitorii din läuntrul întăriturilor îi supuneau fără greutate, și atacând pe ceilalți pe neașteptate le produceau nenorociri nespus de mari.

Impăratul nostru însă, reparând ruinele acestor ziduri și întărind strașnic părțile slabe pentru pază, a făcut următoarele lucrări technice. A închis toate intrările ce duceau dela fiecare turn la turnurile vecine și la fiecare turn a zidit în interior câte o singură intrare dela pământ. De acolo paznicii ascunși la timp își râdeau de dușmani, chiar când ei ajungeau înlăuntrul zidurilor, fiindcă fiecare turn își avea pentru sigu-

1) Impăratul Anastasie a construit aceste ziduri în anul 507.

ranță destui apărători. Iar în lăuntrul zidurilor a procurat o siguranță desăvârșită, nu numai prin cele ce am spus, dar și prin renovarea ruinelor cari se întâmplaseră să cadă din cetatea Selybria [1]). Acestea le-a făcut împăratul Justinian la zidurile cele mari.

Iar cetatea Heraclea, situată lângă mare, în vecinătate, numită odinioară Perinthus, cea dintâi localitate din Europa, iar acum a doua după Constantinopol, era înainte vreme lipsită de apă și cu totul neroditoare, nu fiindcă teritoriul dimprejur ar fi fost lipsit de apă și nici că vechii locuitori ai cetății nu s'ar fi îngrijit de aceasta, căci și Europa avea izvoare din abundență și oamenii de odinioară s'au îngrijit de apeducte, dar timpul, făcându-și obiceiul, a stricat conducta, fie că s'a neglijat vechia lucrare, fie că incuria Heracleenilor a dus la aceeași pierdere. Din această cauză locuitorii au părăsit în curând Heraclea. Acelaşi lucru l-a făcut vechimea și cu palatul destul de admirabil din acea cetate. Impăratul Justinian, văzând cetatea a prevăzut-o, nu de mântuială, cu apă potabilă și limpede, ci cu o dărnicie regală, din abundență și, renovând toate, n'a lăsat ca cetatea să fie lipsită de cinstea împărătească.

La depărtare de o zi de Heraclea era o localitate lângă mare numită Rhaedestus, într'o frumoasă poziție pentru cei ce călătoresc spre Hellespont, având un port bun și favorabil pentru comerțul maritim, plăcut pentru acostarea și descărcarea corăbiilor și apoi din care corăbiile încărcate puteau să plece fără greutate. Dar, dacă s'ar fi întâmplat ca barbarii să atace ținutul, el le sta gata deschis, fiindcă nu avea nici întărituri, nici acces greu dela natură; așa că împăratul Justinian nu numai că a pus ținutul în siguranță, dar a salvat și pe toți locuitorii din vecinătate. Căci a rezidit cetatea Rhaedestus, pe de o parte, cu ziduri puternice, iar, pe de altă parte, a făcut-o prin mărimea ei, extraordinar de populată. Când amenințau barbarii, toți locuitorii din vecinătate se refugiau aci, la timp, și, împreună cu avutul lor, găseau mântuire.

---

1) Selybria era lângă zidurile cele lungi.

CAP. 10.

Acestea le-a făcut împăratul Justinian la Rhaedestus. Acum viu să arăt cele ce a înfăptuit el la Cherrones. Cherronezul este toată acea parte care este în fața Traciei. Căci, înaintând în mare se pare că intră în Asia, ca și cum ar fi unită cu malul de dincolo. Țărmul ei are lângă cetatea Elaeus un promuntoriu care desparte marea în două părți, și fiind separat de restul continentului prin valurile sgomotoase ale mării și, retrăgându-se din fața mării ce înaintează, formează un golf ce se numește Melas [1]. Puțin lipsește ca să nu fie o insulă, de aceea a și primit un nume potrivit, căci cu drept cuvânt se numește Cherrones [2], despărțită printr'un istm îngust, ca să nu fie cu totul o insulă. In acest istm locuitorii de odinioară făcură, de mântuială, un zid, fără de nici o grije, putând fi trecut cu o scară. Ai crede că este o grădină înconjurată cu un gard, scund și puțin ridicat dela pământ. De ambele părți ale istmului au făcut niște mici și slabe ridicături, pe cari le-au numit moles, iar spațiul din mijloc dintre zid și valurile sgomotoase astfel l-a întărit că nu părea a împiedica pe asediatori, ci mai mult a-i pofti la intrare: o lucrare de o așa de mare bătaie de joc și ușor de cucerit pentru cei ce ar încerca. Și, socotind ei că au făcut niște fortificații pentru dușmani inexpugnabile, tot ce se găsea înlăuntrul zidurilor n'au găsit cu cale să pună la adăpost, fiindcă în Cherrones nu se găsea nici un castru, nici o fortificație, deși locuitorii trăiau pe o distanță de trei zile depărtare. De aceea, dușmanii nu de mult, invadând ținutul Traciei, puseră stăpânire pe intrarea dela țărm și băgând groaza în păzitori, ca în glumă au escaladat întăriturile, înaintând fără nici o greutate înăuntrul zidurilor.

De aceea, împăratul Justinian, gândindu-se la mântuirea supușilor săi, făcu următoarele: Mai întâi a dărîmat cu totul zidul cel vechiu, ne mai lăsând nici o urmă din el. Apoi, în același loc, a ridicat un altul de o lățime și de înălțime potrivită. Deasupra crenelelor, o boltă ridicată formează un acoperiș în forma unui portic care ascunde pe apărătorii zidului. Un al doilea rând de creneluri, așezate peste bolți, dublează

1) Melas, negru, adecă Golful negru.
2) Insula Cherros sau Chersos.

pe luptători împotriva asediatorilor. Apoi, la ambele extremități ale zidului împrejmuitor, mai ales unde stâncile sunt lovite de valuri, a ridicat nişte diguri pe cari le numesc moles şi cari înaintând în mare şi, fiind unite cu zidul, au aceeaşi înălţime cu el. Iar şanţul ce era în afara zidului, curăţându-l şi scoţând mult pământ, l-a făcut mai larg şi mai adânc. Şi în aceste ziduri lungi a aşezat cete de soldaţi, cari să fie în stare să se opună tuturor barbarilor, dacă ar încerca ceva împotriva Cherronesului. Astfel, fiind acestea acum aşezate spre pază şi siguranţă, nu mai puţin s'a îngrijit el de cei din lăuntrul întăriturilor. Aşa că, dacă li s'ar întâmpla cumva, doamne fereşte, ceva zidurilor celor lungi, să fie Cherronienii nu mai puţin la adăpost. Căci, cetatea Aphrodisias, fiind înainte vreme în cea mai mare parte fără de ziduri, a înconjurat-o cu nişte ziduri foarte puternice; iar cetatea Cibera, ruinată la pământ, a întărit-o cu ziduri şi cu locuitori; a ridicat aci băi şi hoteluri şi foarte multe clădiri şi altele cari să arate o cetate strălucită. Şi de aşişderea, aşa numita Callipolis a înconjurat-o cu ziduri puternice, căci locuitorii de mai înainte, în nădejdea zidurilor celor lungi, o lăsaseră neînarmată. Aci a mai construit şi hambare pentru grâu şi hrube pentru vin, pentru ca soldaţii ce s'ar găsi în Cherrones să aibă hrană îndeajuns.

In faţa lui Abydos, se găseşte o cetate veche numită Sextos, înainte vreme neglijată şi neavând nici un fel de întărituri. Deasupra ei se înalţă o colină prăpăstioasă. Aci a zidit un castel inaccesibil şi inexpugnabil, dacă ar încerca cineva să-l cucerească. Nu departe de Sextos se găseşte Elaeus. Aci, o stâncă ce înaintează în mare, îşi ridică vârful până la cer, întărită dela natură. Şi aici a zidit împăratul un castel greu de atins şi cu totul de necucerit de cei ce ar veni împotrivă-i. Dar şi la Thescos, de cealaltă parte a zidurilor celor lungi, a zidit un castel foarte puternic, întărind zidul împrejmuitor. Prin aceasta a pus în siguraţă pe Cherronienii din toate părţile.

CAP. 11.

Dincolo de Cherrones se află cetatea Aenos, numită după numele fundatorului ei. Căci acesta era, după cum se spune, Aenea, fiul lui Anchise. Zidurile împrejmuitoare de

aci erau uşor de luat, fiind scunde. Nu numai că zidurile nu aveau înălţimea necesară, dar aveau şi o intrare deschisă din partea din spre mare, unde valurile o atingeau uşor. Impăratul Justinian însă nu numai că le-a ridicat în înălţime, ca să nu fie de cucerit, ci nici măcar de încercat pentru cucerire. Retrăgându-le puţin dela mare şi întărindu-le din toate părţile, a făcut Aenos-ul cu totul inexpugnabil şi prin aceasta a pus cetatea în siguranţă. Dar rămânea pentru barbari uşor de atacat ţinutul, de oarece din vechime în Rhodope întăriturile erau rare. In mijlocul regiunii, se afla un sat cu numele Belluros, întocmai cât un oraş prin puterea bogăţiei şi mulţimea de oameni, dar care, neavând ziduri, era pentru barbarii ce jefuiau necontenit, drept bună pradă, câmpiile învecinate având şi ele să sufere aceeaşi soartă. Şi pe acesta împăratul nostru l-a prefăcut într'o cetate, ridicându-i ziduri, şi făcând-o demnă de el. Şi la celelalte cetăţi din Rhodope le-a ridicat cu toată râvna ceea ce le lipsea sau cele ce căzuse cu timpul în ruină. Intre acestea sunt Traianupolis şi Maximianupolis, ale căror ziduri căzute în ruină le-a renovat. Acestea le-a făcut aci.

Era aici cetatea Anastasiupolis, având de mai înainte ziduri, dar ţărmul situat lângă mare îl avea fără apărare. De aceea, barbarii Huni de multeori, găsind repede corăbii aduse aci, dedeau peste ei şi dedeau de lucru şi insulelor din împrejurime. Impăratul Justinian însă, înconjurând cu ziduri tari ţărmul întreg, a pus în siguranţă şi pe corăbieri şi pe insulari şi a construit şi un apeduct enorm pentru apa din munţi, unde ea se găsea. In Rhodope se află o cetate veche ce se chiamă Toperos, în jurul căreia curge în cea mai mare parte un râu, având deasupra sa o colină prăpăstioasă, pe unde nu mult înainte a fost cucerită de barbarii Sclavini. Impăratul Justinian însă i-a ridicat de jur împrejur nişte ziduri înalte, astfel că ele au întrecut colina pe atâta, pe cât mai înainte erau mai mici. Şi a zidit şi un portic în zidul de boltă, de unde apărătorii cetăţii se luptă din siguranţă împotriva asediatorilor şi din fiecare turn a făcut câte un puternic castel şi a întărit cu ziduri tot spaţiul dela centura oraşului până la râu. Acestea le-a făcut aci împăratul Justinian.

Iar acum voiu arăta întăriturile ce le-a construit şi în restul Traciei şi în aşa numitul Haemimont. Şi, mai întâi, a zidit cu toată râvna cele ce lipseau şi cele ce căzuseră în

ruină la Philippopolis şi al Plotinopolis, căci acestea erau din întâmplare neîntărite, cu toate că aveau de vecine multe popoare barbare. Şi a zidit în toată Tracia nenumărate castele şi a făcut cu totul de neatacat regiunile expuse mai înainte invaziilor barbarilor. Iar castelele ce mi le aduc aminte sunt următoarele:

Castelele

In Europa

Lydicae
Elaeae

In Rhodope, noui

Caseera
Theodorupolis
Thrasi
Sudanel
Mundepa
Tharsandala
Denizus
Toparum
Dalatarba
Bre
Cuscabiri
Cusculis.

In Thracia:

Bospara
Besuparum
Capisturia
Veripara
Isgipera
Ozorme [1])
Bereiarus
Tamonbari
Scemnas
Carasthyra
Pinzus
Tuleus
Arzum
Castrazarba
Zositersum
Bergisum
Dingium
Sacissus
Curtuzura
Potamucastellum
Eisdicaea
Emporion Tavrocephalum
Belaidipara
Scitaces
Bepara
Pusinum
Ymauparubri
Scariotasalucra
Augustas
Urdaus
Sancti Traiani
Deltallus
Solvani
Bascum
Zincyro

In Haenimont

Zemarchi
Ceriparon
Casibonon
Uci
Antoinum
Gesilafossatum
Cheroinum
Probini
Santi Theodori
Burdepto

1) Ozorme în locul unei *Mansio Zyrmae*, cf. Jirecek, *Die Heerstrasse*, pag. 36.

Racule
Sancti Juliani
Tzitaetus
Belastyras
Getrinas
Bredas
Verus
Thocyodis
Via
Anagoncli
Suras
Avthipari
Dordas
Sarmathon
Cleisura
Hylasianae
Thrasarichi
Baeca
Chrysanthus
Marcerota
Zdebren
Sancti Theodori
Asgarzus
Burtudgiz
Taurocomum
Nice
Cavotumba
Deixas
Getristaus
Debre
Probini
Carberus
Teesimonte
Asgizus
Dalatarba
Theodorupolis
Tzyeidon
Tzonpolegon
Basibunum
Anchialus
Marcianum
Cyridana [1])
Beculi.

Celelalte din Tracia, de lângă pontul Euxin, și în interior sunt:
In Mysia lângă fluviul Istru:

Erculente
Scatrina [2])
Appiaria [3])
Exentaprista [4])
Deoniana
Limo [5])
Odyssus [6])
Bidigis
Arina
Nicopolis [7])
Zicideva [8])
Spibyrus
Poliscastellum
Cistidizus
Basternas
Metallus
Beripara
Spadizus
Marcerota
Bodas
Zisnudeva
Turules [9])
Justinianupolis

---

1) Cyridana, probabil Cyridava.

2) Scatrina probabil este aceeași localitate cu Scatras, atestată de Geogr. Ravennas, p. 187, 13.

3) Rahova.

4) Rusciuc.

5) Limo=Dimo.

6) Odyssus—Varna.

7) Nicopolis ad Istrum — Stari Nicup.

8) Zicideva este probabil un dublet al lui Scedeva, care pare a fi în loc de Sycidava, dava Sucilor, azi localitatea Mârlan.

9) Turules, după Litzica, ar fi articolul τοῦ urmat de Ρούνις, un castel lângă Varna.

Therma
Gemellomuntes
Asilva
Cuscavri
Cusculi
Fosastum [1]
Bisdina
Marcianupolis [2]
Scythias [3]
Grapso
Nono [4]
Trosmes [5]
Neaioduno [6]
Residina
Constantiana [7]
Callatis [8]
Bassidina
Beledina
Abrittus [9]
Rubusta
Diniscarta
Monteregine
Becis
Altina [10]
Mavrovalle [11]
Tigra [12]
Scedeva
Novas [13]

In regiunea interioară

Copustorus
Birginaso
Tillito
Ancyriana
Murideva
Itzis
Castellonovo
Padisara
Bismafa
Valentiniana
Zaldapa [14]
Axiopa [15]
Carso [16]
Gratiana
Preides
Argamo [17]

---

1) Fossatum, în limba albaneză fsat, ne-a dat în româneşte cuvântul sat.

2) Azi Devnia în Bulgaria.

3) Scythias este probabil, nu un castel, ci numele provinciei.

4) Nono, probabil Novo, adecă Novovicus azi Babadag.

5) Trosmes, Troesmis, Igliţa.

6) Neaioduno Noviodunum, Isaccea.

7) Constantiana, e de sigur dubletul lui Tomis.

8) Callatis—Mangalia.

9) Abrittus—Abtat Celessi.

10) Altina este un dublet.

11) Maurovalle. In Mauro avem de sigur un Dativ adnominalis în loc de genetiv, ca şi în Iuliovalle.

12) Tigra e desigur un dublet al lui Tigas, localitatea de azi Martin între Rusciuc şi Rahova.

13) Novae-Şiştov, din Bulgaria, nefiind întărit de împărat, a fost trecut cu vederea de Procopius în înşirarea specială a cetăţilor şi castetelelor dela Dunăre şi a fost înşirat numai în lista generală.

14) Zaldapa-Zeldapa—Bazargic.

15) Axiopa, dublet Axiopolis, Sf. Chiril, Cernavoda.

16) Carso—Carsum—Hârşova.

17) Argamo, Ergina lângă Jurilovca.

Paulimandra [1])
Tzasclis [2])
Pulchra Theodora
Tomis [3])
Creas [4])
Catassu
Nisconis
Noveiustiniana
Presidio
Ergamia [5])

1) Paulimandra, Târla lui Paul. Mandra este probabil o vorbă tracă.

2) Tzasclis, Salices, amintită de Ammian Marcellin, *Izv. Ist. Rom.*, XIII, pag. 48.

3) Tomis—Constanța.

4) Creas—Ecrene.

5) Ergamia pare a fi dubletul lui Argamo.

INDICELE NUMELOR PROPRII

ERRATA

A se ceti Procopius în loc de Eutropius, pag 17.

„ „ „ Mlodava „ „ „ Moldova „ 18

CUPRINSUL

DIN PUBLICAŢIUNILE AUTORULUI

Mitologia greco-romană în lectură ilustrată, 2 vol. cu ilustraţiuni şi planşii.
Legende şi poveşti antice, cu stampe şi ilustraţiuni.
Monografia Drâstorului-Silistra, cu hărţi şi ilustraţiuni.
Cetăţi şi oraşe greco-romane în noul teritoriu al Dobrogei, cu o hartă şi ilustraţiuni.
Romanica (Tablele cerate, Insula Şerpilor, etc.) studii istorice, filologice şi archeologice, cu o hartă şi ilustraţiuni.
Vieaţa şi opera lui G. Lazăr (în colaborare).
Basarabia, privire istorică.
Românii în izvoarele istorice medievale, cu hărţi şi ilustraţiuni.

Versificaţiunea latină, Prosodia şi Metrica.
Istoria literaturii latine, Antologie şi Crestomaţie.
Studii pedagogice, Limbile clasice în învăţământul secundar şi metodica lor.
Secuii şi secuizarea Românilor.
Sicules et Roumains, Un procès de dénationalisation.
Date privitoare la maghiarizarea Românilor.

Plinius, *Corespondenţa cu Impăratul Traian*, traducere.
Apuleius, *Amor şi Psyche*, cu ilustraţiuni, traducere.
Lucian, *Toxaris sau Prietinia*, traducere.
Cicero, *Discursul pentru Archias*, traducere.

PROCOPIUS „DE AEDIFICIIS"

Localitățile semnalate în cartea IV

G. Popa-Lisseanu. Fontes Historiae Daco-Romanorum

LANGOBARDI
DACO-ROMANI
GEPIDAE
SCLAVINI
DACO-ROMANI
ANTAE
SCYTHIA
PONTUS EUXINUS
Danubius F.
SAVIA
PANNONIA II
Tisia F.
Tiviscus F.
Savus F.
Arcidava (Vărădia)
Recidava
Lederata (Palanca Nouă)
Singidunum (Belgrad)
Octavum
Cantabaza (Creben)
Smornes (Gradința)
Campses (Lucadnita)
Zernes (Orșova)
Transdierna
Caput fossae (Sip)
Pontes (Costol)
Theodora (Drobeta-T.-Severin)
Duceuratum (Corvingrad)
Translederata (Rama)
Cupus (Golubați)
Picnus (Gradiște)
Viminacium (Costolați)
Tanata (Milanovac)
Zanes (Cladova)
Ad Aquas (Vidrovat)
Dorticum
Florentiana
Romuliana
Bononia (Vidin)
Timocus F.
Ratiaria (Arcer)
Almus (Lom Palanca)
Almus F.
Augustae
Cibrus F.
Augustus F.
Cebras (Cibar)
Aedava (Rachova)
Variana
Valeriana
Aluta F.
Sycidiva (Celei)
Turris (T.-Măgurele)
Lucernia Burgus
Securisca (Belavoda)
Palatiolum
Utus F.
Nicopolis
Iscos (Gigen)
Asamus F.
Novae (Sistov)
Iatrus F.
Iatron
Prista (Rusciuc)
Quinton
Tigas-Tigras (Marotin)
Apiaria (Rachova)
Transmarisca (Turtucaia)
Altina
Daphne
Candidiana
Ister F.
Mariscus F.
Naparis F.
Durostorum
Saltopyrgos
Sycidava (Mârleanu)
Axiopolis (Cerna-Vodă)
Adina
Capidava
Ibida (Slava Rusă)
Ulmetum (Pantelimonul de S.)
Carso (Hârșova)
Argamo
Tziacles (Salices)
Troesmis (Iglița)
Almyris (Zaporojeni)
Novovicus (Babadag)
Noviodunum (Isaccea)
Aegissus (Tulcea)
Tomis (Constanța)
Tropheum (Adam Clissi)
Callatis (Mangalia)
Abrittus (Abtat Calessi)
Zeldapa (Bazargic)
Acrae (Caliacra)
Dionysopolis (Balcic)
Creas (Ecrene)
Odessus (Varna)
Marcianopolis (Devnia)
Panysus F.
MOESIA II.
MOESIA MARGENSIS
Margus F.
Naissus (Niș)
Remesiana (Bela Palanca)
DACIA RIPENSIS
(SCYTIA SUPERIOR)
Oescus F.
DACIA MEDITERRANEA
Cumudeva
Timocumminus
Serdica (Sofia)
Haemus M.
DALMATIA
Drinus F.
ILLYRICUM
ILLYRO-ROMANI
PRAEVALIS
THRACO-ROMANI
THRACIA
DARDANIA
Pautalia
Philippopolis
HAEMIMONTUS
Ulpiana (Justiniana)
Orbelus M.
Rhodope M.
Drinon F.
Scodra
Scardus M.
Scupi
Bederiana
Tauresium
ILLYRO-ROMANI
EPIRUS NOVA
MACEDONIA II
Strymon F.
Nestus F.
Arda F.
Hebrus F.
Hadrianopolis (Uscudava)
Zidurile lungi zidite de împ. Anastasius 507.
Erginos F.
Byzantium (Constantinopolis)
Selimbria
Heraclea Perinthus
Rhoedestus
(EUROPA)
PROPONTIS
Dyrrachium
PELAGONIA
Lychnidus
Heraclea
EPIRUS VETUS
Apollonia
Axius F.
MACEDONIA
Philippi
Toperus
RHODOPE
Traianopolis
Aenos
Lemnos I.
MARE THRACICUM
Thessalonicum
Berrhoea
Cassandria
Haliacmor F.
Olympus M.
ACHAIA
S. MELAS
Aphrodisias
Callipolis
Sestus
Elaeus
Abydus
MARE AEGEUM
0 SCARA 200
Cart. A. Baldosici